

**YLIOPISTOKOULUTUKSEN MERKITYS
SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN
TOIMINTAJÄRJESTELMÄSSÄ**

**Elli Junttila
Pro Gradu –tutkielma
Sosiaalityö
Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2020**

TIIVISTELMÄ

YLIOPISTOKOULUTUKSEN MERKITYS SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN TOIMINTAJÄRJESTELMÄSSÄ

Elli Juntila

Sosiaalityö

Pro Gradu -tutkielma

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto, kevät 2020

Ohjaaja: Marjo Kuronen

Sivumäärä: 74 sivua + 3 liitettä

Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut analysoida toiminnan teoriaan pohjaavan Yrjö Engeströmin toimintajärjestelmän mallin ja sen pohjalta kehittämäni sosiaalityön toimintajärjestelmän avulla sitä, millaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät antavat yliopisto-opinnoilleen suhteessa nykyiseen työhönsä ja toimintajärjestelmäänsä. Tutkimuksen aineisto koostuu kahdeksan sosiaalityöntekijän yksilöhaastattelusta, jotka olen analysoinut sisällönanalyysillä nojautuen käyttämäni teoreettiseen viitekehykseen.

Tarkastelin sosiaalityöntekijöiden yliopistokoulutukselleen antamia merkityksiä heidän toimintajärjestelmänsä eri osissa, joita ovat sosiaalityöntekijä itse, välineet, säännöt, yhteisö ja työnjako sekä toiminnan kohde ja tulos. Sosiaalityön yliopistokoulutuksen merkitys korostui etenkin suhteessa sosiaalityöntekijään itseensä sekä käytössä oleviin välineisiin. Sosiaalityöntekijät kokivat saaneensa yliopistokoulutuksensa avulla legimitetin sosiaalityöntekijänä toimimiseen ja koulutus näyttäytyi ennen kaikkea eräänlaisena ajattelun työvälineenä, joka antaa eväitä kriittiseen ja moninäkökulmaiseen ajatteluun. Sosiaalityön yliopistokoulutuksen merkitys näyttäytyi sosiaalityöntekijöille sitä merkityksellisempänä, mitä kauemmin aikaa heidän opinnoistaan oli kulunut.

Sosiaalityön yliopistokoulutuksen avulla sosiaalityöntekijät hahmottivat työhönsä liittyviä sääntöjä ja kykenivät tarvittaessa myös kyseenalaistamaan niitä, mikäli ne asettuivat heidän asiakkaidensa etua vastaan. Työnsä reunaehdoista ja vallitsevista säännöistä huolimatta sosiaalityöntekijät kokivat saavansa tehdä työtään autonomisesti. Toimintajärjestelmänsä työnjakoon ja yhteisöön liittyen sosiaalityön yliopistokoulutuksen merkitys näyttäytyi vähäisempänä, mutta siitä huolimatta koulutus antoi sosiaalityöntekijöille valmiuksia hahmottaa roolinsa viranomaisverkostoissa. Yliopisto-opintojen merkitys sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän kohteen eli asiakkaan suhteen näyttäytyi puolestaan sosiaalityöntekijöille kykynä ymmärtää asiakkaan tilannetta kokonaisvaltaisemmin sekä taitona hahmottaa asiakassuhteeseen liittyviä eri tekijöitä, kuten esimerkiksi valta-asetelmia, vuorovaikutuksen merkitystä ja eettisyyttä. Sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän tulokset ja yliopistokoulutuksen merkitys suhteessa niihin ei tullut tutkimuksessa merkittävästi esiin. Sosiaalityöntekijät kaipasivat yliopisto-opinnoiltaan lisää käytännönläheisyyttä sekä lainsäädännön ja psykologian opetusta.

Asiasanat: toimintajärjestelmä, toiminnan teoria, sosiaalityön yliopistokoulutus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 SOSIAALITYÖN KOULUTUKSEN KEHITTYMINEN	8
2.1 Sosiaalityön koulutuksen kansainväliset juuret	8
2.2 Sosiaalityön koulutuksen kehittyminen Suomessa	12
2.3 Sosiaalityön yliopistokoulutus Suomessa	14
2.4 Koulutuksen suhde sosiaalityön asiantuntijuuteen ja osaamiseen	17
3 SOSIAALITYÖNTEKIJÄN TOIMINTAJÄRJESTELMÄ TUTKIMUKSEN KOHTEENA	21
3.1 Toiminnan teoria	21
3.2 Yrjö Engeströmin toimintajärjestelmän malli	25
3.3 Toimintajärjestelmä sosiaalityössä	27
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	32
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	32
4.2 Aineisto	33
4.3 Aineiston analyysi	35
4.4 Tutkimuseettiset kysymykset	37
5 ETSIJÄ, NUKKUJA VAI MESTARI	40
5.1 Sosiaalityöntekijä	41
5.2 Välineet	46
5.3 Säännöt	50
5.4 Yhteisö ja työnjako	54
5.5 Kohde ja tulos	58
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	63
LÄHTEET	67
LIITTEET	
Liite 1. Tiedote tutkimuksesta	
Liite 2. Suostumuslomake	
Liite 3. Haastattelurunko	

1 JOHDANTO

Kertoessani uusille tuttavuuksille olevani sosiaalityöntekijä, minulta usein kysytään, mitä oikeastaan teen käytännössä tai toisissa tapauksissa ihmiset ovat hiljaa ja tuntuvat miettivän samaa kysymystä itsekseen. Sosiaalityö näyttäytyikin monelle asiaan perehtymättömälle vieraalta ja sen on kuvattu olevan muun muassa moninaista, epämääräistä ja vaikeaselkoista (Raunio 2009, 5). Vaikeuksia hahmottaa sosiaalityötä on selitetty sen käytännöillä, jotka ovat usein monimuotoisia ja ristiriitaisia (Toikko 2005, 13). Tämän kaltaisena sosiaalityö näyttäytyi myös minulle yliopisto-opintojeni alussa ja vaikka kuva sosiaalityöstä on selkiytynyt opiskelujeni myötä, olen monesti pysähtynyt pohtimaan, millaiseen ammattiin oikeastaan valmistun ja, millainen merkitys koulutuksellani on suhteessa siihen. Nämä pohdinnat ovat johdattaneet minut myös käsillä olevan Pro Gradu –tutkielmani jäljille. Tutkielmassani olen pyrkinyt tekemään syvähyppyn sosiaalityön koulutuksen ja käytännön kentän maailmaan ja saamaan lisää valoa edellä mainittuihin pohdintoihin.

Sosiaalityö on luonteeltaan ajassa elävää ja sen sisällöt tulevat usein haastetuksi erilaisten muutospainoiden keskellä. Tämän vuoksi sosiaalityö joutuukin jatkuvasti uudistumaan, perustelemaan itsensä ja etsimään uusia yhteistyökumppaneita (Haverinen, Kuronen & Pösö 2014.) Koko sosiaalihuoltoa on pyritty kehittämään vuosien aikana, jotta se vastaisi paremmin kansalaisten tarpeisiin – sitä varten on tehty selvityksiä, viety läpi hankkeita ja muutettu lainsäädäntöä. Viimeisimmät selvitykset ovat kuluneelta vuodelta 2019. Niiden puitteissa pyrittiin selvittämään lastensuojelun toimintaedellytyksiä ja keinoja parantaa sen laatua sekä luotiin katsaus aikuissosiaalityön tulevaisuuteen (Kananaja & Ruuskanen 2019; Karjalainen, Metteri & Strömberg-Jakka 2019.)

Edellä mainitut selvitykset ottavat kantaa siihen, miten sosiaalityötä tulisi toteuttaa ja, millaista tiedonmuodostamista sen tekemiseksi tarvitaan. Aulikki Kananaja ja Kristiina Ruuskanen (2019) toteavat muun muassa, että lastensuojelun sosiaalityössä tarvitaan lisää työn vaikuttavuuden seuranta ja arviointia. Pekka Karjalainen, Anna Metteri ja Minna Strömberg-Jakka (2019) puolestaan arvioivat, että aikuissosiaalityön tulee kehittää työmuotojaan yhä systemaattisemmiksi ja vaikuttavimmiksi sekä asiakkaiden asiantuntemusta hyödyntävimmiksi. Selvityksissä heijastuu nähdäkseni hyvin sosiaalityön

kompleksinen kenttä, jossa sen käytäntö, koulutus ja tutkimus kohtaavat moninaiseksi, toisiaan hyödyntäväksi kokonaisuudeksi. Kuten Aulikki Kananoja (Talentia 5.2019) kolumnissaan toteaa, sosiaalialalla tieto ja käytäntö ovat yhteen kietoutuneita ja siihen liittyvät ammatit perustuvat arvojen lisäksi koulutuksen antamaan tietopohjaan. Koulutuksen ja tutkimuksen luomaa tiedollista pohjaa pidetään siis yleisesti oleellisena tekijänä sosiaalityön tekemisessä ja sen kehittämisessä. Siksi mielestäni onkin mielenkiintoista pureutua siihen, millaisena sosiaalityöntekijät itse näkevät niiden roolin omassa työssään.

Kuten edellä mainituista selvityksistä ilmenee, ovat tietoon ja tietämiseen liittyvät kysymykset sosiaalityön käytännön asiakastyössä keskeisessä asemassa. Ne nousevat esiin olennaisesti myös sosiaalityön opetuksen ja tutkimuksen kentillä. Kuten Karttunen ja Hietämäki (2014, 320-321) toteavat sosiaalityön asiakastyössä tarvitaan tietoja ja taitoja seuraavista osa-alueista, joita ovat sosiaaliset ongelmat, (työ)menetelmät, vuorovaikutus- sekä arviointi- ja reflektointitaidot. Tietolähteiksi näiden tietojen ja taitojen kerryttämiseksi he mainitsevat tutkimus- ja teorian tiedon, asiantuntijatiedon, asiakkaan tiedon, formaalin tiedon ja ammattieettisen tiedon. Oman tutkimukseni tarkoituksena onkin valottaa, missä määrin sosiaalityöntekijät näkevät koulutuksensa tarjonnan edellä mainittuja tietoja ja taitoja sekä ennen kaikkea, millainen osuus niillä on heidän työssään tällä hetkellä.

Sosiaalityön tiedonmuodostamisen haasteet, sovellettavan tiedon monitieteisyys ja toimintakentän laajuus aiheuttavat haasteita myös professionaalisuuden näkökulmasta (Karttunen & Hietämäki 2014, 323). Alati muuttuvassa yhteiskunnassa sosiaalityö onkin hakenut paikkaansa ja pyrkinyt vahvistamaan asemaansa. Yhtenä esimerkkinä sosiaalityön profession vahvistamisesta voidaan pitää vuonna 2016 voimaan tullutta sosiaalihuollon ammattihenkilölakia (817/2015). Ammattihenkilölain puitteissa pyrittiin parantamaan muun muassa asiakasturvallisuutta sekä edistämään asiakkaan oikeutta hyvään sosiaalihuoltoon (Talentia verkkosivut). Ammattihenkilölaki asetti sosiaalityöntekijöille lainsäädännölliset kelpoisuusehdot, joiden porttina yliopistotutkinto toimii. Kaikesta päätellen koulutuksen nähtiin tuottavan sellaista osaamista ja tietoa, joka parantaa sosiaalityöntekijöiden kykyä ottaa huomioon ammattihenkilölaissa asetetut tavoitteet asiakasturvallisuuden ja sosiaalihuollon laadun suhteen. Aiemmin mainitussa kolumnissaan myös Aulikki Kananoja (Talentia 5.2019) toteaa, että pätevyysvaatimuksilla varmistetaan ammattilaisten riittävä ja tehtäviin soveltuva koulutus. Tutkielmassani

pyrinkin avaamaan myös sitä, millaisena sosiaalityöntekijät näkevät sosiaalityön kelpoisuusehdon sekä yliopistokoulutuksesta saamansa tiedot ja taidot suhteessa työnsä haasteisiin.

Sen lisäksi, että sosiaalityön kenttä on jatkuvasti muuttuva, on sen parissa tehtävät työt monipuolisia ja luonteeltaan laajoja. Tämä asettaakin haasteen kaikille sosiaalityön toimijoille niin koulutuksen, tutkimuksen kuin käytännönkin kentällä. Näkemykset sosiaalityön tehtävistä ja erilaisista toteuttamistavoista ovatkin mukailleet sekä yhteiskunnallisia muutoksia että ihmisten näkemyksiä siitä, millainen on yhteiskunnan vastuu ihmisten sosiaalisesta turvallisuudesta ja arkielämästä (Haverinen, Kuronen & Pösö 2014). Ajassa, jossa elämme on esillä taloudellinen niukkuus sekä keskustelut sosiaalipalveluiden yksityistämisestä (ks. esim. Incoronato 10.2.2019; Mathew Puthenparambil 2019). Näiden muutosten trendien voidaan katsoa ohjaavan myös sosiaalityön suuntaa tai ainakin siihen varattuja resursseja. Yksittäiselle sosiaalityöntekijälle edellä mainitut tekijät voivat näkyä työn tiukentuneina reunaehtoina – kasvavat asiakasmäärät, vähemmän lisäkoulutusta, kiellot ottaa sijaisia sekä täyttämättömät virat näkyvät todellisuutena jo osalle Suomen kuntien sosiaalityöntekijöistä (Hyttinen 8.1.2019).

Tilasta sosiaalityön vahvistamiselle ja selkeyttämiseksi vaikuttaisi siis edelleen olevan. Vaikka sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus ”vajosi polvilleen” pääministeri Juha Sipilän hallituksen ojentaessa eropyyntönsä eduskunnalle 8.3.2019 (Niskakangas, Nalbantoglu & Pullinen 8.3.2019), työ sosiaalityön roolin vahvistamiseksi esimerkiksi terveydenhuollon kanssa tehtävässä yhteistyössä on edelleen ajankohtainen (Nykänen 17.3.2019). Kananoja ja Ruuskanen (2019, 26) kuvailevat etenkin lastensuojelun nykytilannetta ammatillisen kulttuurin murros- ja muutosvaiheeksi. Sosiaalityön ammattilaiset ovat omaksumassa entistä selkeämmin professionaalisen työn etiikkaa ja horisontaalisen asiantuntijuuden käytäntöjä, jotka tuovat mukanaan vaatimuksia muun muassa tutkimukseen perustuvista käytännöistä sekä työn vaikuttavuuden osoittamisesta. Vaikka muutos on varmasti tervetullut ja asiakkaiden kannalta oleellinen, muodostaa se omalta osaltaan ristiriitoja työn tavoitteiden, uusien käytäntöjen ja saatavilla olevien resurssien välille (Kananoja & Ruuskanen 2019.)

Yhteiskunnan muutoksien heijastuessa vahvasti sosiaalityön arkeen näen tarpeelliseksi pysähtyä miettimään, millainen rooli sosiaalityön koulutuksella on tähän kaikkeen liittyen. Luodakseni kuvaa siitä, miten sosiaalityön yliopisto-opinnot ovat rakentuneet nykyisenlaiseksi kokonaisuudeksi, luon tutkielmani taustoituksessa katsauksen sosiaalityön koulutuksen historiaan niin kansainvälisessä kuin kotimaisessakin valossa. Sosiaalityön koulutuksen historia avaa omalta osaltaan näkökulmia myös nykypäivän sosiaalityön asiantuntijuuteen ja osaamiseen, joita pyrin myös avaamaan tutkielmassani. Vangitakseni sosiaalityön kompleksisen kentän näkymiä, olen käyttänyt käsitteellisenä apunani toiminnan teoriaan perustuvaa toimintajärjestelmän mallia (Engeström 1987). Toimintajärjestelmän käsitteen ja mallin avulla koen saaneeni monipuolisemman käsityksen sosiaalityöntekijän työn eri osa-alueista sekä koulutuksen roolista tässä kokonaisuudessa. Parhaimmillaan tutkielmani voi tarjota selkeyttä sosiaalityön käytännön ja koulutuksen kentälle sekä luoda näkemyksiä siitä, miten sosiaalityön yliopisto-opintoja voitaisiin kehittää vastaamaan käytännön sosiaalityön tarpeisiin. Toivon tutkielmani olevan lukijalleen yhtä valaiseva kokemus kuin sen tekeminen on ollut minulle.

2 SOSIAALITYÖN KOULUTUKSEN KEHITTYMINEN

Luodakseni kuvaa siitä, millaisena sosiaalityön yliopistokoulutus näyttäytyy sosiaalityöntekijöille suhteessa työelämään, katson tarpeelliseksi avata sosiaalityön koulutuksen taustoja ja sitä, miten se on muodostunut nykyisenlaiseksi kokonaisuudeksi. Kuvaamalla sosiaalityön koulutuksen kehittymistä uskon heijastelevani myös yhteiskunnassa ja sosiaalityön käytännön kentällä tapahtuneita muutoksia, jotka koulutuksen järjestämisessä on pyritty ottamaan huomioon (Lähteinen ym. 2017.) Tässä tutkielmani osuudessa paneudunkin siis sosiaalityön koulutuksen kansainvälisiin juuriin sekä siihen, miten sosiaalityön koulutus on kehittynyt Suomessa ajan myötä. Lopuksi pyrin esittelemään koulutuksen suhdetta sosiaalityön asiantuntijuuteen ja osaamiseen sekä siihen liittyviä tekijöitä, kuten tiedon muodostamista ja tutkimusperustaisuutta.

2.1 Sosiaalityön koulutuksen kansainväliset juuret

Sosiaalityön juuret ulottuvat pitkälle historiaan ja sen varhaisimmat muodot ilmenevät erilaisina vapaaehtoistoiminnan versioina. Olen omassa tutkielmassani kuitenkin kiinnostunut sosiaalityöstä modernina, ammatillisesti toteutettavana toimintana, jonka synty on paikannettavissa teollistuneen ja kaupungistuneen yhteiskunnan muotoutumiseen 1800-luvun loppu puolelle. Yhteiskunnallisena taustana sosiaalityön rakentumiselle oli kaupungistumisen synnyttämä sosiaalinen turvattomuus ja köyhyys, jossa vapaaehtoistoiminta ja hyväntekeväisyys todettiin riittämättömiksi. Tällöin syntyi ajatus huono-osaisten ihmisten systemaattisesta ja organisoidusta auttamisesta, jota alettiin säädellä julkisin toimenpitein. Tämän kaltaista systemaattista auttamistyötä nähtiin voitavan organisoida eri tavoin, muun muassa yhteiskunnallisten uudistusten avulla sekä ammatillisen työntekijän osaamisen kautta eli koulutuksen turvin, josta itse olen erityisesti kiinnostunut (Raunio 2009, 11-12.)

Sosiaalityön ammatillisen toiminnan juurina mainitaan yleensä angloamerikkalaisissa maissa vaikuttaneet Charity Organisation Society (COS) ja settlementiliike. Myös sosiaalireformismia voidaan pitää yhtenä sosiaalityön ammatillisen toiminnan juurista,

vaikka sillä ei ole yhtä selkeää merkitystä ammatillisen toiminnan ymmärtämiselle, kuin edellä mainituilla. Nämä sosiaalityön ammatillisen toiminnan perinteet jäsenivät eri tavoin yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan rooleja sosiaalityössä. Perinteistä ainoastaan COS:ssä tavoiteltiin sosiaalityön ammatillisen otteen ja käytäntöjen kehittämistä – settlementiliike pyrki puolestaan tarjoamaan vaihtoehdon COS:n ammatillisuudelle (Raunio 2009, 12.)

Tärkeimpänä tekijänä modernin sosiaalityön kehittymiselle voidaan pitää alun perin Isossa-Britanniassa vuonna 1869 perustettua järjestöä, edellä mainittua, Charity Organisation Societya (COS). COS:n tavoitteena oli muuttaa vapaaehtoistoiminta systemaattiseksi ja ammattimaiseksi toiminnaksi, jonka pohjalla tuli olla koulutukseen perustuva osaaminen eli asiantuntijuus (Handel 1982, 213-214; Payne 1996, 20; teoksessa Raunio 2009, 13.) Tuolloin katsottiin, että koulutusta tarvittiin auttamisen rationalisoimiseksi sekä tehostamiseksi, ja sen piti perustua kattavaan tietojen keräämiseen ja systemaattiseen tarpeiden tutkimiseen. Mary Richmondia (1861-1928) pidetään yhtenä COS:n tärkeimmistä kehittäjistä ja työskentelytapojen systematisoijista. Hän kehitti myös sosiaalityössä käytössä olevan tapauskohtaisen työskentelytavan, toiselta nimeltään *case workin* (Raunio 2009, 14-15.) Mary Richmond edesauttoi lisäksi Yhdysvaltojen ensimmäisen sosiaalityön koulutuksen perustamista vuonna 1898. Kyseessä oli New Yorkin kesäkoulu (*New York Summer School in Philanthropic Work*), joka keskittyi kouluttamaan ihmisiä filantrooppiseen työhön. Koulu jatkoi toimintaansa pitkään, muuntautuen lyhyestä kesäkoulusta pitemmäksi akateemiseksi koulutukseksi. Vuonna 1917 sen nimeksi muutettiin *The New York School of Social Work* (Leighninger 2000, 11.)

Mary Richmondin kanssa samoihin aikoihin toimi Jane Addams (1860-1935), joka on yksi settlementiliikkeen perustajista. Addams ja settlementiliike edustivat ammatillisuudelle vaihtoehtoista suuntautumista, jossa keskeistä oli auttajan ja autettavan molemminpuolinen suhde. Addams piti tärkeänä, että sosiaalityöntekijä tulee lähelle köyhiä ja heidän arkipäivänsä tulee olla sosiaalityön lähtökohtana. Settlementiliike pyrki lähtökohtaisesti vaikuttamaan asioihin yhteisöjen ja yhteiskunnallisten olojen tasolla ja sen käsitys sosiaalityöstä poikkesikin siten COS:n individualistisesta näkökulmasta. Vaikka settlementiliikkeen puitteissa katsottiin, että sosiaalityö on yhteiskunnallista työtä, jota ei voida ammatillistaa, näkyvät sen vaikutukset vielä nykypäivänäkin, kun puhutaan

rakenteellisesta sosiaalityöstä ja korostetaan asiakkaan ja työntekijän tasavertaista suhdetta (Raunio 2009, 15-17.)

1900-luvun alussa Yhdysvalloissa tehdyn sosiaalityön kehittämisen vaikutukset alkoivat levitä Iso-Britannian lisäksi muualle Eurooppaan. Sosiaalityön kouluja perustettiin lähes samanaikaisesti Lontooseen, Amsterdamiin ja Berliiniin. Sosiaalipalveluja sekä sosiaalityön koulutusta kehitettiin vastaamaan Pohjois-Euroopan ja Amerikan kasvaviin sosiaalsiin haasteisiin teollistumisen ja kaupungistumisen pyörteissä. Kouluissa ja kursseilla pyrittiin kouluttamaan sosiaalityöntekijöitä ja systematisoimaan palvelujen rakenteita. Eri maiden samanaikaista kehitystä selittää se, että sosiaalityön vaikuttajat vierailivat toisissa maissa hakemassa ideoita ja inspiraatiota – saman aikaisessa kehityksessä ei ole kyse siis vain sattumasta (Healy 2008, 136.)

Ensimmäisenä kokonaisena sosiaalityön koulutusohjelmana voidaan pitää Amsterdammassa vuonna 1899 alkanutta kaksi vuotta kestävästä sosiaalityön koulutusta, jossa oli tarjolla opetusmateriaalia liittyen köyhäinhoitoon, asumisen järjestelyihin, setlementtityöhön, orpojen ja kaltoin kohdeltujen lasten auttamiseen sekä tehtaiden ja työlaitosten sosiaalityöhön. Kuten edellä tuli esiin, varhaisempiakin sosiaalityön koulutuksen muotoja oli tarjolla, mutta ne järjestettiin pienemmässä mittakaavassa. Ensimmäisen lyhyen koulutuksen sosiaalityöhön Englannissa järjesti Octavia Hill, niinkin varhain kun vuonna 1873. Sitten vastaavan lyhyen sosiaalityön koulutuksen järjesti aiemmin mainittu New Yorkin kesäkoulu vuonna 1898 ja myöhemmin alkoi Columbian yliopistossa sosiaalityön oma koulutusohjelma. Alice Salomon aloitti sosiaalityön koulutuksen Saksassa vuonna 1899 ja varsinainen sosiaalityön pitempi koulutusohjelma alkoi Berliinissä vuonna 1908 (Healy 2008, 137-138.)

Sosiaalityön kehittämisen ja koulutuksen järjestämisen tarpeet levisivät myös Itä-Eurooppaan. Helena Radlinska perustikin Puolan Varsovan yliopistoon sosiaalityön koulutusohjelman vuonna 1925. Radlinska osallistui myös ensimmäiseen sosiaalityön kansainväliseen konferenssiin vuonna 1929 ja kommentoi siellä, että hän kokee hankalaksi tasapainotella teorian ja käytännön välillä – katsoisin, että sama tasapainoilu jatkuu sosiaalityössä vielä nykypäivänäkin. Yhteneväisyyksien lisäksi löytyy myös luonnollisesti paljon eroavaisuuksia verratessa sosiaalityön koulutusta 1900-luvun alkupuolella suhteessa nykypäivään. Esimerkiksi vuonna 1937 sosiaalityön kouluista valtaosa oli tarkoitettu vain

naisille ja ainoastaan muutamiin pääsi myös miehiä opiskelemaan. Joissain Euroopan maissa, kuten Itävallassa, Ranskassa, Italiassa ja Norjassa sosiaalityön koulutus oli suunnattu ainoastaan naisille (Healy 2008, 138-143.)

1920- ja 1930-luvuilla sosiaalityön koulutus laajeni myös Latinalaiseen Amerikkaan, jossa sosiaalityön asiantuntijat Belgiasta, Ranskasta ja Saksasta olivat paikallisten toimijoiden kanssa perustamassa uusia sosiaalityön koulutusohjelmia. Ensimmäinen Afrikkalainen sosiaalityön koulutus alkoi puolestaan Etelä-Afrikassa vuonna 1924 ja se otti paljon vaikutteita Pohjois-Amerikasta ja Euroopasta, eikä kovinkaan paljon sopeutunut paikallisiin olosuhteisiin. Ensimmäiset muodot sosiaalityön systemaattisesta järjestämisestä löytyvät myös Intiasta vuodelta 1926 ja Kiinasta vuodelta 1921. 1930-luvun puoleen väliin mennessä siis lähes kaikkialla maailmassa koulutettiin sosiaalityön ammattilaisia. Kehitys oli tapahtunut nopeasti noin 35 vuodessa ja voidaankin todeta, että sosiaalityön ”ammatillinen tarina” on tässä suhteessa vertaansa vailla (Healy 2008, 140-143.)

Sosiaalityön koulutuksen ja ammatillisuuden nopeasta leviämisestä huolimatta sosiaalityön profession muodostamisessa ja sen aseman vakiinnuttamisessa on ollut haasteita jo sen varhaisista vuosista lähtien. Vuonna 1915 Abraham Flexner totesi Yhdysvaltojen kansallisessa hyväntekeväisyyteen liittyvässä konferenssissa, että sosiaalityö ei ole professio, koska sillä ei ole siirrettävissä olevaa tietopohjaa ja sen rajat ovat liian väljät. Samaan aikaan Alice Salomon pyrki yhteistyössä Saksan hallituksen ja sosiaalityön koulujen kanssa kokoamaan yhtenäisiä malleja sosiaalityön koulutukselle. Myös Alice Salomon koki vastarintaa, kun Saksan terveysministeriön johtaja totesi hänelle, että hän puhuu sosiaalityöstä niin laajana ja epämääräisenä, että sellaista ei ole edes olemassa (Popple 1995.)

Toinen maailmansota oli synkkää aikaa myös sosiaalityön kannalta, mutta toisaalta se antoi myös sykäyksen sodan jälkeiselle ajalla kehittää sosiaalityötä ja sen koulutusta yhä edelleen. Neuvostoliitto toi myös sodan jälkeen oman varjonsa sosiaalityöhön ja monissa sen alaisissa maissa, joissa sosiaalityötä oli kehitetty ja siihen liittyvää koulutusta oli alettu antaa, sosiaalityön koulutus lopetettiin sanoen sen olevan tarpeetonta. Samansuuntaista epätoivottua kehitystä tapahtui myös Kiinassa. Vasta Neuvostoliiton kaaduttua useita vuosikymmeniä myöhemmin Itä-Euroopan sosiaalityötä on elvytetty hitaasti, mutta

varmasti. Myös Kiina on edennyt pienin askelin kohti modernia sosiaalityötä (Healy 2008, 147-159.)

Läntisessä Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa sosiaalityön ja sen koulutuksen kehittyminen on jatkunut tasaisesti toisen maailmansodan jälkeen. Tärkeitä etappeja sosiaalityölle ja sen koulutukselle ovat muun muassa olleet sosiaalityön koulujen kansainvälisen järjestön (IASSW) perustaminen jo vuonna 1928, Katherine Kendallin kirjoittama ja YK:n julkaisema selvitys sosiaalityön koulutuksesta vuonna 1950 sekä sosiaalityöntekijöiden kansainvälisen järjestön (IFSW) perustaminen vuonna 1956. Kansainvälisen tutkimuksen ja yhteistyön avulla sosiaalityön ja siihen liittyvän koulutuksen asema on vakiintunut maailmassa (Healy 2008.) Siitä huolimatta, että sosiaalityö on omaleimaista kussakin maassa, on sen kehitykselle olennaista jo sosiaalityön varhaisimmista vaiheista tuttu kansainvälinen vertailu ja inspiraation hakeminen muista maista.

2.2 Sosiaalityön koulutuksen kehittyminen Suomessa

Sosiaalityöntekijöiden on kuvattu olevan ammatillisen kehityksen peränpitäjinä sosiaalialalla, vaikka sen juuret ulottuvat aina 1800-luvun puolelle Suomessa. Ammatin hidasta kehitystä on selitetty sosiaalityön ”epäprofessionaalisilla” haasteilla. Tutkijat ovat kuvailleet haasteiden johtuvan muun muassa sosiaalityön hajautumisesta eri organisaatioihin, joita ovat esimerkiksi sosiaalihuolto, kriminaalihuolto ja terveydenhuolto (Satka 1994, 315-316.) Tutkijoiden mukaan tämän kaltainen hajautuminen on aiheuttanut ammatillista epävarmuutta sekä kilpailuasetelmaa suhteessa vanhempiin ammattikuntiin, kuten lääkäreihin. Sosiaaliministeriö pyrki luomaan sosiaalialan yhtenäisen ammattikunnan jo 1940-luvun taitteessa, mutta sosiaalityöntekijät itse eivät tuolloin samaistuneet ministeriön luomaan huoltotyöntekijän kuvaan. Tämän vuoksi vasta 1960-luvulla ammattikunnan sisällä päästiin yhtenäisempään käsityksen sosiaalityöntekijän työn kuvasta (Satka 1994, 316.)

Harri Jokirannan (1989, 31) mukaan suomalaisen sosiaalityön koulutuksen sisältö ja sen järjestäminen on rakentunut sosiaalityön ”nominaalimäärittelyn” kautta, eli sen pohjalta, mitä sosiaalityön on kulloinkin katsottu olevan. Sosiaalityön koulutuksen historiasta on nostettavissa kaksi päälinjaa (Jokiranta 1989, 31), jotka ovat juridis-hallinnolliset opetussisällöt sosiaalihuollon työntekijöille sekä anglosaksisista maista vaikutteita ottanut ongelmakeskeistä sosiaalityötä ja sen työmenetelmiä korostava koulutus. Keskeisenä sosiaalityön koulutuksessa on kautta aikojen nähty teorian ja käytännön suhde sekä se, miten se välittyy sosiaalityön ammattikäytäntöön (Jokiranta 1989, 30).

Kansainvälistä sosiaalityön koulutuksen historiaa mukaillen ensimmäiset suomalaiset sosiaalialan koulutukset olivat pikakursseja, jotka olivat tarkoitettu vaivaistalojen johtajille ja johtajattarille sekä köyhäinhoidon virkailijoille. Ammatillisen koulutuksen esiasteita olivat muun muassa Mannerheimin lastensuojeluliiton, Lastenlinnassa, vuonna 1921 aloittama lastenhoitajakoulutus ja kirkon kasvattajaopiston järjestämä koulutus lastensuojelulaitosten johtajiksi tai hoitajiksi pyrkiville henkilöille. Nykyään sosiaalityöksi kutsutun koulutuksen varsinaisia juuria oli muun muassa Kansalaiskorkeakoulussa vuosina 1921-1942 järjestetty lastensuojelututkinto. Myös suomalainen sosiaalinen työ otti varhaisimpina vuosinaan mallia kansainvälisestä sosiaalisesta työstä, etenkin sen amerikkalaisista serkuista kuten case workistä ja setlementtiliikkeestä. Esimerkiksi vuonna 1925 toimintansa aloittanut, kasvatus- ja perheneuvolan esimuoto teki moniammatillista työtä lasten ja perheiden parissa, jonka puitteissa sosiaalisen tutkimuksen suoritti USA:ssa koulutettu sosiaalityöntekijä (Satka 1994, 272-294.)

1920- ja 1930-luku olivat lyhyistä sosiaalialan koulutuksista huolimatta enemmänkin sosiaalialan koulutuksen suunnittelun aikaa. Sosiaalialan koulutus lähti kunnolla liikkeelle sodasta huolimatta vuonna 1942, kun huoltotyön koulutus alkoi. Tuolloin sosiaalihuoltajakoulutus kesti kaksi vuotta ja sitä järjestettiin Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa. Koulutusta järjestettiin myös ruotsinkielisenä socionom-tutkintonimikkeellä. Koulutuksen suunnittelijat olivat osittain eri mieltä siitä, missä ja minkä tasoisesti koulutusta tulisi järjestää. Margit Borg-Sundman (1902-1992), yksi koulutuksen suunnittelijoista sekä aikansa vahva poliittinen vaikuttaja, oli muun muassa sitä mieltä, että koulutus olisi pitänyt järjestää yliopistossa ja sen olisi pitänyt sisältää enemmän psykologian opintoja sekä käytännön opetusta. Mielipide-eroista huolimatta huoltotyön koulutus järjestettiin edellä mainitulla tavalla Yhteiskunnallisessa

Korkeakoulussa ja sen sisällössä painottui huoltolainsäädännön ja sen mukaisten huoltokäytäntöjen opettaminen (Satka 1994, 306-307.)

Sosiaalihuoltajakoulutuksen rinnalle perustettiin myös samaan toimenkuvaan valmistavia pikakursseja, niille joilla oli aiempaa työkokemusta alasta. Syynä järjestelyyn oli kuntien ja järjestöjen suuri tarve koulutetulle sosiaalialan henkilökunnalle. Pikakurssit meinasivat tyrehdyttää varsinaisen koulutuksen, joten ne jouduttiin lopettamaan myöhemmin. Samaan aikaan terveydenhuollon puolella oli huomattu tarve sosiaalialan asiantuntevalle henkilökunnalle, joka johti siihen, että vuonna 1945 perustettiin uusi sosiaalihoitajien koulutus nimenomaan terveydenhuollon sosiaalista työtä varten. Sosiaalihoitajan koulutus poikkesi merkittävästi huoltajatutkinnosta. Sen esikuvana toimi yhdysvaltalainen sosiaalityön opetus ja sen puitteissa opetettiin case workiä eli yksilökohtaista huoltotyötä, teorian ja käytännön rinnakkaisopetusta sekä runsaasti lääkinällis-sosiaalista työtä, psykologiaa ja psykiatria (Satka 1994, 307.)

Sosiaalihoitajakoulutus vauhditti sosiaalityön ammattikunnan yhdistymistä ja kehittymistä oleellisesti. Sosiaalihoitajien ammattiyhdistys perustettiin vuonna 1949 ja sosiaalialan lehti nimeltään ”Casework yllätys” ilmestyi kaksi vuotta myöhemmin. Myös järjestöt ja kirkko kehittivät sosiaalista työtään samaan aikaan (Satka 1994, 308-309.) Vuonna 1950 laki sosiaalihuollon hallinnosta määritteli ensi kertaa huoltotyöntekijän pätevyyden ja siihen tarvittavan koulutuksen (Satka 1994, 314). Kaikesta kehityksestä huolimatta sosiaalihuoltajan ja sosiaalihoitajan koulutuksen välisistä sisällöllisistä ja aatteellisista eroista käytiin kiivasta keskustelua ja väantöä lähes vuosikymmen. ”Metodikiistan” jälkiselvittely kesti aina 1970-luvulle asti (Satka 1994, 318-319).

2.3 Sosiaalityön yliopistokoulutus Suomessa

Vaikka sosiaalityön koulutuksella on yleisesti ottaen pitkät juuret Suomen historiassa, on ylemmän korkeakoulun tasoinen opetus lähtenyt kunnolla liikkeelle vasta 1970-luvulta. Sitä edelsi 1960-luvulla alkanut ja 1970-luvulla jatkunut keskustelu sosiaalityön koulutustasosta, jota käytiin kahdessa eri komiteassa. Silloinen sosiaalihuoltajatutkinto ei ollut verrattavissa alempaan korkeakoulututkintoon, vaan niin sanottuna jaostotutkintona

sen koettiin olevan riittämätön sosiaalityöntekijöihin kohdistuvien vaatimusten lisääntyessä. Sosiaalihuoltajatutkintoa uudistettiin sosiaalihuollon koulutuskomitean vuonna 1962 tekemän selvitystyön pohjalta siten, että opiskeluaikaa pidennettiin ja teoria-aineita lisättiin. Lisäksi vuonna 1965 Yhteiskunnalliseen Korkeakouluun perustettiin sosiaalihuollon apulaisprofessorin virka, jonka avulla tuli mahdolliseksi suorittaa ylempi korkeakoulututkinto sosiaalipolitiikassa, sosiaalihuollon linjalla (Vuorikoski 1999.)

Vasta seuraava sosiaalityön koulutuskomitea sai vuonna 1972 valmiiksi sosiaalityön koulutuksen uudistamisen linjaukset. Tämän seurauksena sosiaalityön oppituleja alettiin perustaa eri yliopistoihin ja tarjolla oli siis sosiaalityön koulutusta kahdella eri tasolla, joita olivat nk. opetusjaostossa annettu sosiaalihuoltajakoulutus sekä ylempään korkeakoulututkinnon tasoinen koulutus. 1970-luvulla alettiin tarjota myös pätevyitysmiskoulutuksia pyrkimyksenä vastata sosiaalityön työvoimapulaan ja puuttuvaan koulutukseen. Pätevyitysmiskoulutuksen tarve liittyi myös lainsäädäntöön, sillä vuonna 1983 voimaan tullut asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista asetti sosiaalityöntekijöille vaatimuksen soveltuvasta korkeakoulututkinnosta, johon sisältyi tai jonka lisäksi on hankittuna riittävä sosiaalityön koulutus (Vuorikoski 1999.)

Sosiaalityön yliopisto-opinnot omana pääaineenaan onkin puolestaan melko tuore asia Suomessa – Lapin, Kuopion ja Tampereen yliopistoissa sosiaalityö itsenäistyi omaksi pääaineekseen vuonna 1994. Pääainevastuiseksi maisteritason koulutukseksi sosiaalityö vakiintui valtakunnallisesti vuonna 1999, jolloin sosiaalityön koulutusta koskeva säädös lisättiin asetukseen (245/1994) yhteiskuntatieteellisistä tutkinnoista (Sosnet 2017). Sittemmin lainsäädännöllisiä muutoksia sosiaalityön koulutus- ja kelpoisuusehtoihin on tehty vuonna 2005, jolloin uudistettu yliopistolaki (794/2004) ja valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista sekä opetusministeriön asetus yliopistojen koulutusvastuun täsmentämisestä, yliopistojen koulutusohjelmista ja erikoistumiskoulutuksista (568/2005) astuivat voimaan. Näiden lakien myötä sosiaalityö määriteltiin yliopistoissa järjestettäväksi koulutukseksi, joka on ainoa sosiaalialan laaja-alainen yliopistotutkinto. Lisäksi laissa säädettiin käytännön harjoittelun kuuluvan sosiaalityön koulutukseen. (Kempainen 2015, 234-235.)

Viimeisin sosiaalityön kelpoisuusehto ja siihen liittyen myös koulutusta koskeva lainsäädännöllinen uudistus on jo aiemmin mainittu Ammattihenkilölaki (817/2015).

Ammattihenkilölaissa on pyritty muun muassa luomaan tarkempi kuva siitä, millaisia erityistehtäviä sosiaalityöntekijän toimenkuvaan kuuluu sekä, millaisella koulutuksella näitä tehtäviä voidaan hoitaa (817/2015 7§, 9§). Kyseisten lakiuudistusten pohjalta voidaan siis katsoa, että sosiaalityön lainsäädäntöön liittyviä muutoksia on tehty melko runsaasti viimeisten vuosikymmenien aikana – sekä ulkoisista että sisäisistä perusteista nousseet tarpeet uudistuksiin kertovat yleisesti yhteiskunnassa vallitsevasta muutostarpeesta sekä toimintaympäristön uudelleen organisoinnista (Hämäläinen & Niemelä 2014, 80).

Lainsäädännön myötä sosiaalityön koulutuksen vakiintuessa Suomen eri yliopistoihin on opintojen sisältöä pyritty yhdenmukaistamaan muun muassa valtakunnallisen sosiaalityön yliopistoverkoston Sosnetin avulla. Sosiaalityön koulutuksen tehtäväksi on asetettu tuottaa sosiaalityössä ja sosiaalityön tutkimuksessa tarvittavia valmiuksia, jotka soveltuvat sekä asiakastyöhön että yhteiskunnalliseen muutostyöhön. (Kempainen 2015, 236.) Kuten Tarja Kempainen (2015) kirjoittaa: ”[Sosiaalityön] Koulutus tuottaa osaamista asiakkaiden erilaisten elämäntilanteiden kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen ja analysointiin, asiakkaiden kohtaamiseen ja heidän sosiaalisten oikeuksiensa puolustamiseen, yhteiskunnalliseen tiedottamiseen ja vaikuttamiseen, lausuntojen ja virallisten asiakirjojen laatimiseen, erilaisten kehittämishankkeiden suunnitteluun ja johtamiseen, moniammatilliseen yhteistoimintaan sekä alan juridiseen päättelyyn ja lain soveltamiseen” (emt 236).

Kuten olen aiemmin tutkielmassani todennut on sosiaalityö luonteeltaan ajassa elävää ja sen vuoksi sen sisällöt tulevat usein haastetuksi niin käytännön kentällä kuin koulutuksenkin parissa. Jotta sosiaalityön yliopistokoulutus säilyisi laadukkaana ja se vastaisi riittävästi koulutustarpeisiin ja työtehtävien asettamiin haasteisiin on sitä vuosien saatossa arvioitu muun muassa kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen toimesta (karvi.fi). Esimerkiksi vuonna 2004 kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen toimesta tehtiin selvitys sosiaalityön koulutuksen tilasta ja kehittämistarpeista (Murto ym. 2004). Arvioinnissa todettiin muun muassa, että sosiaalityön yliopistokoulutuksessa tarvitaan uusia ratkaisuja sosiaalityön johtamisen ja talouden opetuksessa. Neljä vuotta myöhemmin eli vuonna 2008 tehtiin arviointiin liittyvä seurantaraportti, jossa todettiin, että aiempi arviointi oli poikanut hanke-esityksiä opetusministeriölle johtamisosaamisen kehittämiseksi sekä koulutuksen työelämäyhteydet olivat myös yleisesti lisääntyneet (Aaltonen ym. 2008.)

Siitä huolimatta, että edellä mainitussa seurantaraportissa todettiin kehitystä tapahtuneen halutuilla osa-alueilla, tuotiin siinä myös esiin tarpeita jatkokehittämiseksi. Muun muassa käytännön opetuksen ja sosiaalityön menetelmäopetuksen määrää tuli selvityksen mukaan lisätä. Lisäksi opetuksessa suositeltiin käsiteltävän enemmän ammattietiikka, työmotivaatiota sekä työhön sitoutumista. Opiskelijat kokivat myös vuoden 2004 tapaan, että vastuuta sosiaalityöntekijän perehdyttämisestä konkreettisiin työtehtäviin jätettiin liikaa työnantajille ja opintojen miellettiin olevan kaukana käytännöstä (Aaltonen ym. 2008.) Mielestäni edellä mainitussa arvioinnissa ja selvityksessä nousee esiin tiettyjä sosiaalityön koulutukseen ja ammattiin liittyviä ”ikuisuusksymyksiä”, jotka ovat olleet näkyvissä myös tarkastellessani sosiaalityön koulutuksen historiaa. Näitä kysymyksiä ovat nähdäkseni se, tuleeko sosiaalityön koulutuksen olla yliopistotasoinen vai ei, mikä on käytännön ja teorian välinen suhde, millainen suhde sosiaalityöllä ja sosiaalipolitiikalla on sekä viimeisimpänä, tulisiko sosiaalityön koulutuksen olla yleinen vai erikoistuva koulutus. Aikojen saatossa on argumentoitu näiden vastinparien suhteen suuntaan ja toiseen. Todennäköisesti sama keskustelu jatkuu, sillä sosiaalityön luonne kytkeytyy jatkuvaan muutoksen tilaan.

2.4 Koulutuksen suhde sosiaalityön asiantuntijuuteen ja osaamiseen

Sosiaalityön koulutus on historiansa aikana pyrkinyt vastaamaan sosiaalityön käytännön kentän vaatimuksiin. Koulutuksen suunnittelun ja toteutuksen kannalta onkin ollut tärkeää ymmärtää, millaista asiantuntijuutta ja osaamista sosiaalityö vaatii (Lähteinen ym. 2017, 4). Pyrin seuraavaksi avaamaan pääpiirteittäin edellä mainittuja osa-alueita ja sitä, mistä ne koostuvat. Tämän hahmotelman avulla on nähdäkseni helpompaa ymmärtää, millaisia vaatimuksia sosiaalityöntekijöihin kohdistuu osana toimintajärjestelmäänsä, jota puolestaan erittelen paremmin käsitellessäni teoreettista viitekehystäni.

Vaikka sosiaalityötä kuvaa jatkuva muutokseen sopeutuminen ja tottuminen ihmisten elämäntilanteiden vaihtumiseen, on siinä tiettyjä pysyviä elementtejä. Sosiaalityöntekijän ydintehtävät syrjäytymisen ehkäisijänä ja ihmisarvoisen elämän edellytysten edistäjänä

pysyy ennallaan kaikista muutoksista huolimatta. Sosiaalityöntekijät työskentelevät muun muassa lastensuojelussa, kouluissa, sairaaloissa, päihdehuollossa, kriminaalihuollossa, terveydenhuollossa ja kuntoutuksessa (Aho 1999, 21; 318.) Näiden niin sanotusti perinteisempien työtehtävien lisäksi sosiaalityöntekijöitä voi löytää järjestöjen alaisuudesta, yksityisistä sosiaalipalveluja tuottavista yrityksistä tai esimerkiksi erilaisista asiantuntijatehtävistä, kuten lapsiasiavaltuutetun virasta (ks. Konttinen 28.2.2019). Samalta kuulostavan sosiaalityön tehtävänimikkeen sisältö voi käytännössä kuitenkin tarkoittaa eri asioita riippuen siitä, mikä Suomen kunta tai kaupunki on kyseessä. Tehtäväkuvia jaetaan eri tavoin riippuen esimerkiksi siitä, montako sosiaalityöntekijää kyseisessä organisaatiossa toimii ja kuinka eriytetystä sosiaalityöstä on kysymys. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että pienessä kunnassa sosiaalityöntekijä saattaa vastata lähes kaikista edellä mainituista sosiaalityön osa-alueista ja suuressa kaupungissa sosiaalityöntekijän vastuulle saattaa kuulua vain tietty ihmisryhmä tiettyine haasteineen, esimerkkinä lastensuojelun jälkihuolto.

Sosiaalityössä kuten muissakin sosiaalialan tehtävissä työskennellään sosiaalisten suhteiden koko kentällä ja ihmisten elämäntilanteita pyritään tarkastelemaan kokonaisvaltaisesti. Tämä kokonaisvaltaisuus asettaakin sosiaalityölle oman erityisen haasteensa. Erityisyydessä ei ole kuitenkaan kyse erikoistumisesta, vaan tietyn tyyppisesti yleisestä asiantuntijuudesta eli siitä, että sosiaalityöntekijän tulee omata laaja, horisontaalinen näkemys ihmisen elämään vaikuttavista asioista, sen sijaan, että hän tarkastelisi niitä kapealla katsantokannalla. Sosiaalityössä ihminen nähdään osana ympäristöään ja sosiaalista verkostoaan ja siten työ ulottuu myös olosuhteiden muokkaamiseen ja ympäristön resurssien mobilisoimiseen (Aho 1999, 329-330.)

Sosiaalityöntekijän työtä voidaan kuvata myös muutostyöksi ja selviytymisen tuottamiseksi. Sitä pyritään tekemään erilaisin menetelmin muun muassa asiakkaita vahvistamalla, yksilöllisellä ohjauksella ja sopivan palvelukokonaisuuden räätälöimisellä sekä esimerkiksi asioiden ajamisella (Aho 1999, 21). Kuten Karttunen ja Hietamäki (2014, 320) toteavat sosiaalityössä tehdään päätöksiä, jotka vaikuttavat merkittäväällä tavalla asiakkaiden elämään. Lisäksi työ sisältää paljon lakisääteisiä velvollisuuksiin ja oikeuksiin liittyviä tahdonvastaisia toimia, joiden perusteluiksi vaaditaan strukturoitua tietopohjaa sekä eettistä osaamista. Näin ollen sosiaalityön asiakastyön yksi keskeisimmistä ammatillisuuden ja osaamisen kysymyksistä liittyykin tietämiseen ja tietoon. Tietämiseen

ja tietoon liittyvät asiat ovat sosiaalityössä kuitenkin haasteellisia johtuen sosiaalityön arjen keskeisistä piirteistä eli epävarmuudesta, ristiriitaisuudesta, kompleksisuudesta sekä monimuotoisuudesta. Näistä tekijöistä johtuen on esitetty kysymyksiä siitä, millaiseen tietopohjaan sosiaalityö oikeastaan nojaa tai voiko sillä ylipäätään olla yhtenäistä tietopohjaa (Karttunen & Hietamäki 2014.)

Sosiaalityön tietoperustan kannalta olennainen jännite liittyy teorian, tutkimuksen ja käytännön välisiin suhteisiin ja niiden välillä tehtäviin painostuseroihin. Sosiaalityön organisaatioiden riittämättömät resurssit, työntekijöiden puutteelliset tiedot ja taidot hyödyntää tutkimusta, työkuultuuri, tutkimuksen ja työntekijöiden kohtaamattomuus sekä työntekijöiden asenteet ovat tutkimuksen valossa tekijöitä, jotka vaikeuttavat tutkimustiedon hyödyntämistä sosiaalityössä (Gray, Joy, Plath & Webb 2013.) Tutkimustiedon käyttö olisi kuitenkin ensiarvoisen tärkeää sosiaalityössä, sillä siihen perustuva ammattikäytäntö haastaa tottumukseen perustuvat käytännöt, toimintatavat ja uskomukset sekä kokemustietoon ja luotettavuuteen perustuvan kollegiaalisen tiedonjaon ensisijaisena muotona (Jack ym. 2011, 4,7,9; Gray & Schubert 2010, 2309; 2012, 204; teoksessa Karttunen & Hietamäki 2014, 323 teoksessa.)

Koulutuksen on ajateltu olevan yksi väylä kartuttaa sosiaalityöntekijöiden tietopohjaa edellä mainittujen tietolähteiden osalta. Opiskelijoiden harjaantumisen systemaattisen tutkimustiedon käyttämisen suhteen onkin nähty edistävän sekä heidän ammatti-identiteetin kehittymistä että tavoitteena olevaa tieteeseen perustuvaa ammattikäytäntöä (Karttunen & Hietamäki 2014, 335.) Niin käytännön sosiaalityössä kuin tutkimuksen ja koulutuksen kentällä on kuitenkin havaittavissa painotuseroja sen suhteen, missä määrin sosiaalityöntekijän tulee erilaisia tietopohjia hyödyntää työssään. Päivi Aho (1999, 333) kuvaakin sosiaalialan ammatillisessa kehittämisessä olennaiseksi tekijäksi myös ammattilaisen henkilökohtaisen ja näkymättömän ammattitaidon. Ahon mukaan näkymätöntä ammattitaitoa on hienovarainen, hiljainen tieto, jota on vaikea kuvata ja, joka koostuu muun muassa ammattilaisen elämäkokemuksista, itsetuntemuksesta ja intuitiosta sekä virittymisestä kohti toista ihmistä.

Kuten olen aiemmin nostanut esiin, sosiaalityön yliopistokoulutuksen sisällön voidaan katsoa heijastelevan käytännön sosiaalityön kentällä tarvittavia osaamisen ja asiantuntijuuden tarpeita. Koulutuksen tavoitteiksi on asetettu tuottaa vahvaa tieteellistä ja

teoreettista yleispätevyyttä, tutkimuksellisia valmiuksia sekä perusvalmiuksia sosiaalityön asiantuntija-ammateissa toimimiseen (Lähteinen ym. 2017, 8) Arvioitaessa sosiaalityön yliopistokoulutuksen tuottamaa osaamista on todettu, että sosiaalityön asiantuntijuuden perustana ovat akateemisen tutkimustiedon käyttäminen ja taidot tuottaa sitä sekä mahdollinen kriittinen ja moninäkökulmainen ajattelu. Näiden osaamisen eri osa-alueiden omaavan henkilön on ajateltu pystyvän toimimaan sosiaalialan erilaisissa asiantuntijatehtävissä tai jatkamaan opintojaan esimerkiksi lisensiaatin tai tohtorin tutkinnoilla (Lähteinen ym. 2017, 13.)

Riikka Lämsä (2003, 22-28) on selvityksessään tuonut esiin Helsingin yliopiston sosiaalityön opettajien ja opiskelijoiden näkemyksiä siitä, mitä sosiaalityön asiantuntijuus ja erityispiirteet ovat. Opiskelijat kuvailivat sosiaalityön asiantuntijuutta laajana tietämyksenä ja kokonaisuuksien hallintana suhteessa asiakkaaseen sekä yhteiskuntaan. He näkivät myös, että sosiaalityön asiantuntijuudessa on kyse myös tilanteiden kokoavasta ja kokonaisvaltaisesta hallinnasta, jossa pystytään asettumaan toisen yksilön asemaan ja reflektoimaan omaa työtään. Kyseisen oppilaitoksen opettajat puolestaan arvioivat sosiaalityön asiantuntijuuden liittyvän kykyyn tehdä muutostyötä, itsearviointia ja hyviä havaintoja, jotka nojaavat tieteelliseen tietoon. Molemmat ryhmät arvioivat, että sosiaalityön asiantuntijuudessa on viime kädessä kyse asiantuntijuuden legitimoinnista eli siitä, kenelle todistus asiantuntijuudesta annetaan ja, ketkä asiantuntijoita voivat yhteiskunnassa kouluttaa (Lämsä 2003, 23-25.)

Olen edellä pyrkinyt avaamaan sosiaalityön asiantuntijuutta ja siihen liittyvää osaamista edes pintaraapaisun verran. Tarkempaa tarkastelua varten tarvittaisiin todennäköisesti oma tutkimuksensa, mutta tämän lyhyen esittelyn tarkoituksena on hahmotella tutkielmani teoreettiseen viitekehykseen ja aineistoon liittyen sosiaalityöntekijän työvälaineitä, jotka muodostuvat olennaiselta osaltaan asiantuntijuudesta ja osaamisesta. Kuten Lämsä (2003, 23) toteaa, sosiaalityön asiantuntijuus koostuu yliopistokoulutuksen lisäksi myös työntekijän persoonasta, jonka juuret ovat hänen omassa elämänsähistoriassa ja muussa koulutustaustassa. Nämä asiantuntijuuden monitasoiset ja monisyiset juuret asettavatkin haasteen vangita kaikkia sosiaalityön asiantuntijuuteen kosketuksissa olevia piirteitä.

3 SOSIAALITYÖNTEKIJÄN TOIMINTAJÄRJESTELMÄ TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Tässä tutkielmani osassa käsittelen käyttämäni teoreettista viitekehystä. Teoreettinen viitekehysesni perustuu toiminnan teoriaan, jonka pohjalta suomalainen tutkija Yrjö Engeström on luonut toimintajärjestelmän mallin (Engeström 1987). Toimintajärjestelmä valikoitui tutkimukseni teoreettiseksi viitekehukseksi, koska sen avulla koin pystyväni hahmottamaan kokonaisvaltaisemmin sosiaalityöntekijän työtä, siihen liittyviä tekijöitä sekä yliopisto-opintojen osuutta tässä kokonaisuudessa. Koska toimintajärjestelmä pohjautuu pitkälti toiminnan teoriaan, näen tarpeelliseksi avata ensin toiminnan teorian peruseriaatteita ja sen jälkeen keskittyä toimintajärjestelmään sekä siihen, millaisena se näyttäytyy sosiaalityössä.

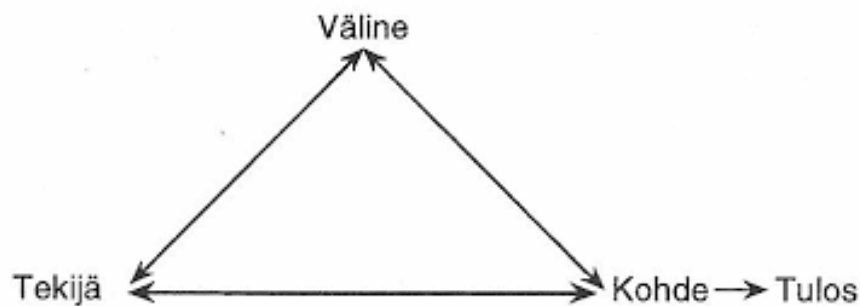
3.1 Toiminnan teoria

Toiminnan teoria on kulttuuris-historiallinen monitieteinen viitekehys, jonka avulla voidaan tarkastella ihmisen toimintaa. Ihmisen toiminnan teoretisointia on olemassa monenlaista, mutta voidaan katsoa, että sen juuret ovat Venäjällä, jossa psykologi Lev Vygotsky alkoi sitä oppilaineen kehittää 1920-luvulla (Marjamäki & Pekkola 2006.) Tätäkin ennen toiminnan teoria oli saanut aineksiaan Karl Marxin jäsentäessä ensimmäisenä toiminnan käsitteen teoreettisen ja metodologisen ytimen. Syynä siihen, miksi toiminnan teorian on katsottu kuitenkin syntyneen vasta Lev Vygotskyn toimesta on se, että Marxin hahmottelema toiminnan käsite ei ylittänyt subjektin ja objektiivisten yhteiskunnallisten olosuhteiden välistä dualismia (Engeström & Miettinen 1999, 3.) Myöhemmin toiminnan teoriaa on käytetty laajasti yhteiskunta- ja ihmistieteissä, esimerkiksi suomalaiset tutkijat Yrjö Engeström ja Kari Kuutti ovat kehittäneet toiminnan teoriaa ja hyödyntäneet sitä muun muassa työhön ja oppimiseen liittyvissä tutkimuksissaan (Marjamäki & Pekkola 2006).

Yrjö Engeström (1996) on jakanut toiminnan teorian historian kolmeen eri vaiheeseen, joita hän kutsuu toiminnan teorian kolmeksi sukupolveksi. Ensimmäisen sukupolven Engeström katsoi muodostuneen jo aiemmin mainitusta toiminnan teorian ”isästä” eli Lev Vygotskysta (1896-1934) sekä hänen oppilaistaan Aleksei Leontjevistä (1903-1979) ja

Alexander Luriasta (1902-1977). Vygostkyn alkuperäinen idea toiminnan teoriasta sisälsi ajatuksen toiminnan kolmiomallista, jonka kulmat muodostuivat tekijästä, kohteesta ja motiivista (Marjamäki & Pekkola 2006.) Toiminnan teoria otti ensimmäistä kertaa huomioon ”välittyneen teon” eli yhdisti kulttuuriset välineet osaksi tekijää ja kohdetta. Kulttuuristen esineiden tai välineiden lisääminen inhimillisiin tekoihin olikin vallankumouksellista, sillä se ylitti jaon yksilön ja koskemattoman sosiaalisen rakenteen välillä. Yksilöä ei voitu tämän uudistuksen jälkeen nähdä enää irrallaan hänen kulttuurisista välineistään, eikä yhteiskuntaa voitu enää nähdä ilman niiden yksilöiden toimijuutta, jotka käyttävät ja tuottavat työvälineitä (Engeström 1996, 131-133.)

Kulttuurisia välineitä ovat esimerkiksi jokin työkalu tai yhteisesti ymmärretty merkki. Työkalujen ja merkkien (esim. kieli) avulla ihminen pystyy moninkertaistamaan ruumiilliset ja henkiset mahdollisuutensa sekä muodostamaan yhteiseen käyttöön, pysyvää, kasautuvaa tietoa ja taitoa – kulttuuria. Voidaan ajatella, että laajasti ymmärrettynä kulttuuriset esineet sekä säätelevät ja muokkaavat ihmistä että luovat hänelle tavattomia vaikuttamisen mahdollisuuksia ja tällä tavoin tekevät ihmisestä yhteiskunnallisen olennon (Engeström 1995, 41.)

KUVIO 1. Yksinkertainen kolmiomalli (Engeström 1995, 45)

Alkuperäisen toiminnan teoria idean on sanottu olevan ongelmallinen siitä syystä, että se keskittyi yksilöön (Engeström 2001, 134). Tämän asian ratkaisi toiminnan teorian toinen sukupolvi, joka muodostui Vygostkyn oppilaan Leontjevin ympärille. Leontjevin esimerkki alkukantaisesta kollektiivisesta metsästyksestä nosti esiin ratkaisevan eron kollektiivisen toiminnan ja yksilöllisten tekojen välillä. Tämän työnjaoksi kutsutun hahmottelun avulla Leontjev erotti toisistaan kollektiivisen toiminnan, yksilöllisen teon ja automatisoituneen operaation, joiden välillä tapahtuu jatkuvasti siirtymiä. Tällä tavoin

toiminnan voidaan nähdä eriytyvän teoiksi, jotka rutinoituessaan automatisoituvat operaatioiksi. Uusissa yhteyksissä operaatiot voivat puolestaan muuttua teoiksi ja yksilöiden teot muodostua kollektiiviseksi toiminnaksi (Engeström 1995, 42-44.)

Leontjev myös tarkensi ihmisen toiminnan määrittelyä ja kuvaili sen olevan kahden vastakkaisen osatekijän, subjektin (tekijä) ja objektin (kohde) välinen prosessi. Hänen mukaansa toiminnan kohde (objekti) on keskeinen elementti kokonaisuudessa ja oikeastaan toiminta itsessään viittaa aina nimenomaan kohteeseensa, eikä niinkään itse toimintaan (Blunden 2010, 174.) Puhuttaessa siis toiminnan kohteellisuudesta tarkoitetaan sillä, että toiminnalla on yhteiskunnassa kehittynyt motiivi. Leontjevin mukaan subjekti eli tekijä voi olla, mikä tahansa elävä olento riippumatta siitä, minkä tasoinen sen ymmärrys on. Kohteen (objektin) Leontjev puolestaan määrittelee olevan, mikä tahansa asia tai tilanne tekijän ympäristössä, joka tyydyttää hänen tarpeensa (Blunden 2010, 174.)

Toiminnan teorian toinen sukupolvi ei teoretisoinnissaan yltänyt laajentamaan Vygotskyn alkuperäistä mallia toimintajärjestelmän malliksi, vaan he keskittyivät yleisten toimintajärjestelmien tutkimuksessa pitkälti lasten leikin ja oppimisen tutkimukseen, jolloin toiminnan ristiriidat jäivät lähes kokokaan käsittelemättä. Vasta myöhemmin toiminnan teoria otti ison paradigmaattisen harppauksen eteenpäin, kun tutkijat alkoivat kiinnittää huomiota komplekseihin yksilöllisen subjektin ja hänen yhteisönsä välisissä suhteissa (Engeström 1996, 131-132.)

Toiminnan teorian kolmannen sukupolven Engeström näkee ”syntyneen” vasta myöhemmin ja sen tehtäväksi jäi ratkoa kulttuuriseen monimuotoisuuteen ja erilaisiin näkökulmiin liittyvät kysymykset, jotka olivat nousseet esiin toiminnan teorian kansainvälistymisen myötä. Kolmas sukupolvi pyrki ratkaisemaan esiin nousseita haasteita kehittämällä käsitteellisiä työkaluja moninaisten näkökulmien, dialogin ja toistensa kanssa vuorovaikutuksessa olevien toimintajärjestelmien kudelmien ymmärtämiseksi (Engeström 2001, 135-136.)

Toiminnan teoriaa alettiin tutkia länsimaissa 1970-luvulta lähtien ja samalla sen käyttö monipuolistui erilaisilla tutkimuksen aloilla. Toiminnan teorian myöhäisemmästä kehityksestä Engeström nostaa tärkeänä esiin Ilyenkovin (1977; 1982) muodostaman sisäisten ristiriitojen idean. Muita toiminnan teorian kolmannen sukupolven tuottamia tutkimuksia ovat Engeströmin mukaan muun muassa Wertschin (1991) esiin nostamat

Bahtinin dialogisuuteen liittyvät ideat, joita Ritva Engeström (1999) jatkojalosti sekä toiminnan teorian ja Latourin (1993) ”toimija-verkko” -teorian välisiä yhteyksiä tarkasteleva tutkimus (Engeström & Escalante 1996). Kolmannen sukupolven toimesta on toiminnan teoriaan liitetty myös rajanylittämisen (Engeström, Engeström & Kärkkäinen 1995) ja kolmannen tilan (Gutierrez, Rymes & Larson 1995) käsitteet.

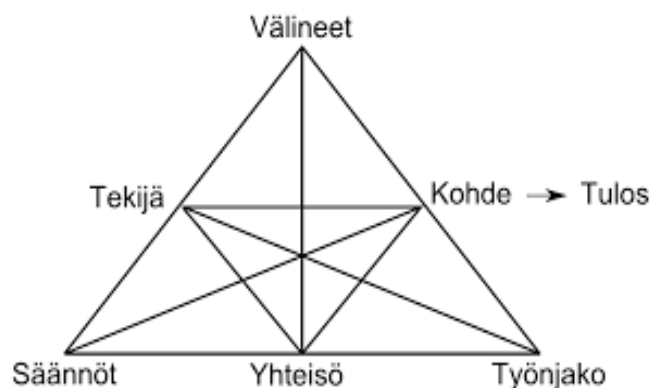
Toiminnan teorian ja sen kautta seuraavaksi esitellämäni toimintajärjestelmän vahvuus tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä perustuu niiden tapaan ymmärtää sosiaalista todellisuutta ja ihmistä siinä toimijana. Toiminnan teoriassa ihminen ei ole toimijana ikään kuin kaikkivoipainen eli todellisuuden ei ajatella perustuvan ainoastaan hänen omille tulkinnoilleen. Tässä mielessä toiminnan teoria eroaa esimerkiksi konstruktionistisesta sosiaalisen todellisuuden ymmärtämisestä, jossa todellisuus rakentuu minäkeskeisesti, annetussa työnjaolisessa roolissa pysyen (Engeström 5.4.2019.) Toiminnan teoria näkee toimijan osana aiemmin rakennettua sosiaalista järjestelmää, joka toimii kehityksellisessä aikaperspektiivissä, josta käsin toimija konstruoi sosiaalista todellisuutta. Toisin sanoen toimija voi olla vain hetkellisesti toiminnan keskiössä vaikuttaen tapahtumiin, mutta tällöinkin taustalla vaikuttavat toimintajärjestelmän eri ulottuvuudet (Engeström 5.4.2019.)

Kuten olen edellä nostanut esille on toiminnan teoriaa hyödynnetty tutkimuksen kentällä monipuolisesti vuosien saatossa. Suomessa toiminnan teoriaa on hyödynnetty erityisesti sosiaalipsykologiassa, mutta myös esimerkiksi ihmisten ja teknologian vuorovaikutuksen kuvaamisessa. Muun muassa suomalainen Kari Kuutti (1995) on soveltanut Yrjö Engeströmin toimintajärjestelmän mallia kuvatessaan ihmisten ja teknologian välistä suhdetta. Sosiaalipsykologiassa Irmeli Järventie on puolestaan käyttänyt toiminnan teoriaa tutkiessaan itsemurhaa ihmisen toimintana, jonka taustalla on aina jonkinlainen ”järki” eli logiikka (kts. Järventie 1993). Toiminnan teoria on saanut vakaan jalansijan myös työhön ja oppimiseen liittyvissä tutkimuksissa ja niiden sovelluksissa. Tämän kaltaisia tutkimuksia Engeström (1990) esittelee teoksessa *Learning, working and imagining: twelve studies in activity theory*. Kaiken kaikkiaan toiminnan teorian suhteen voitaisiin siis todeta sen olevan monipuolisesti sovellettavissa useisiin tutkimusaloihin, etenkin liittyen ihmisen käyttäytymiseen ja toimintaan. Yhdyn kuitenkin Mari Marjamäen ja Petri Pekkolan (2006) näkemykseen siitä, että toiminnan teoria on ennen kaikkea teoreettinen viitekehys, eikä työkalu valmiisiin ratkaisuihin esimerkiksi työn kehittämiseen liittyvissä tutkimuksissa.

3.2 Yrjö Engeströmin toimintajärjestelmän malli

Yrjö Engeström uudisti Vygotskyn kolmiomallia perustellen uudistusta sillä, että alkuperäinen malli ei ottanut tarpeeksi hyvin huomioon ihmisen toimintaan vaikuttavia tekijöitä, kuten ympäristöä (Marjamäki & Pekkola 2006). Engeströmin kehittelemässä toiminnan teorian mallissa keskiössä on toimintajärjestelmä, joka rakentuu ihmisten älykkäästä toiminnasta sosiaalisissa käytännöissä (ks. kuvio 2). Toimintajärjestelmällä tarkoitetaan siis historiallisesti kehittyneitä kokonaisuuksia, joita ovat esimerkiksi tiede, koulu tai oman tutkimukseni kontekstissa sosiaalityö. Kyseessä on siis pysyvä ympäristö tai yhteisö, jonka puitteissa ihmiset suorittavat toimintojaan ja, jotka uusiutuvat jatkuvasti sosiaalisissa käytännöissä (Salovaara 2004.) Yhteisön tai ympäristön pysyvyys tulee esiin siinä, kun sen puitteissa harjoitetaan toimintaa, jota varten on olemassa tietyt välineet, vakiintuneet säännöt ja toimintaa toteuttavan yhteisön sisäinen työnjako (Virkkunen ym. 1999, 17).

Toimintajärjestelmässä toiminnan osasia on enemmän kuin alkuperäisessä toiminnan teoriassa ja niiden kaikkien välillä vallitsee yhteys. Engeström näki, että ihmisen toiminta muodostuu tekijästä, välineistä ja kohteesta, mutta siihen vaikuttavat myös erilaiset toimintaa ohjaavat säännöt, yhteisö ja toimijoiden keskinäinen työnjako. Olennaista toimintajärjestelmän kannalta on myös se, miten eri osat toimivat toistensa välittäjinä. Näin ollen voidaan katsoa, että esimerkiksi välineet toimivat tekijän ja kohteen välittäjinä ja säännöt ovat tekijän ja yhteisön välittäjinä (Marjamäki & Pekkola 2006). Omassa tutkimuksessani olen kiinnostunut yliopisto-opintojen roolista kaikissa toimintajärjestelmän osissa eli siinä kokonaisuudessa, jossa sosiaalityöntekijä työskentelee.

KUVIO 2 Toimintajärjestelmän rakenne (Engeström 1987, 78)

Lähtökohtana toimintajärjestelmän käsitteelle on teoria toiminnan kehitysdynamiikasta. Toimintajärjestelmän kaikkien osien välillä vallitsee jatkuva jännite osan käyttöarvon ja sen vaihtoarvon välillä. Tämän jännitteen vuoksi tekijät etsivät jatkuvasti ”edullisempia” ratkaisuja toiminnalleen. Kun toimintajärjestelmään sekoittuu sen ulkopuolelta uusia aineksia, osa toimintajärjestelmästä muuttuu. Toisten osien pysyessä ennallaan muodostuu vähitellen ristiriitoja osatekijöiden välille, joiden ratkaiseminen edellyttää uusien välineiden ja toimintamuotojen kehittämistä (Virkkunen ym. 1999, 17.) Edellä mainittujen ristiriitojen lisäksi Engeström mainitsee moniäänisyyden, historiallisuuden ja ekspansiiviset muutokset toimintajärjestelmään ja toiminnan teoriaan olennaisesti liittyviksi, tärkeiksi käsitteiksi (Engeström 2001, 136-137). Seuraavaksi avaa hieman näitä käsitteitä sekä niiden sisältöjä.

Moniäänisyyden käsitteellä viitataan toimintajärjestelmän olevan moninaisten näkökulmien, intressien ja traditioiden yhteisö, joka on jatkuvassa vuoropuhelussa toisten toimintajärjestelmien kanssa. Toimintajärjestelmässä tapahtuukin siis runsaasti viestintää ja vuorovaikutusta, joka on moniäänistä, luoden sekä uusia yhdistelmiä rakentavan vuoropuhelun mahdollisuuden että pirstaloitumisen riskin (Engeström 1995, 48.) Toimintajärjestelmään liittyvällä historiallisuuden käsitteellä puolestaan viitataan siihen, että toimintajärjestelmät syntyvät, muotoutuvat ja muuttuvat pitkien ajanjaksojen kuluessa. Täten niiden haasteet ja mahdollisuudet ovat ymmärrettävissä vain peilattaessa niiden omaa historiaa vasten (Engeström 2001, 136.) Tarkastelemalla empiirisesti toiminnan eri osatekijöitä ja niiden keskinäisiä suhteita sekä analysoimalla näiden historiallisia kytkentöjä, voidaan saada selvitettyä osatekijöiden välisiä tai niiden sisäisiä ristiriitoja, jotka tuottavat häiriötä jokapäiväisissä toiminnoissa tai epäonnistumisia tavoitellun tuloksen saavuttamisessa. Ristiriitojen avulla onkin mahdollisuus löytää ratkaisuja sekä muodostaa suunnan ja pohjan uusille toimintatavoille. Tämän kaltaisen toimintaa ja sen sisältäviä ristiriitoja jäsentävän näkökulman ansiosta toimintajärjestelmä soveltuu käytettäväksi, kun analysoidaan kollektiivista toimintaa, kuten sosiaalityötä.

Ekspansiivisten muutoksien käsitteellä tarkoitetaan toimintajärjestelmien läpikäymiä pitkiä laadullisia muutosten syklejä, jotka muodostuvat kun toimintajärjestelmien ristiriidat kärjistyvät ja jotkut yksittäiset osallistujat alkavat kyseenalaistaa vakiintuneita käytäntöjä. Joskus kyseenalaistamisen avulla saavutetaan yhteisöllisiä visiointeja, joiden pohjalta

tehdään kollektiivisia muutosyrityksiä. Ekspansiivisen muutoksen voidaan nähdä toteutuneen siinä vaiheessa kun yhteistoiminnassa on omaksuttu laajempi, mahdollisuuksien horisontti ja toiminnan kohde sekä motiivi ovat uudelleen käsitteellistetty (Engeström 2001, 137.)

3.3 Toimintajärjestelmä sosiaalityössä

Sosiaalityön toimintajärjestelmän kuvaaminen on melko haastava tehtävä, sillä edes sosiaalityön käsitteelle itsessään ei ole löytynyt yksimielistä määritelmää (Eskola 1981). Toimintajärjestelmän mallia onkin käytetty sosiaalityön kontekstissa melko vähän ja ne sovellukset, joita siitä on tehty sosiaalityön puitteissa, eroavat oleellisilta osin oman tutkimukseni kanssa (ks. esim. Hänninen & Poikela 2016; Karvinen-Niinikoski ym. 2003, 108). Haasteen aiheuttaa omalta osaltaan myös se, että sosiaalityön työtehtävät ovat hyvin erilaisia riippuen työpaikasta. Tällöin toimintajärjestelmän kuvausta, pitäen sisällään sen eri osa-alueet, on vaikea tehdä kaiken kattavasti.

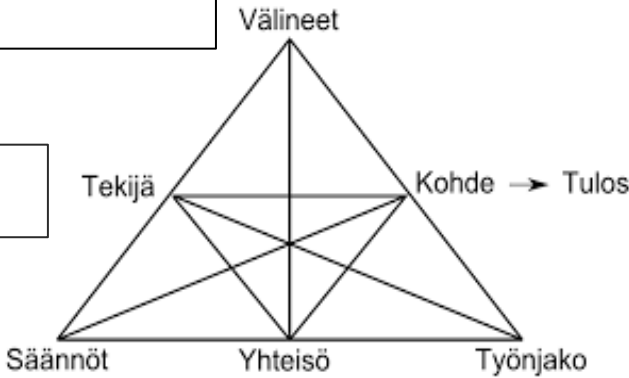
Alla olevassa kuviossa (kuvio 3) pyrinkin hahmottelemaan sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmää oman tutkimukseni puitteissa, jossa sosiaalityöntekijät toimivat kunnallisessa toimintaympäristössä nimenomaan asiakastyössä. Olennaista on ymmärtää, että kuvio ei ole siis eksakti ja yleistettävissä oleva kuvaus sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmästä, vaan pyrkimys kuvata sitä pääpiirteittäin sekä auttaa selkiyttämään oman tutkielmani perspektiiviä suhteessa sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmään. Siitä huolimatta, että toimintajärjestelmän jäsentäminen sosiaalityön kontekstissa ei ole yksinkertaista, on se mielestäni tarpeellista, sillä sen avulla on mahdollista hahmottaa sosiaalityön osa-alueet laajemmin sekä ymmärtää eri osien suhdetta toisiinsa. Kuviossa (kuvio 3) olen käyttänyt hyväkseni Marjatta Eskolan (1981, 46) tekemää kaaviota sosiaalityöntekijän työsuorituksesta sekä Synnöve Karvinen-Niinikosken ym. (2003, 108) käyttämää sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän ristiriitoja kuvaavaa mallia. Kuvion jälkeen avaan sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän eri osia tarkemmin.

Välineet:
Sisäiset/ mentaaliset: persoona, koulutustaan sekä työ- ja elämäkokemuksen kautta muodostuneet tiedot ja taidot (tutkimus- ja teoretieto).
Ulkoiset/materiaaliset: Esimerkiksi puhelin, tietokone, tietojärjestelmät, auto, erilaiset kortit, piirustusvälineet, lomakkeet ja muut palvelut (tutkimus ja teoria tieto)
Kieli/Merkit: Kokonaisvaltainen vuorovaikutus pitäen sisällään kielen sekä mahdolliset tulkkipalvelut.

Kohde: Sosiaalityön asiakas, eli ihminen tai perhe, jonka asioihin tai elämään liittyen työskentelyä/ toimintaa tehdään.
 Joskus sosiaalityön kohteena voi olla myös esim. palvelujärjestelmä, jos työskentelyllä pyritään rakenteelliseen sosiaalityöhön.

Tulos: Muutos asiakkaan elämäntilanteessa. Yleensä muutos parempaan suuntaan, joskus pyrkimys hallita tilannetta, eli pitää se vakaana. Tuloksen arviointiin vaikuttaa arvioinnin tekijän näkökulma, eli tekeekö sen esimerkiksi asiakas itse vai sosiaalityöntekijä.

Tekijä: Sosiaalityöntekijä

Säännöt: Sosiaalityöntekijän työn tekemisen reunaehdot, joita asettavat työyhteisössä ja yhteiskunnassa vallitsevat näkyvät ja näkymättömät säännöt, kuten lainsäädäntö, työprosessikaaviot, budjetit, asiakasmäärät ja ohjeistukset.

Yhteisö: Sosiaalityöntekijän työorganisaatio siihen liittyvine henkilöineen. Myös yhteistyöverkosto sekä asiakkaat ja heidän sosiaalinen verkosto.

Työnjako: Se, miten sosiaalityöntekijän organisaatiossa on työt ja asiakkaat jaettu. Myös mahdollisen työpari/työryhmä työskentely sekä töiden ja erilaisten roolien omaksumista.

KUVIO 3. Sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän rakenne Engeströmin (1987, 78) mallia mukailen

Toimintajärjestelmässä tekijä viittaa yksilöön tai ryhmään, omassa tutkimuksessani se merkitsee sosiaalityöntekijää, jonka toimijuus on valikoitunut analyysin näkökulmaksi. Tekijä on toimintajärjestelmässä eräänlaisessa avainasemassa, sillä muiden osien analysointi tapahtuu tekijän näkökulmasta. Tekijän avainroolista huolimatta, voidaan toiminnan kohdetta pitää kuitenkin toimintajärjestelmän tärkeimpänä elementtinä, sillä se on laajempi kuin yksittäinen työtehtävä tai tavoite – kohde on se syy, miksi toiminta on ylipäätään olemassa (Simoila 1994, 13.) Oman tutkimukseni puitteissa sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän kohteena ovat asiakkaat, joihin liittyen toimintaa tehdään. Joissain tapauksissa toiminnan kohteena voi olla myös yhteiskunnan erilaiset rakenteet, mikäli

toiminnalla pyritään vaikuttamaan yhteiskunnallisiin tekijöihin sosiaalisia ongelmia muodostavien epäkohtien poistamiseksi (Eskola 1981, 46).

Toiminnan tuloksilla tarkoitetaan puolestaan kohteessa aikaansaatuja muutoksia tai vaikutuksia, joita sosiaalityön kontekstissa voivat olla määritellyn ongelman ja ongelmatilanteen hallinta, joka vaatii sosiaalityöntekijältä toimintaa ongelmariskin poistamiseksi, tai asiakkaan oman ongelmanratkaisukyvyyn kehittymistä (Simoila 1994, 13; Eskola 1981, 46). Sosiaalityön toimintajärjestelmän tulokset ovat siis yhteydessä näkemykseen sosiaalityöstä muutostyönä ja selviytymisen tuottaja (Aho 1999, 21). Koska toimintajärjestelmän tekijä on tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijä, arvioidaan toiminnan tuloksia hänen näkökulmastaan. Arvio saattaisi poiketa, mikäli toimintajärjestelmän tekijänä pidettäisiin asiakasta tai asiakasta ja sosiaalityöntekijää yhdessä. Tämän kaltainen horisontaalinen asiantuntijuus on katsottu olevan tärkeää sosiaalityön asiakaslähtöisissä käytännöissä (ks. esim. Hänninen & Poikela 2016, 5). Koska oma tutkimukseni ei liity sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliseen vuorovaikutussuhteeseen, näen tarkoituksenmukaisena pitää toimintajärjestelmän tekijänä ainoastaan sosiaalityöntekijää itseään.

Toimintajärjestelmän välineillä tarkoitetaan tekijän käytössä olevia työkaluja sekä teoreettisia malleja, joiden avulla tekijä käsittelee kohdetta (Simoila 1994, 13). Toiminnan teorian puitteissa puhutaan niin sanotusta välittymisestä (*mediation*), joka kuvaa välineen roolia tekijän ja kohteen välisessä vuorovaikutuksessa. Ilman tätä välittymistä mitään toimintaa ei voisi tapahtua eli kaikki toiminta tekijän ja kohteen välillä tapahtuu välineiden (*tool*) avulla (Bodker 1989.) Toimintajärjestelmän välineet muodostuvat kielestä (*signs*), joka suuntautuu takaisin tekijöihin sekä työvälineistä (*tools*), jotka puolestaan suuntautuvat ulospäin tekijän ympäristöön (Hänninen & Poikela 2016, 6). Toiminnan teorian mukaan toiminta voi itsessään olla joko sisäistä tai ulkoista (Kaptelin ym. 1999), mutta myös työvälineet voidaan nähdä sisäisinä tai ulkoisina –käsitteet ovatkin yhteenkietoutuneita ja niiden erottaminen toisistaan on osittain keinotekoisia. Omassa toimintajärjestelmää kuvaavassa kuviossa (kuvio 3) erottelin sisäiset ja ulkoiset työvälineet tehdäkseen niiden hahmottamisesta helpompaa.

Sosiaalityöntekijän työvälineitä on kokonaisuudessaan haastavaa eritellä, sillä useimmiten välineiden sijasta puhutaan sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuudesta ja osaamisesta. Asiantuntijuuden ja osaamisen katsotaan puolestaan kiinnittyvän etenkin koulutuksen ja

tutkimustiedon jalostamaan osaamiseen (Karttunen & Hietamäki 2014, 335). Katson, että erittelemällä näitä asiantuntijuuden ja osaamisen tekijöitä sosiaalityössä, voidaan myös samanaikaisesti tarkastella sosiaalityöntekijän työvälineitä. Hyvänä esimerkkinä sosiaalityöntekijän työvälineistä pitäisin tutkimus- ja teorian tietoa, jotka yleensä koulutuksen tai työuran alussa toimivat ulkoisina välineinä, joihin tukeudutaan ja joita pyritään omaksumaan. Kun niihin on tarpeeksi perehdytty voidaan ne ikään kuin sisäistää, jolloin ne toimivat myös sisäisinä työvälineinä. Mikäli ajan saatossa niiden tarjoama tieto unohtuu alkaa prosessi ikään kuin uudestaan. Tutkimukseni mielenkiinnon kohteena olevia sosiaalityön yliopisto-opintoja voidaan siis pitää myös osana toimintajärjestelmän välineitä. Yliopisto-opintojen välineellinen merkitys sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmässä viittaa sekä sen luomaan ammatilliseen kelpoisuuteen työmarkkinoilla että tietoihin ja taitoihin, jotka opiskeluiden aikana ovat sosiaalityöntekijälle muodostuneet.

Osana toimintajärjestelmän välineitä on myös kieli, johon voidaan katsoa kuuluvaksi siis puhe ja muu vuorovaikutuksellinen toiminta. Puhe tai laajemmin katsottuna vuorovaikutus, on tunnistetumpi työväline sosiaalityössä ja sen puitteissa puhutaan esimerkiksi *dialogisuudesta* (ks. esim. Mönkkönen 2002). Puheen, kuten muidenkin sosiaalityöntekijöiden työvälineiden suhteen on ymmärrettävä, että ne ovat tietyiltä osin yhteismitallisia ja samaan aikaan käytössä olevia ja siten vaikeasti erotettavissa toisistaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalityöntekijä saattaa käyttää samanaikaisesti työvälineenään puhettaan, joka pohjautuu muun muassa hänen persoonaansa ja koulutukseensa sekä muistiinpanojaan, jotka itsessään on myös työväline. Näin ollen eri välineiden voidaan katsoa olevan kokonaisuus, jolla sosiaalityöntekijät kohdistaa toimintaansa kohteeseen. Olennaista on ymmärtää, että välineet itsessään eivät kuitenkaan ole varsinaisen toiminnan kohteena (Bodker 1989.)

Toimintajärjestelmän yhteisöllä viitataan oman tutkimukseni puitteissa työyhteisöön, joka käsittelee samaa kokonaiskohdetta pyrkien vaikuttamaan siihen saman välineistön avulla noudattaen samoja sääntöjä. Työnjaolla puolestaan tarkoitetaan kohteen käsittelyyn liittyvien tehtävien jakoa yhteisöön kuuluvien työntekijöiden kesken. Työnjako sisältää niin sanotut pysty- ja vaakasuuntaiset ulottuvuudet, joita ovat valta- ja asemahierarkia sekä työntekijöiden tehtävien toiminnallinen eriyttäminen (Simoila 1994, 13-14.) Toimintajärjestelmän yhteisö ja työnjako ovat nähdäkseni sosiaalityön kontekstissa melko

voimakkaasti yhteydessä toisiinsa, sillä esimerkiksi kunnissa tai kaupungissa vallitseva työnjako vaikuttaa merkittävästi siihen, millaiseen yhteisöön sosiaalityöntekijä kuuluu. Käytännössä tämä liittyy kysymykseen siitä, onko sosiaalityön tehtäviä eriytetty esimerkiksi lastensuojelun eri toimialoihin ja aikuissosiaalityöhön, vai tekeekö sosiaalityöntekijä niin sanottua yhdennettyä sosiaalityötä, joka pitää sisällään sosiaalityön monet eri muodot (ks. esim. Blomgren ym. 2016, 32.) Toimintajärjestelmän säännöt rakentuvat puolestaan työyhteisöä ja siihen liittyviä verkostoja koskevista säännöksistä, määräyksistä ja ohjeista sekä kirjoittamattomista normeista, jotka säätelevät toimintaa työyhteisössä (Simoila 1994, 13-14). Sosiaalityön toimintajärjestelmän säännöissä korostuu etenkin lainsäädännön vaikutus sekä organisaation sisäiset ohjeistukset ja toimintamallit. Toimintajärjestelmien säännöt voivat olla osittain tekijöiltään näkymättömiä, mutta silti oleellisesti toimintaan vaikuttavia.

Kuten jo aiemmin olen nostanut esille, toimintajärjestelmän eri osat ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa, ja jos toimintajärjestelmään sitoutuu uusia vaikutteita tai jokin osa muuttuu, saattaa syntyä ristiriitoja tai epäsuhtaa toiminnan eri osien välille. Nämä ristiriidat näyttäytyvät käytännön työssä toiminnan häiriöinä, jotka saattavat muodostaa pohjan toiminnan muuttamiselle (Karvinen-Niinikosken ym. (2003, 107.) Synnöve Karvinen-Niinikoski ym. (2003, 107) nostavat sosiaalityöstä esimerkkinä työmenetelmien sovellettavuuden ja toimivuuden ongelmat, jotka vaativat panostusta koulutukseen ja tutkimukseen, jotta palvelut tekijöineen ja toiminnan kohteeseen liittyvine haasteineen voisivat ylipäättään toimia. Sosiaalityön luonteen ollessa ajassa elävää ja sen sisältöjen jatkuvasti uudistuessa myös yksittäisen sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän voidaan katsoa olevan jatkuvan neuvottelun ja muutoksen äärellä. Vuosituhannen alussa sosiaalityön toimintajärjestelmien kuvattiin olevan jopa kriisissä. Tuolloin esillä olleet haasteet liittyen monimutkaisiin, vaikeutuviin ja kasvaviin asia- ja asiakasmääriin sekä vanhentuneisiin toimintakulttuureihin voidaan nähdä olevan edelleen esillä ja tämä luo leimansa myös sosiaalityön toimintajärjestelmän tarkastelulle (Karvinen-Niinikoski ym. 2003, 9.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Toteuttamalla tutkimukseni laadullisin menetelmin ja keräämällä aineistoni haastattelemalla tein lähtökohtaisesti jo valinnan, joka ohjaa tutkimustani luomaan kuvaa tutkimuskohteestani syvällisemmin, pyrkien ymmärtämään sitä. Kuten laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, en aineistoni perusteella voi tehdä kaiken kattavaa selitystä siitä, miten asioiden laita on, mutta pyrin eräänlaiseen eläytymiseen suhteessa tutkimuskohteisiini ja siten pääsemään kiinni heidän ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin (Tuomi & Sarajarvi 2009, 28.)

Tieteenfilosofiselta kannalta teoreettisena viitekehyksenäni toimivan toiminnan teorian ja siitä johdetun toimintajärjestelmän mallin ei voida katsoa edustavan esimerkiksi perinteistä realismia, vaikka niihin liittyy marxilaiset juuret. Ne eivät myöskään ole konstruktivismin tai konstruktionismin muotoja, vaan edustavat Engeströmin (Neljäs tuomari 5.4.2019) mukaan erilaista ajattelutapaa. Engeström kertoo toiminnan teorian ja toimintajärjestelmän edustavan näkökulmaa, joka konstruoi todellisuutta yhtäältä kehityksellisessä aikaperspektiivissä ja toisaalta myös systeemisestä sekä kollektiivisesta näkökulmasta. Engeström (Neljäs tuomari 5.4.2019) tiivistää tämän kaltaisen tietämisen ja tiedon muodostamisen seuraavaan lauseeseen: ”Tämä nyt on vain minun näkökulmani tähän vyyhteen, jos kysytte muilta saatte varmaan erilaisen tarinan”.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on analysoida toiminnan teoriaan pohjaavan Yrjö Engeströmin toimintajärjestelmän mallin ja sen pohjalta kehittämäni sosiaalityön toimintajärjestelmän avulla sitä, *millaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät antavat yliopisto-opinnoilleen suhteessa nykyiseen työhönsä ja toimintajärjestelmäänsä.*

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen ja sen aineistona toimii kahdeksan sosiaalityöntekijän haastattelut, jotka olen analysoinut sisällönanalyysillä nojautuen käyttämäni teoreettiseen viitekehykseen eli toimintajärjestelmän malliin. Valitsemalla teoreettiseksi viitekehykseksi toiminnan teoriaan pohjautuvan toimintajärjestelmän mallin (Engeström 1987), olen pyrkinyt luomaan monipuolisemman kuvan sosiaalityöntekijän

työstä ja siihen liittyvistä tekijöistä sekä sosiaalityöntekijöiden yliopistokoulutukselleen antamista merkityksistä. Aineiston keruumenetelmäksi valitsin haastattelut, koska ajattelin niiden avulla saavani parhaiten vastauksia tutkimuskysymyksiini. Ollessani kiinnostunut sosiaalityöntekijöiden kokemuksista ja näkemyksistä, oli haastattelujen tekeminen myös tutkimuksellisesti tarkoituksenmukainen keino hankkia aineistoa (Hyvärinen 2017, 1).

Näiden tulkinnallisten kehysten puitteissa kysyn aineistoltani seuraavaa:

- **Millaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät antavat yliopistokoulutukselle toimintajärjestelmässään?**

4.2 Aineisto

Tutkielmani aineisto on kerätty haastattelemalla erään Suomen kaupungin sosiaalityöntekijöitä. Sosiaalityöntekijöitä oli yhteensä kahdeksan ja he toimivat erilaisissa sosiaalihuollon tehtävissä, toimenkuvien painottuessa kuitenkin lastensuojeluun. Sosiaalityön yliopistotutkimuksen suorittamisesta haastatelluilla oli kulunut aikaa hieman yli vuodesta 13 vuoteen. Lähestyin sosiaalityöntekijöitä sähköpostitse saatuani tutkimusluvan kaupungin perusturvan johdolta. Osan haastatteluista sovin kasvokkaisissa kohtaamisissa ja toisissa tapauksissa johtavat sosiaalityöntekijät välittivät haastattelupyynnöni työntekijöilleen, jotka olivat itse minuun yhteydessä sopiakseen haastattelun. Haastateltavien valinta ei ollut siis erityisen systemaattista, vaan valinnassa painottui haastateltavien oma halukkuus sekä aikataululliset reunaehdot. Kuten Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (2000, 59) toteavat on kvalitatiivisessa tutkimuksessa tapana puhua harkinnanvaraisesta näytteestä, jota omakin tutkimusjoukkoni edustaa.

Tekemäni haastattelut olivat yksilöhaastatteluja. Ne tehtiin sosiaalityöntekijöille sopivissa tiloissa, joissa toteutui haastatteluille vaadittava yksityisyys. Haastattelut kestivät noin 35 minuutista puoleentoista tuntiin ja niiden alussa kävin haastateltavien kanssa läpi tutkimukseen liittyviä olennaisia seikkoja sekä jaoin tiedotteen ja suostumuslomakkeen (liitteet 1 ja 2) haastateltavalle. Haastateltavat olivat saaneet tutkimukseen liittyvän tiedotteen (liite 1) jo etukäteen luettavakseen, jotta he pystyivät orientoitumaan ja

valmistautumaan haastattelun tekoon. Sopiessani tarkemmin haastattelujen ajankohdista yksittäisten sosiaalityöntekijöiden kanssa painotin heille kuitenkin, että haastatteluun ei tarvitse sen erityisemmin valmistautua tai siitä ottaa paineita. Pyrinkin tasapainottelemaan sen suhteen, että en kerro tutkimuksesta liikaa etukäteen, jotta tulokset eivät vinoudu, mutta samanaikaisesti informoin haastateltavia riittävästi, jotta haastateltavat antavat suostumuksen haastatteluun asianmukaisen tiedon pohjalta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 20).

Uskon, että haastateltavia motivoi haastatteluun osallistumisessa henkilökohtaisen mielenkiinnon lisäksi se, että yhtä lukuun ottamatta haastattelut saatiin esimiehen luvalla tehdä työaikana, jolloin sosiaalityöntekijät saivat kyseisestä ajasta palkan. Pyrin lisäksi tekemään haastatteluun osallistumisesta mahdollisimman helppoa tarjoutumalla tulemaan joko sosiaalityöntekijän omalle työpaikalle tai ehdottamaan, että haastattelut voidaan tehdä muussa sosiaalityöntekijälle luontaisessa ja helposti saavutettavissa olevassa paikassa. Kaikki haastattelut toteutettiin lopulta, yhtä lukuun ottamatta, sosiaalityöntekijöiden omalla työpaikalla. Mielestäni kyseiset tilat sopivat haastattelujen tekoon, sillä niissä toteutui tarvittava yksityisyys, mutta toisaalta ne liittyivät myös tutkimuksen aiheeseen eli haastateltavien työhön. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 91) toteavat haastattelutilanteen olevan yleensä hiljainen ja rauhallinen, kun haastateltavat kutsutaan toimistoon tai laitokselle ja tällöin haastateltavan todellinen elämä jää tilanteen ulkopuolelle. Näkisin kuitenkin, että tilat olivat sosiaalityöntekijöille niin sanottua ”kotikenttää”, koska he työskentelevät siellä lähes päivittäin. Osa haastateltavista totesikin haastattelun alussa, että on mukava vaihteeksi olla ikään kuin asiakkaan roolissa, eikä vastuullisen viranomaisen saappaissa. Ajattelen tämän myös omalta osaltaan rentouttaneen haastattelutilannetta.

Äänitin jokaisen haastattelun Jyväskylän yliopistolta lainaamallani Olympus digital voice recorder ws-831 –äänityslaitteella. Äänitteet tallensin Jyväskylän yliopiston opiskelijoille tarjoamalle tallennustilalle (U-asema) ilman tunnistetietoja. Suojasin tiedostoa asettamalla siihen salasanan. Tämän jälkeen poistin äänitteet äänityslaitteistosta. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 92) toteavat, että haastattelulle olisi suotuisaa, että haastatteliija pystyisi toimimaan ilman kynää ja paperia. Jouduin kuitenkin käyttämään haastatteluissa muistini tukena etukäteen laatimaani haastattelurunkoa, joka minulta löytyi paperiversiona. Haastatteluni olivat luonteeltaan puolistrukturoituja teemahaastatteluja, jonka ominaisiin piirteisiin kuuluu mainitsemani haastattelurungon lisäksi se, että tutkija tietää haastateltavan kokeneen tietyn tilanteen. Omassa tutkielmassani tämä tarkoitti käytännössä sitä, että

varmistin sosiaalityöntekijöiden suorittaneen sosiaalityön yliopistokoulutuksen sekä tekevän työtä sosiaalihuollon tehtävissä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47; viitattu lähteeseen Merton, Fiske & Kendall 1956, 3-4.)

Haastatteluaineistoa muodostui lopulta äänitteen muodossa 492 minuuttia eli 8 tuntia ja 12 minuuttia. Äänitteet on purettu litteroimalla ne sanatarkasti tietokoneen Word-tekstinkäsittelyohjelmalla, jossa tekstin koolla 10, rivivälillä 1,0 ja marginaaleilla 2,0 valmista litteraattia muodostui 118 sivua. Litteroinnilla tarkoitetaan tallennetun aineiston kirjoittamista puhtaaksi sanasanaisesti ja sen tarkkuus on sidoksissa yleensä aineiston analyysitapaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 217.) Oma aineistoni on litteroitu niin sanotulla peruslitteroinnilla, jossa sisältö on sanatarkkaa, mutta ei sisällä esimerkiksi merkintöjä tauoista. Aikataulullisista syistä ostin suurimman osan litteroinnista ulkopuoliselta yritykseltä nimeltään Tutkimustie Oy. Päädyin käyttämään kyseisen yrityksen palveluita sen vuoksi, että sen asiakkaita ovat olleet useat yliopistot sekä esimerkiksi Terveystieteiden- ja hyvinvoinninlaitos, joiden perusteella arvioin yrityksen palvelujen olevan riittävän luottamuksellisia ja laadukkaita. Tutkimustie Oy sitoutui myös yhteisessä sopimuksessamme käsittelemään lähettämäni aineistoa tietoturvallisesti.

4.3 Aineiston analyysi

Vaikka teoreettinen viitekehyseni on olennainen osa tutkimustani suhtauduin aineistooni lähtökohtaisesti ilman viitekehyseni luomia ”silmälaseja”. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että olen antanut aineistolleni mahdollisuuden tulla esiin siitä luontaisesti nousevia asioita ja vasta tämän kaltaisen avoimen analyysin jälkeen olen tutkinut esiin nousseita teemoja suhteessa toiminnan teoriaan ja toimintajärjestelmän malliin. Katsoisinkin analyysini edustavan teoriaohjaavaa analyysiä, jossa on teoreettisia kytkentöjä, mutta analyysi ei suoraan pohjautu teoriaan, vaan teoria toimii apuna analyysin etenemisessä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96.)

Olen siis analysoinut aineistoni teoriaohjaavasti sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen yksi perusanalyysimenetelmistä, jonka on kuvailtu olevan menettelytavoiltaan systemaattinen ja objektiivinen (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3-12). Sisällönanalyysillä voidaan analysoida miltei mitä tahansa kirjalliseen muotoon saatettua

materiaalia ja se eroaa esimerkiksi diskurssianalyysistä siten, että sen avulla pyritään löytämään tekstistä merkityksiä, kun diskurssianalyysissä puolestaan keskitytään siihen, miten näitä merkityksiä tekstissä tuotetaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104). Toteuttamalla aineiston analyysin teoriaohjaavasti sisällönanalyysillä pyrin avaamaan uusia ajatusuria ja tunnistamaan aiemman tiedon merkityksen, testaamatta kuitenkaan olemassa olevaa teoriaa. Kuten aiemmin mainitsin, analyysini eteni teoriaohjaavalle analyysille tyypillisesti siten, että aluksi etenin aineistolähtöisesti, mutta analyysin loppuvaiheessa tarkastelin esiin nousseita teemoja teoreettisen viitekehysten puitteissa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97.)

Lähtökohtaisesti pyrin analyysiprosessissani pitämään mielessäni tutkimuskysymykseni sekä täyttämään sisällönanalyysin tavoitteet eli järjestämään aineistoni tiiviiseen ja ymmärrettävään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Analyysini eteni Milesin ja Hubermanin (1994) kuvaaman kolmivaiheisen induktiivisen prosessin tavoin, johon Tuomi ja Sarajärvi (2009, 108) viittaavat esitellessään sisällönanalyysin kulkua. Analyysiprosessin ensimmäiseen vaiheeseen kuuluu aineiston redusointi eli pelkistäminen. Oman aineistoni kohdalla tein pelkistämisen keräämällä kustakin haastattelusta samanlaisia teemoja eri ryhmiin. Redusoinninkin jälkeen analyysimateriaalia oli erittäin paljon, joten pyrin kertaalleen miettimään, onko teemoittelussani päällekkäisyyksiä, joita pyrin poistamaan. Olennaista sisällönanalyysissa on määrittää myös analyysiyksikkö, joka voi olla yksittäinen sana, lause tai esimerkiksi ajatuskokonaisuus (Polit & Hungler 1997, Burns & Grove 1997 teoksessa Tuomi & Sarajärvi 2009, 110). Omassa tutkielmassani analyysiyksiköksi muodostui ajatuskokonaisuus, sillä yksittäisten sanojen tai lauseiden luokittelu ei auttanut vastaamaan tutkimuskysymykseeni, enkä niiden avulla voinut käsitellä aineistoani teoriaa silmällä pitäen.

Edellä mainitun analyysiprosessin toinen vaihe pitää sisällään aineiston klusteroinnin eli ryhmittelyn (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110). Tein ryhmittelyn osittain samaan aikaan ensimmäisen vaiheen eli pelkistämisen kanssa. Jatkoin kuitenkin ryhmittelyä pidemmälle nähdessäni tarkoituksenmukaisesti tarkastella yliopistokoulutusta toimintajärjestelmän eri osissa. Samaa aikaan aineistoni tiivistyi, kun tietyt yksittäiset asiat sisältyivät yleisempiin käsitteisiin. Analyysiprosessin viimeisessä vaiheessa erotellaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Tätä vaihetta kutsutaan

abstrahoinniksi ja siinä tyypillisesti siirrytään alkuperäisilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.)

Ennen abstrahointia aiemmissa analyysin vaiheissa tekemäni pelkistämiset ja ryhmittelyt tuntuivat vielä jokseenkin merkityksettömiltä, mutta kun aloin tutkia niitä teoreettisen viitekehylene avulla aloin nähdä punaisen langan tuloksieni keskellä ja koin, että teoriani ja aineistoni nivoutuvan luonnollisesti yhteen. Abstrahointi vaiheen jälkeen pohdin, millaiset otsikot voisivat tiivistää muodostamieni tulosryhmien sisällöt ja punoisivat asiasisällöt selkeämmiksi kokonaisuuksiksi. Tulokseni rakentuivat lopulta teoreettiseen viitekehyleneen nojautuen ja vastaavat otsikoinniltaan toimintajärjestelmän eri osia eli aiemmin analyysissäni muodostamiani ryhmiä. Koska aineistostani nousi esiin sekä yhteisön ja työnjaon että kohteen ja tuloksien väliset yhteenpunoutumiset, koin loogiseksi yhdistää ne omiksi tulosluvuikseen. Avaan tarkemmin tulosluvussa, mitä edellä mainitut kokonaisuudet pitävät sisällään ja, miten ne vastaavat tutkimuskysymyksiini.

4.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Kuten Hirsjärvi ja Hurme (2000, 19) toteavat kaikkiin tutkimuksiin liittyy eettisiä ratkaisuja ja etenkin ihmistieteisiin liittyvissä tutkimuksissa eettisiin kysymyksiin törmää joka vaiheessa. Tämä näkyi myös oman tutkielmani teossa, sillä jo alusta asti tein tutkijana valintoja, joilla on myös eettistä painoarvoa. Tutkimusaiheen valinta itsessään on samanaikaisesti myös eettinen valinta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 129). Pyrin omassa tutkimuksessani siihen, että ennakoasenteeni ja tutkimuskysymykseni olisivat neutraaleja suhteessa tutkimuskohteeseeni.

Myös aineiston hankintaan liittyy olennaisesti eettinen näkökulma. Pyrin toiminnallani eettisesti kestävään läpinäkyvyyteen ja toimimaan sekä Jyväskylän yliopiston että kyseessä olevan kaupungin ohjeistusten mukaisesti. Käytännössä tämä näkyi esimerkiksi siten, että hain tutkimuslupaa kohteena olevan kaupungin perusturvan johdolta, jonka jälkeen lähestyin johtavia sosiaalityöntekijöitä, jotta he pystyivät vielä kertaalleen arvioimaan henkilöstönsä osallistumista tutkimukseeni. Näissä yhteydenotoissa lähetin tiedotteen koskien tutkimustani, jossa selostin seikkaperäisesti tutkimukseni tarkoituksen ja, miten

toteutan sen. Yhden sosiaalityöntekijän kohdalla pyyntö haastatteluun osallistumisesta ei mennyt johtavan sosiaalityöntekijän kautta vaan suoraan hänelle itselleen. Tässä tapauksessa hän oli itse etukäteen ilmoittanut olevansa kiinnostunut osallistumaan haastattelututkimukseeni tiedustellessani sitä toisen tutkimusprojektin pilotoinnin yhteydessä. Kyseisellä haastatteluun osallistujalla oli siis etukäteen mahdollista myös kieltäytyä haastatteluun osallistumisesta.

Oleennaista tutkimukseni eettisyydelle oli siis se, että haastateltavat osallistuvat haastatteluihin vapaaehtoisesti, ilman minkäänlaista painostusta. Lisäksi jokainen haastateltava sai etukäteen tutkimukseen liittyvän tiedotteen (liite 1) luettavakseen, jotta heillä oli riittävästi tietoa osallistua haastatteluun (King & Horrocks 2010, 106.) Omaksi ja haastateltavien turvaksi, täytimme myös suostumuslomakkeen (liite 2), jonka tarkoituksena oli vielä varmistaa osapuolien yhteisymmärrys tutkimuksen tekoon liittyen.

Näen tutkimukseni eettisyydelle olellaiseksi seikaksi myös sen, että haastattelut tapahtuivat tiloissa, joissa toteutui riittävä yksityisyys (Hirsjärvi & Hurme 2000, 20). Jälkikäteen olen pohtinut myös eettistä näkökulmaa sen suhteen, että yhtä lukuun ottamatta sosiaalityöntekijät saivat osallistua haastatteluun työaikanaan. Eettisesti on hieman arveluttavaa, että yksi osallistuja oli tilanteessa eriarvoisessa asemassa muihin nähden, hän ei tosin itse tuonut tätä esiin. Pohdin myös työajan käyttämistä haastattelun tekemiseen siinä suhteessa, että toisaalta vein työntekijöiden kiireisestä työarjesta tärkeää aikaa, mutta samanaikaisesti saatoinkin luoda kanavan reflektoida omaa ammatillisuutta ja työuraa. Toivoakseni sosiaalityöntekijöiden saamat hyödyt haastattelusta olivat haittoja suuremmat.

Eettisesti kriittisiä kohtia omassa tutkimuksessani oli äänitteiden ja suostumuslomakkeiden (liite 2) käsittely ja säilytys. Pyrin purkamaan äänityslaitteen äänitteen yliopiston tarjoamaan tiedostoon samana päivänä, kun haastattelu oli tehty. Joka kerta tämä ei ollut kuitenkaan mahdollista ja silloin äänite oli säilössä äänityslaitteistossa laukussani. Tämän kaltaiseen äänitteiden säilytykseen liittyy tietenkin omat riskinsä, sillä ulkopuolinen ihminen voi päästä äänityslaitteeseen käsiksi. Turvallisempaa ja eettisesti kestävämpää asiasta tekee se, että äänitteillä ei tullut esiin kenenkään haastateltavan nimi tai muita henkilötietoja. Suostumuslomakkeiden säilyttämisen suhteen koin tutkimusprosessin aikana myös epävarmuutta, sillä ne sisälsivät haastateltavien henkilötietoja. Säilöinkin ne

omaan kotiin lukolliseen kaappiin, jossa säilytin niitä vain tutkimuksen kannalta tarvittavan ajan.

Kaiken kaikkiaan olen pyrkinyt noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä ja siten tekemään eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa tutkimusta. Ohjenuoranani on toiminut Suomen tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistukset (TENK 2012), jotka sisältävät edellä mainittuihin asioihin liittyviä ohjeita ja, joissa todetaan muun muassa, että rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus kaikissa tutkimusvaiheissa, ovat keskeinen osa hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkielmassani olen pyrkinyt tuomaan näitä asioita toteen muun muassa raportoimalla analyysini etenemisen perusteellisesti sekä pyrkimällä noudattamaan hyvää tieteellistä kirjoitustapaa sekä viittaustekniikka läpi tutkielmani.

Jari Eskolan ja Juha Suorannan (1998, 20) mukaan tutkijan asema on toisella tapaa keskeinen laadullisessa tutkimuksessa kuin tilastollisessa tutkimuksessa. Huomasin tämän seikan tehdessäni keräämästäni aineistosta analyysia ja kirjoittaessani sitä auki. Luottaminen omaan kykyyn tehdä havaintoja sekä samanaikaisesti pyrkimys mahdollisimman tieteelliseen otteeseen oli mielestäni haastavaa. Tutkimuseettisestikin on mielestäni tärkeää, että tekemäni havainnot ja niihin pohjautuvat tulokset todella edustavat haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden näkemystä ja kokemusta, eivätkä ole liiaksi omia tulkintojani. Loppujen lopuksi tukeudun kuitenkin Eskolan ja Suorannan (1998, 22) näkemykseen laadullisesta tutkimuksesta: ”Kysymys on erilaisista näkökulmista: tällä tavalla saadaan kerätyksi tällaista aineistoa, tähän tarkoitukseen, tuolla tavalla tuohon, vaikka kysymyksessä olisi samakin sosiaalisen todellisuuden ilmiö.”

5 ETSIJÄ, NUKKUJA VAI MESTARI

” Joka ei mitään tiedä, eikä tiedä, ettei mitään tiedä, hän on narri. Vältä häntä.

Joka ei mitään tiedä, mutta tietää, ettei mitään tiedä, hän on etsijä. Auta häntä.

Joka tietää, mutta ei tiedä, että tietää, hän nukkuu. Herätä hänet.

Joka tietää ja tietää, että tietää, hän on mestari. Seuraa häntä.”

(arabialaista elämänviisautta)

Edellä olevalla sitaatilla viitataan haastattelussa ja koko tutkimusprosessissa esiin nousseisiin teemoihin liittyen sosiaalityöntekijän kykyyn reflektoida omaa työtään sekä hänen ammatti-identiteettinsä muodostumiseen tietämyksensä pohjalta. Analysoidessani tutkimukseni aineistoa ja kirjoittaessani tässä luvussa esittämiäni tuloksia ymmärsin, että tutkimuksessani on lopulta kyse tietämisestä sosiaalityössä ja siitä, miten sosiaalityön käytäntö, opetus sekä tutkimus muodostavat monisyisen kokonaisuuden, jonka jokaisella osalla on tärkeä rooli sosiaalityön tiedon muodostamisessa ja sen käyttämisessä. Seuraavissa tuloslukuissa pyrin kuvaamaan tätä monimutkaista kokonaisuutta sosiaalityöntekijöiden näkemysten perusteella, keskittyen vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Tulosluvut rakentuivat teoreettisen viitekehitykseni avulla siten, että tarkastelen sosiaalityön yliopisto-opintojen roolia sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän eri osissa; sosiaalityöntekijässä itsessään, hänen välineissään, työorganisaatioon liittyvissä säännöissä, yhteisössä ja työnjaossa sekä lopulta sosiaalityön kohteissa eli asiakkaissa sekä työn tuloksissa. Sosiaalityöntekijät korostivat yliopistokoulutuksensa roolia toimintajärjestelmäänsä liittyen erityisesti käsiteltäessä heitä itseään ja heidän työvälineitään. Tämä näkyy tuloksissa kyseisten osioiden pituutena ja painotuksena.

Palaan johtopäätöksissäni siihen, miltä sosiaalityöntekijä aineistoni perusteella näyttää; etsijältä, nukkujalta, mestarilta vai joltain ihan muulta. Seuraava teksti kuvaa erään haastatteleman sosiaalityöntekijän kokemusta tiedon, osaamisen ja ymmärryksen kehittämisestä sosiaalityön yliopistotutkimuksen jälkeen, johon myös aiemmalla sitaatillani viitataan:

”Mä oisin ehkä silloin sanonu et mä osaan jo kaiken ja sitten vasta tuli jossain kohassa se että mä en osaakaan mitään, ja sitte tavallaan se onki ehkä mun mielest semmonen portti siihen osaamiseen. Että tajuaaki sen että tää onki oikeesti tosi vaativaa ja monimutkaista

asiantuntijatyötä ja sen hämmennyksen jos läpi pääsee ni sitte alkaa olla jonkunlaista et voi sanoo et vähän osaakin jo jotain.” (Haastateltava 7)

5.1 Sosiaalityöntekijä

Sosiaalityön yliopisto-opintojen merkitys näyttäytyi suhteessa sosiaalityöntekijöihin itseensä melko moninaiselta ja ristiriitaiselta. Nähdäkseni syyt vastausten erilaiseen kirjoon ja niiden ristiriitaisuuteen johtuvat ainakin osittain sosiaalityöntekijöiden erilaisista taustoista henkilökohtaisessa elämässä, opintopoluissa sekä työuralla. Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa korostuivat niin lailliseen kelpoisuuteen liittyvät asiat kuin opintojen vaikutus ammatti-identiteetin kehittymiselle sekä siihen liittyvälle ammatilliselle itsevarmuudelle. Etenkin ammattihenkilölakiin (817/2015) kirjattu ja koulutuksen avulla hankittu sosiaalityöntekijän kelpoisuus kirvoitti monenlaisia ajatuksia. Seuraavissa lainauksissa haastatteluaineistosta haastateltavat kertovat ajatuksiaan siitä, pystyisikö heidän nykyistä työtään tekemään ilman sosiaalityön yliopistotutkintoa.

”Kyl mä luulen et mä pystysin. Eihän tätä voi mihinkään sanoo, tällä hetkellä se nyt vielä turvaa meiän työpaikat jonkin aikaa. Mutta kyl mä aattelen et sitte, et vois tätä työtä tehdä muillakin. Et en mä näe, mä en jotenki nää et siin ois mitään niin..” (Haastateltava 3)

”Et eihän tätä työtä vois tehdä jos ei ois se tietty pohja tullu nimenomaan, mikä nyt sieltä yliopisto-opinnoista, tapa käsitellä asioita, suhtautua asioihin ja hakee sitä tietoo et se, sen perustanhan se luo mut sitten se ite työ opitaan vasta tekemällä.” (Haastateltava 5)

Vaikka haastateltavien vastaukset erosivat toisistaan liittyen sosiaalityön kelpoisuusehtoon, oli suurin osa sitä mieltä, että sosiaalityön yliopisto-opinnot ovat välttämättömät heidän työnsä kannalta. Osalla haastateltavista myös näkökulma vaihtui osittain haastattelun aikana, kun yliopisto-opintojen merkitystä käsiteltiin useammalta eri kantilta. Eräs haastateltava kertoi esimerkiksi ensin, että pystyisi tekemään työtään ilman sosiaalityön yliopisto-opintoja, mutta totesi haastattelun kuluessa opintojen antaneen arvostusta työtä kohtaan ja ymmärrystä siitä, ettei sitä pysty kuka tahansa tekemään. Näkökulman vaihtuminen näkyi myös toisen haastateltavan kohdalla, joka kertoi ajatelleensa ennen haastattelua, että ei ole saanut sosiaalityön opinnoista mitään irti. Hän totesi kuitenkin

haastattelun kuluessa, että pysähtyessään miettimään aihetta, huomaakin saaneensa sosiaalityön opinnoista paljon sellaista, mitä ei ole tullut ajatelleeksi aiemmin.

”No niitä valmiuksia kyllä oli, siis sillä lailla, mut sit jotenkin aika odottavaisinkin mielin et mitä se sit se käytännöntyö on. Toki noitten harjottelujen kautta jotakin oli jo nähnytkin, mutta itellä ehkä on ollu se etu että on jo sitä muuta taustaa sieltä että on aikasempaa ammattia ja on töitä tehny jo monia vuosia. Ja sitten mullakin on oma perhe, niin sit se myös että on vähän käsitystä siitä lapsiperheen arjesta ja semmosesta. Oon kokenu noi opinnot tosi hyvinä, et jos oisin lähteny silloin heti lukiota lukemaan niin ois ihan erilainen ollu se.” (Haastateltava 2)

”Usko ja varmuus että kyllä tää tästä hoituu mutta. Niin ku jollakin aikavälillä. Mutta ei nyt todellakaan ollu mitenkään semmosta varmuutta siihen hommaan eikä osaamista, kyllä että. Aika silleen...siinä töitä tehessä tuli sitä varmuutta pikkuhiljaa.” (Haastateltava 1)

Haastateltavat kuvailivat työuransa alkua siten, että heillä oli tietyt perustaidot, joilla pääsee työssä alkuun, mutta ei kuitenkaan vahvaa osaamista ja varmuutta työtä kohtaan. Epävarmuudesta huolimatta haastateltavat suhtautuivat työhönsä ja kykyynsä omaksua siinä tarvittavat tiedot ja taidot melko optimistisesti. Itsevarmuuteen työtä kohtaan vaikutti nähdäkseni se, että suurimmalla osalla haastateltavista oli kertynyt työkokemusta sosiaalialalta jo ennen valmistumistaan yliopisto-opinnoista. Ne joilla oli aiempaa työkokemusta kuvailivat, että etenkin ihmisten kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyen, aiemmalla työkokemuksella oli iso merkitys. Osalla haastateltavista oli työkokemusta jo ennen sosiaalityön opintoja ja toiset puolestaan hankkivat sitä opiskelujen aikana. Haastateltavien joukossa oli myös niitä, joilla työuraa oli kertynyt jo melko pitkästi myös muista kuin sosiaalialan töistä. Haastateltavien taustat olivatkin kaiken kaikkiaan moninaiset ja pitivät sisällään erilaisten työkokemusten lisäksi aiempia tutkintoja niin ammattikorkeakoulusta kuin yliopistostakin. Vain yhdellä haastateltavista oli taustallaan ainoastaan ylioppilastutkinto.

Sosiaalityön yliopisto-opinnot olivat osalle haastateltavista myös väylä päivätyöhön ja säännöllisiin työaikoihin sekä parempiin ansiotuloihin. Vaikka aiemmin muissa sosiaalialan töissä olleet haastateltavat olivat tietoisesti hakeutuneet pois entisistä töistään, toivat he esiin niiden merkityksen nykyisessä työssään ja korostivat niin sanotun ”ruohonjuuritason” sosiaalityön antavan tärkeää perspektiiviä sosiaalityöntekijänä toimimiseen. Erilaiset taustat vaikuttivat myös siihen, miten sosiaalityöntekijät ylipäätään

suhtautuivat yliopisto-opintoihin sekä niiden sijoittumiseen ajallisesti heidän elämässään. Kuten seuraavista lainauksista selviää, jollekin koulutuksessa korostui ammattihenkilölain (817/2015) mukainen pätevytyminen ja toinen taas näki, että pitkät opinnot valmistivat kokonaisuudessaan vaativaan työhön.

”Mutta en mä tiedä, kyllä se on lähinnä ollu se että opinnot pitää suorittaa et saat oikeuden tehdä virkaa. Sen takia mä sinne oikeestaan menin. Mut kuten sanoin ni se voi olla vähän eri mulla ku mul on aikasemmat opinnot ja mul on vähän lyhkäsemmästi ollu, että mä oon ehkä saattanu suhtautuakin näihin opintoihin niin että mä nyt haluan suorittaa nää vaan äkkiä että mä pääsen työelämään.” (Haastateltava 4)

”Koska onhan se ollu pitkä elämänvaihe ja pitkä tavallaan, et on se mua muuttanut kyllä, niin ku ihmisenäkin, ja ihan semmosen..Semmosta ajatteluu ehkä, jotenki. Ja kasvattanu, mutta ku mä en oikeen, mä en saa ehkä kiinni siinä et mikä siinä on niin ku se.” (Haastateltava 6)

Opintojen merkitys sosiaalityöntekijän työssä ja sen rooli toimintajärjestelmässä nähtiin yleisesti katsottuna sitä suurempana, mitä kauemmin aikaa opinnoista oli kulunut. Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että opintojen antamia eväitä on helpompi käyttää, kun aikaa ja energiaa ei työkokemuksen kertyessä kulu enää niin paljon sosiaalityön perustehtävien hallitsemiseen ja oppimiseen. Tällöin aikaa jää enemmän oman työn reflektointiin jo asiakasprosessien aikana tai niiden jälkeen. Pitempään työelämässä olleet haastateltavat kuvasivat työkokemuksen auttavan yhdessä opintojen kanssa myös oman roolin hahmottamisessa sekä ymmärryksessä sen suhteen, millainen merkitys tehdyllä työllä on suhteessa asiakkaaseen ja muuhun yhteiskuntaan.

”Jälkikäteen varmaan on antanutkin, mutta ne on ollu just semmosia, mä aattelen että se ei oo ollu ehkä niin heti kun mä valmistun ni siinä selkeenä. Vaan sitte just että sit mä aattelen et sit ku on tarpeeks kauan tehny työtä, ni sit sitä alkaa taas palaamaan siihen ja hahmottaa sen, sitä kokonaiskuvaa. Että ku se alku menee vaan semmoseen jotenki, niin niitten rutiinien oppimiseen ja semmoseen siin työelämässä, ni sit must tuntu et se vaati sen että pääsee vähän vauhtiin työelämässä et on pystyny alkaa hyödyntääki niitä jotakin opittua sieltä yliopistosta. Että välillä tuntu että ne vasta nyt alkaa elämään tässä ku on tarpeeks työuraa.” (Haastateltava 7)

”..ja mää aattelen et sitten ehkä vasta siinä pikkuhiljaa ku alkaa päästä siihen työhön sisään, mitä täällä tehään, miten ja perusasiat alkaa olla hallinnassa, niin sitten ehkä varmaan, varmaan ehkä osaakin hyödyntää opintoja.” (Haastateltava 8)

Sosiaalityön yliopisto-opintojen aikana suoritettavat harjoittelut näyttäytyivät monin tavoin merkityksellisinä haastateltaville. Harjoittelut antoivat sosiaalityöntekijöille kuvaa käytännön työelämästä ja siihen liittyvistä haasteista sekä niiden aikana luodut kontaktit vaikuttivat myös myöhemmin työelämässä. Haastateltavat kuvasivat, että harjoittelut olivat tärkeä väylän tarkastella opinnoissa opittuja asioita käytännössä, sillä muutoin yliopisto-opinnot kulkivat melko etäällä käytännön työelämästä. Tässä mielessä haastateltavien vastaukset olivat yhteneväiset korkeakoulujen arviointineuvoston vuonna 2004 ja 2008 tekemien selvitysten kanssa, jossa opiskelijat mielsivät opintojen olevan kaukana käytännöstä (Aaltonen ym. 2008.) Huomionarvoinen seikka sosiaalityön harjoitteluihin liittyen on myös se, miten ne ovat omalta osaltaan vaikuttaneet sosiaalityöntekijöiden työpaikkoihin sijoittumiseen. Useampi haastateltavista oli päätenyt samaan paikkaan töihin, missä teki opintojensa aikana harjoittelun. Tämä onkin mielestäni tärkeä seikka, joka tulisi ottaa huomioon koulutuksen järjestämisessä ja esimerkiksi opinto-ohjauksessa.

Toki sitte ne, eniten ehkä hyötyä oli niistä käytännön harjoittelujaksoista. Onhan seki osa opiskelua. Jotenkin se oli mulle ehkä se, ehkä eniten mikä on antanu se kahden kuukauden harjoittelujakso minkä tein ihan perussosiaalityössä, sosiaaliasemalla. Se on se varmaan mikä avasi silmiä, et ai tällasta täällä tehään, tämmöstä tää on, tämmösiä asiakkaita, että täähän on ihan mahtavaa [nauraa]. Se oli, sen jälkeenhän mä hakeuduin siihen kuitenkin, siihen työhön.” (Haastateltava 8)

”Joo mä itse asiassa aloitin jo silloin toukokuussa työt sitten heti kyllä. Ja olin siinä tein tänne samaan paikkaan sitä harjoittelua silloin viime keväänä.” (Haastateltava 2)

”Mä oon ensimmäisen kerran tullu harjoitteluun ja siitä heti sijaiseks (vuosiluku) lastensuojelun sosiaalityöhön.” (Haastateltava 7)

Sosiaalityön yliopisto-opintojen avulla haastateltavat kuvailivat myös ymmärtävänsä työtehtäviensä sisältöä ja sen merkitystä laajemmassa yhteiskunnallisessa tarkastelussa. Tämä opintojen tarjoama näkymä itsestä sosiaalityön asiantuntijana suhteessa palvelujärjestelmään ja asiakkaisiin, vaikutti vahvistaneen sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteettiä sekä itsevarmuutta suhteessa työhön. Tämä tulos mukailee mielestäni Karttusen ja Hietamäen (2014, 335) näkemystä, jonka mukaan sosiaalityön yliopisto-opinnoissa opittu tapa käyttää systemaattisesti tutkimustietoa parantaa opiskelijoiden ammatti-identiteettiä ja tavoitteena olevaa tieteellistä ammattikäytäntöä. Sosiaalityöntekijöiden opiskelujen aikana tekemä perehtyminen tutkimuksen antamiin

tietoihin sekä niistä heijastettu ymmärrys omasta roolista viranomaisena, tulee nähdäkseni esiin seuraavissa lainauksissa.

”Nii, siis mä aattelen että se semmonen, koska mä toivon että jokaisen kuitenkin pitäis tiedostaa se ja sen takia tarttee semmoset opinnot että millä mandaatilla täällä ollaan ja mihin se perustuu että ku me tehdään hallintopäätöksiä ja viranomaispäätöksiä ja käytetään valtaa ja välillä sit tahdonvastasia ja semmosia toimenpiteitä. Että se jotenki ois siellä selkärangassa että mihin se liittyy, mikä se on se meidän, kuka sen vallan meille on antanut ja miksi. Niin semmosia, sen mä aattelen et ne on jääny varmaan kaikista eniten ja aattelen että on tosi tärkeitä.” (Haastateltava 7)

”..ainoo mikä mulle tulee mieleen se että siis suurin merkityshän sillä koulutuksella kokonaisuudessa tässä on se et tällä hetkellä vielä kuitenkin, sillä tietyllä koulutuksella tiettyihin tehtäviin päätyy. Siis jotenki se sosiaalityöntekijän joku, identiteetti ja sit se legitimizeetti mikä sillä on tällä hetkellä palvelujärjestelmässä.” (Haastateltava 3)

Kaiken kaikkiaan yliopisto-opintojen osuus sosiaalityöntekijälle toimintajärjestelmänsä tekijänä näyttäytyi oleellisena. Opinnot antoivat sosiaalityöntekijälle niin legitimeetin viranomaisena toimimiseen kuin kykyä hahmottaa roolinsa osana omaa toimintajärjestelmänsä sekä suhteessa toisiin toimintajärjestelmiin. Sosiaalityöntekijät erottautuivat toimintajärjestelmänsä tekijöiksi ja sen kautta eräänlaiseen avainrooliin, opinnoista saatujen tietojen ja taitojen avulla, jotka olivat karttuneet myös olennaisesti työkokemuksen myötä. Sosiaalityön yliopisto-opintojen rooli sosiaalityöntekijälle itselleen sekä hänen toimintajärjestelmälleen näyttäytyi sitä merkityksellisempänä, mitä kauemmin aikaa opinnoista oli kulunut. Aho (1999, 333) kuvailee sosiaalialan näkymättömän ammattitaidon koostuvan hienovaraisesta, hiljaisesta tiedosta, jota on vaikea kuvata. Oman aineistoni pohjalta yhdyn Ahon näkemykseen ja ajattelen, että etenkin koulutuksen merkitys osana sosiaalityöntekijän ammattitaitoa jää helposti näkymättömäksi, jos sen roolia ei reflektoida ja pohdita sekä tietoisesti tuoda esiin.

5.2 Välineet

Yliopisto-opintojen rooli sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmässä näkyi selvimmin osana heidän välineitään. Opintojen merkitys korostui etenkin eräänlaisena ajattelun työkaluna, jota haastateltavat kuvasivat yhteiskunnalliseksi ajatteluksi tai kriittiseksi ajatteluksi.

Sosiaalityöntekijöille yliopisto-opinnot eivät siis näyttäneet niinkään konkreettisena eli ulkoisena työvälineenä, vaan eräänlaisena kykynä hahmottaa työtään ja siinä vaikuttavia tekijöitä. Nähdäkseni osittain sen vuoksi, että sosiaalityön yliopisto-opinnot toimivat haastateltaville pääsääntöisesti sisäisenä työvälineenä, oli niiden merkitys jäänyt sosiaalityöntekijöille itselleen joltain osin näkymättömäksi. Lähes kaikki haastateltavat toivatkin esiin, että kaipasivat opinnoiltaan konkreettisempia työvälineitä työhönsä ja etenkin lainsäädäntöön sekä sen soveltamiseen liittyvää osaamista peräänkuulutettiin.

”Niin lainsäädäntöön että siitä ois ollu paremmin perillä koska kyllä mä oon sen jotenkin oppinu, tai sen soveltamisen oppinu sitten vasta kyllä töissä ihan täysin. Et emmä koe että niistä kursseista ois, hirveesti saanu semmosta oikeeta valmiutta, soveltaa niitä käytäntöön. Et ehkä semmosta, enemmän ja. No opinnot nyt antaa ehkä.. periaatteet tai perusteet ajattelun kehittymiselle ehkä enemmän eikä niinkään siihen käytännön työhön.” (Haastateltava 1)

”Semmonen teoriapuolen koulutus..että mä alitajuisesti käytän, teen jotakin ja mä en edes tajua sitä itte”. (Haastateltava 4)

”..yhteiskuntatieteilijyys siinä, niin se on jotenkin opettanu, tai muovannu mun ajattelua ehkä sellaseks niin kun, just semmoseksi tieteellisemmäksi..niin se on erilaista kun se että sä oot vähä kauempana ja sul on semmonen vähän dekkariote tähän että: ”mitä me tästä tiedetään ja mihin me perustetaan tää”.” (Haastateltava 5)

Sosiaalityöntekijöiden ulkoisten välineiden rooli näyttäytyi sisäisiin välineisiin nähden pienemmältä ja merkityksettömämmältä. Siitä huolimatta sosiaalityöntekijät mainitsivat haastatteluissa pitkän listan erilaisia ulkoisia työvälineitä, joita he työssään käyttävät. Suurin osa haastateltavista mainitsivat puhelimen, kalenterin ja tietokoneen sekä siinä olevan tietojärjestelmän olennaisimmiksi materiaalisiksi välineikseen. Muita mainittuja ulkoisia työvälineitä olivat muun muassa sähköposti, skype, auto, alkometri ja viranomaisradioverkko. Tiettyjen ulkoisten työvälineiden käyttöön haastateltavat kokivat saaneensa apua yliopisto-opinnoista. Esimerkiksi asiakastyön dokumentointiin ja tiedonhakuun käytettävien järjestelmien käyttöön oli yliopisto-opinnoista tullut osaamista. Lähes kaikki sosiaalityöntekijät mainitsivat, että sosiaalityön koulutuksessa oli käyty läpi tiettyjä materiaalisia työvälineitä, kuten Nalle-kortit, mutta he eivät kokeneet niiden käyttöä omassa työssään luontevaksi tai relevantiksi.

Osa haastateltavista näki muut palvelut, kuten perhetyön osana ulkoisia työvälineitään. Kuitenkin kokemukset siitä, miten hyvin sosiaalityöntekijät tunsivat käytettävissä olevaa palvelujärjestelmää opintojensa perusteella, vaihteli melko paljon haastateltavien kesken. Edellä mainittujen ulkoisten työvälineiden lisäksi sosiaalityöntekijät kertoivat kehittäneensä omia työvälineitä helpottaakseen työn tekemistä. Itse kehitetyt työvälineet pitivät sisällään erilaisia listauksia asiakkaista tai post-it-lappuja, jotka sisälsivät erilaisia muistettavia asioita. Sosiaalityöntekijöiden ulkoiset välineet tukivat omalta osaltaan heidän sisäisiä välineitään sekä vuorovaikutuksen rakentamista asiakkaan kanssa.

”No siis mä tulostan aika usein semmosen tyyliin, se on simppele tarrapohja missä on kaikki asiakkaat. Mä haluan nähdä kaikki asiakkaat et mä muistan että mitä mä oon, koska mä oon viimeksi ollu yhteydessä kehenkään. Koska tuolla Efficassa kun ne on niin ne on siellä piilossa. Mulla pitää olla aina kalenterin välissä se.” (Haastateltava 4)

”No läppäriä ja kalenteri ja omaa persoonaa varmaan. Et onhan meillä, siis saatavilla oli menetelmiä ja menetelmäkoulutusta, lähinnä varmaan tällästen, lomakkeiden ja korttien ja sellästen muodossa. Mutta mä en oo niistä ollu kauheen innostunu.” (Haastateltava 6)

”Sitten no ihan konkreettisestihan meillä nyt on läppärit ja puhelimet ja siis tietotekniset kaikki välineet käytössä, mä aattelen et kyl mä nyt joskus aattelen työvälineenä tietokone silleenkin et kyl mä etin vaikka netistä jotain tietoo... Mä aattelen mun työvälineenä myös et mä käytän mun työpareja ihan hirveesti mun työvälineenä, siis työparityöskentely... Ja toki myös muita ammattilaisia, toisia ihmisiä siis ketkä pystyy mua sitten jeesaamaan. Joskus aikasemmin mä oon käyttäny jotain sitte jos aattelee ihan välineistöön ni jotain kortteja ja jotain semmosia vähän enemmän, mut jostain syystä tällä hetkellä ne on mulla taka-alalla, en osaa sanoa mikä siin on. Joskus mulla voi olla ihan vaikka jotkut lelut mitä mul on huoneessa ni semmosina, tai kirjat tai pelit tai semmonen että nekin on, mä aattelen että välillisesti.” (Haastateltava 7)

Suurin osa sosiaalityöntekijöistä mainitsi tärkeimpinä työvälineinään kuitenkin oman persoonansa ja vuorovaikutustaitonsa. Toimintajärjestelmän näkökulmasta persoona lukeutuu yhdeksi sosiaalityöntekijän sisäisistä työvälineistä ja vuorovaikutus puolestaan osaksi kielellisiä välineitä. Haastateltavat korostivat oman persoonan ja vuorovaikutustaitojen merkitystä asiakkaiden kohtaamisissa ja heidän elämäntilanteensa ymmärtämisessä sekä huomioon ottamisessa. Osa haastateltavista toivat esiin, miten sosiaalityön yliopisto-opinnot eivät olleet kovin hyvin valmistaneet asiakkaiden moninaisten ja vaikeiden elämäntilanteiden kohtaamiseen. Niin sanottu ”yliopistomaailma” oli sosiaalityöntekijöiden puheissa etäällä heidän asiakkaidensa

maailmasta. Näin ollen vaikeissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden kohtaaminen oli pitkälti sosiaalityöntekijän oman persoonan sekä muualta elämästä tulleiden vuorovaikutustaitojen varassa. Toisaalta haastateltavat muistelivat lämmöllä niitä vuorovaikutukseen liittyviä opintoja, joita sosiaalityön yliopistokoulutuksessa oli ollut tarjolla ja toivat esiin näkemyksensä siitä, että tietyiltä osin vuorovaikutustaitoja ei voida myöskään koulutuksen puitteissa opettaa.

"Et ehkä se mun kritiikki kohdistuu sit jotenki niihin asiakastyön välineiden vähyyteen ja niiden haastavien asiakastilanteiden ja sitte se ammatilliseen kasvuun liittyvät asiat ja muut, et niihin ei, tuntuu et ei oo ihan hirveesti saanu et enemmän ne on tässä työkavereilta ja työnohjauksesta ja näin mistä yrittää saada niitä." (Haastateltava 3)

"Olihan mulla puheviestinnän joku vapaaehtonen jota mä harrastin, sitä mä oon joskus lämmöllä muistellu. Joku puheviestinnän ja mä aattelin et sitähan ois voinu enemmänki olla sitä semmosta, nii ku vaikka kokouskäytöntökurseja, tai mitä nyt vaan sellasta ihmisten kanssa toimeen tulemisen opettelua. Mut et kaikkee, mä, täällä ku tulee nuoria opiskelijoita, mistä me aina innostutaan ja mist saa ihan hirveesti itellekin, niin mä aattelen et kaikkein parhaat vuorovaikuttajat tulee joukkuelajeista et ei siihen yliopistoo tarvita että, jos oot pelannu sählyy tai.." (Haastateltava 6)

"No kyllä mun varmaan tärkein työväline on mun oma persoona. Mä aattelen et sitä mä käytän tosi paljon, ja se on semmosessa aika intensiivisessäkin käytössä, mä mietin. Ja mä annan itestäni aika paljon siihen työhön ja niihin asiakaskohtaamisiin ja näin. Ni mä aattelen et jos mun oma persoona ja oma tapa tehdä työtä on tosi iso työväline. (Haastateltava 7)

Pyysin haastatteluissa sosiaalityöntekijöitä arvioimaan prosenttiosuuksin erilaisia osaamisensa osa-alueita ja sitä, miten suuren osuuden yliopisto-opinnoista saatu osaaminen niistä kattaa. Arvioinnin tarkoitukseni oli hahmottaa vielä tarkemmin, millaisesta osaamisesta sosiaalityö koostuu ja, millainen rooli sosiaalityön yliopistokoulutuksella on suhteessa siihen. Nämä osaamisen eri osa-alueet muodostavat myös omalta osaltaan sosiaalityöntekijän työvälineen, joka liittyy muiden työvälineiden kanssa. Käytin osaamisen kartoittamiseen Suomen sosiaalityön yliopistokoulutuksen yksiköiden yhteistyöverkoston (Sosnet) toimesta julkaistua raporttia (Lähteinen ym. 2017), jossa sosiaalityön yliopistokoulutuksen arvioitiin tuottavan osaamista liittyen seuraaviin osa-alueisiin; yhteiskuntatieteellinen osaaminen, tutkimusosaaminen, eettinen osaaminen, vuorovaikutusosaaminen, työmenetelmä-osaaminen, oikeudellinen osaaminen,

palvelujärjestelmäosaaminen, kehittämis- ja muutososaaminen, johtamisosaaminen sekä rakenteellinen sosiaalityön osaaminen. Haastateltavien käyttämien prosenttiosuuksien skaalat vaihtelivat paljon keskenään, mutta niiden välillä oli yhteneväisyyttä kun vertasin vaihtelua edellä mainittujen osa-alueiden kesken. Yleisesti katsottuna sosiaalityöntekijät arvioivat, että olivat saaneet sosiaalityön yliopisto-opinnoistaan eniten eväitä eettiseen osaamiseen, yhteiskuntatieteelliseen osaamiseen sekä tutkimusosaamiseen. Ongelmanratkaisuosaimiseen ja oikeudelliseen osaamiseen liittyen he puolestaan arvioivat saaneensa kohtalaisesti apua yliopistokoulutuksesta. Vähiten osaamista yliopisto-opinnot kattoivat suhteessa vuorovaikutusosaamiseen ja johtamisosaamiseen. Työmenetelmäosaamiseen ja palvelujärjestelmäosaamiseen liittyen vastaukset puolestaan vaihtelivat eniten, aina nollasta prosentista noin seitsemäänkymmeneen prosenttiin. Seuraavissa lainauksissa haastateltavat arvioivat myös sanallisesti osaamistaan kyseisiin osa-alueisiin liittyen.

”Kyllä sieltä varmaan, on sanosin että ehkä puolet ja puolet. On sieltä opinnoista, opittua. Ja sitte niitä mitä on opinnoissa opittu niin ehkä tavallaan vahvistanu ja palautellu mieliin sitte ehkä enemmän tossa työelämässä. Mut se, että opinnoista saa nimenomaan sen että, tämmönen tää laki on mutta sitte se soveltaminen on, soveltamispuoli kyllä työelämässä opittua.” (Haastateltava 1)

”No ku mä oon, käy tätä yliopistoo ihan sääliks, kun mä oon näin rankka sitä kohtaan, en mitään voi pisteyttää yli puolenvälin. Mut ku emmä oikeesti voi, tai ku siit on tietysti niin pitkä aikaki että enhän mä muistakaan, mitään semmosii. Mut ku ei oo semmosii tunnemuistojakaan mistään, että ”no se oli semmonen, nii ku et sillon.” Ku mä.. Siis vielä pitää selittää tämäkin, siis minähän en muista jos mä luen kirjan niin mä en muista sen juonta koskaan. Mä muistan vaan sen tunnelman, enkä leffoista enkä mistään niin mul on varmaan tähän opiskeluun tämmönen samanlainen suhde et mä en muista juonta, mä muistan vaan tunnelmia, ja nähtävästi mä en nyttän niitäkään enää.” (Haastateltava 6)

”Mut kuitenkin 1–5%:han on kauheen pienesti että, ja sit taas tietyt alueet ehkä on just jääny se, kuitenkin mä muistan sen, että sieltä jäi se pohja ehkä siihen että tää laki on kuitenkin tässä kaiken A ja O ja tää täytyy tuntee ja ymmärtää sitä. Siks ehkä siitä. Ja sitte toi, tutkimustaidot tai kriittinen ajattelu tai noin nii ne ehkä on semmosia selkeimpiä mutta..Ehkä seki on ollu semmonen joku pohja sieltä. Mut sitte enemmän näihin tämmösiin käytännön asioihin niin niihin toki se, aika heikosti, tai jotenki aattelee ainaki, että varmaan on vähemmän.” (Haastateltava 8)

Yliopisto-opintojen rooli korostui siis etenkin sosiaalityöntekijöiden sisäisenä eli henkisenä välineenä, joka ohjaa sosiaalityöntekijöiden ajattelua ja antaa kykyä tarkastella

sosiaalityön ilmiöitä laajemmassa mittakaavassa. Vaikka sosiaalityöntekijät kokivat koulutuksensa merkityksen tässä suhteessa erittäin tärkeänä, kaipasivat he kuitenkin enemmän käytäntöön soveltuvaa opetusta ja erityisesti lainsäädäntöön sekä sen soveltamiseen liittyvää koulutusta. Suurimpina kehityskohteinaan sosiaalityöntekijät mainitsivat muun muassa rohkeuden tehdä omannäköistään työtä, asiakasprosessien johtamisen, työn kuormituksen kestämisen sekä työn rajaamisen. Näihin osa-alueisiin liittyen sosiaalityöntekijät eivät kokeneet saaneensa eväitä sosiaalityön yliopisto-opinnoista.

5.3 Säännöt

Sosiaalityön yliopistokoulutuksen merkitys sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän sääntöihin liittyen näyttäytyi haastateltavien juridisena osaamisena, kykynä hahmottaa oma roolinsa asiakkaiden asioiden ajajana sekä ymmärryksenä työorganisaatiossa vallitsevien käytänteiden olemassaolosta. Vahvasta sosiaalihuollon lainsäädännöllisestä säätelystä, työorganisaatioiden ohjeistuksista sekä muista työn reunaehdoista huolimatta, sosiaalityöntekijät kokivat tekevänsä työtään autonomisesti. Haastateltavien mukaan lainsäädännöllä ja työorganisaation sisäisillä ohjeistuksilla on kuitenkin suuri merkitys esimerkiksi sen suhteen, miten asiakasprosessissa edetään. Sosiaalityöntekijät kokivat merkityksellisenä sen, että saavat itse aikatauluttaa työviikkonsa ja tehdä ratkaisuja sekä päätöksiä asiakkaidensa tilanteisiin liittyen.

”Todella autonomisesti. Mä aattelen et se on tän työn yks parhaimmista puolista, että saa tehdä itsenäistä asiantuntijatyötä ja käyttää sitä kaikkee kokemusta ja osaamista mitä on. Totta kai ja niinku pitääkin ni laki ja muut ja jotkut, just rakenteet mitä organisaatiossa on ja sovitut pelisäännöt ja näin mutta tosi itsenäisesti mä saan kalenteristani päättää ja myös aattelen että hirveen pitkälle myös ne ratkasut mitä mä tässä työssä teen, ni mä teen ne itsenäisesti. Toki tiimin, työkaverin ja esimiehen tuella mutta mä oon niistä, no lainki eessä mä oon niistä ite vastuussa ni kyllä mä myös koen että mä saan tehdä sitä sillä tavalla että mä en oo mikään kumileimasin.” (Haastateltava 7)

“Mutta kyllä mä silti nään että siinä semmosta on. Onko se sitte sitä autonomisuutta tai semmosta vapautta suunnitella sitä työtä. Eihän sitä kukaan myöskään tuu sanomaan millä tavalla sää teet sitä, mitenkä sinä niissä toimit niissä asiakastilanteissa tai vuorovaikutat heidän kanssa tai verkostojen kanssa tai suunnittelet ja johdat sitä asiakasprosessia, niin sehän on jokaisen työntekijän vastuulla eikä sillä lailla, opithan sä talon tavoille ja opit

toisilta ja saat vaikutteita mutta, kyllähän se itsellä on se vastuu siinä ja mahollisuus myös tehdä sitä omalla tavalla. Kyllä mä näkisin että on sitä, kaikesta huolimatta vaikka sitte tulee niitä semmosia tilanteita että kokee et on vain, ku näist on osa ja teet sitä mitä tarvitsee tai sitä mitä nyt täytyy. On huostaanoton valmisteluprosessi. Sähän vaan teet sitä ku junaa, tietyllä tavalla, tietyissä aikaraameissa.” (Haastateltava 8)

Sosiaalityön yliopisto-opintojen muovaaman laajemman ja kriittisen asioiden tarkastelun avulla sekä eettisen osaamisen turvin sosiaalityöntekijät kuvasivat asettuvansa myös eräänlaiseen asiakkaan puolustajan asemaan, mikäli palvelujärjestelmä ei muutoin asetu asiakkaan eduksi. Tämän kaltaiset kuvaukset nousivat esiin etenkin talouteen liittyvissä kysymyksissä. Haastateltavat kertoivat, että tekevät asiakkaille suotuisia päätöksiä, vaikka kuntatalous olisi tiukka ja linjaukset vaatisivat säästöjä. Sosiaalityöntekijöillä on nähdäkseni siis eräänlaista kykyä toimia jopa sääntöjen vastaisesti, mikäli se on heidän eettisen ajattelun ja asiakkaiden edun mukaista. Kyseisenlaiset toimintatavat vaikuttivat olevan kuitenkin yhteisesti omaksuttuja työorganisaation sisällä eli organisaation sisäisillä “pelisäännöillä” on todennäköisesti osuutta asiaan. Vaikka sosiaalityöntekijät pyrkivät toimimaan asiakkaidensa edun mukaisesti, tietyt työn reunaehdot vaikeuttivat sitä oleellisesti. Lähes jokainen haastateltava toi esiin asiakasmäärän olevan sellainen, joka vaikuttaa työn laatuun ja siihen, että he eivät pysty käyttämään niin paljon aikaa tiettyihin työtehtäviin, vaikka haluaisivat. Resurssien suhteen sosiaalityöntekijät olivat kuitenkin valveutuneita ja useampi haastateltava kuvasi, että ovat vaatineet organisaatioonsa lisää työntekijöitä tai muita resursseja.

”Talouden suhteen mä aattelen että mä yritän olla, mä oon siinä semmonen lähtökohtasestikin vähän poliittinen sosiaalityöntekijä aina ollu, ni mä en hyväksy tietyllä tavalla talouden tai siis että budjetit jos ylittyy niin että ei voitaa myöntää jotain tai ei voitaa sillee, enkä mä koe.. mä aattelen et se on enemmän semmonen paine että meille ilmoitetaan aina siitä että jos jotakin määrärahaylityksiä tai jotain tullu ja sit me vähän kohautetaan olkapäitä ja me jatketaan samaan malliin. Että onneksi mä en oo kyllä ainakaan en muista nyt tai sitte aika kultaa muistot mut koskaan en oo joutunu tekee mitään semmosta että ois tullu tosi epäeettinen ja semmonen olo..” (Haastateltava 7)

”No joo aika, sinänsä että sillon ku mä tulin tänne ja jotenkin ajattelin että mä haluaisin tehdä työtä asiakkaille sopivina aikoina mutta toki myös itsellenikin sopivina aikoina. Joku sanoi ei niin voi olla että illalla enää on tavoitettavis virka-ajan ulkopuolella ku se on sitä aikaa ku perheet, päivällä käy töissä et sanotaan että no kyl niitten pitää nyt lastensuojeluasioissa olla muulloinkin tavoitettavis. Mutta mä itte aattelin että no kyllä

jokaisel on oikeus tehdä se päivän päätyö, että ei se nyt synty oo jos haluaa tehdä työnsä.”
(Haastateltava 4)

“Kyllä. Ja meillä on nyt myöskin menossa sitten, siis ollaan valitettu eteenpäin tästä meidän työmäärästä et onhan tää ihan hurja, että toivotaan että saatais nyt sit lisäresursseja.” (Haastateltava 2)

Vaikka tietyt säännöt kuten lainsäädäntö näyttäytyivät sosiaalityöntekijöille toimintajärjestelmässään melko selkeänä, nousi haastatteluissa esiin sääntöjä, jotka ohjasivat sosiaalityöntekijöiden työtä huomaamattomammin. Tämän kaltaiset säännöt liittyivät yleensä asiakasprosesseihin ja niissä etenemiseen. Nämä hieman näkymättömämmät säännöt kulkivat sosiaalityöntekijöiden mukaan työyhteisössä osittain mallioppimisena työntekijältä toiselle ja osittain ne olivat kirjattuina erilaisiin organisaation käyttöön tarkoitettuihin oppaisiin, joita ovat esimerkiksi erään organisaation oma “huostaanottokäsikirja” sekä perehdytyskansio. Siitä huolimatta, että sosiaalityöntekijät kuvasivat saaneensa yliopisto-opinnoistaan kykyä reflektoida omaa työtään, olivat nämä näkymättömämmät työn säännöt sellaisia, jotka tietyllä tapaa olivat osa sosiaalityön rutiinia, eikä niitä kovin paljon refleктоitu tai niiden olemassaoloa kyseenalaistettu.

”Kai meillä nyt jotain toimintatapoja on mutta onko ne nyt sitten niin kauheen sanallista ei niitä osais tässä, en mä tiä. On varmaan jotain (nauraa). Kai meillä nyt jotain toimintatapoja on. No on kai mut ehkä ne on täämösiä sanattomia mitä mä en osaa nyt tässä.” (Haastateltava 3)

“On varmasti aika paljon sellasia, tulee erilaisiin asioihin liittyviä ohjeistuksia ja sääntöjä tai semmosia toimintatapoja, että tokihan tavote on että täällä yhdenmukasella tavalla asiakkaita kohdellaan ja asioita hoidetaan, ettei ihan, ei voi olla sillä tavalla et kaikilla on omia linjauksia. Sehän syntyy semmosesta yhteisestä keskustelusta tietysti että ymmärretään asioita samalla tavalla et semmosta työtähän täällä paljon tehään porukalla, yhteisissä tilaisuuksissa. Ja sitte on tietysti semmosia selkeempiä ohjekirjoja ja, miten esimerkiksi tietojärjestelmää käytetään ja mitä sinne pitää merkitä, koska sehän on tavallaan se väline millä tavalla meidän työ näkyy. Ei ole olemassa työtä jos ei se ole siellä koneella... Ja sit tietysti, monenlaiset täämöset, ei vaan tän talon, tai nyt kysyt varmaan vaan talon toimintatavoista mut tietysti vaikuttaa sitte laajemmatki ohjeistukset ja täämöset ja AVI:n viestit ja valvonta-asiat. Siis kaikki muut mitä tulee ehkä koko ajan, sellasia ulkopuoleltakin mitkä sit meidän työhön vaikuttaa, mitkä kaikki pitää ymmärtää ottaa huomioon ja muistaa tehdä ja muu.” (Haastateltava 8)

Vaikka sosiaalityön yliopistokoulutuksen rooli ei näyttäytynyt niin merkittävänä sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän sääntöjen puitteissa kuin esimerkiksi työvälineiden osalta, antoi se kuitenkin eväitä hahmottaa sääntöjen olemassaolon sekä tarvittaessa kyvyn kyseenalaistaa niitä, mikäli ne asettuivat asiakkaan etua vastaan. Toisaalta sosiaalityöntekijät toimivat kuvailunsa mukaan myös paljon toisten työntekijöiden antaman mallin mukaan ja työorganisaatiossa osin näkymättöminä vallitsevien kirjoittamattomien sekä kirjattujen sääntöjen mukaisesti. Nähdäkseni sosiaalityöntekijät olivat omaksuneet sosiaalityön yliopisto-opintojen tavoitteisiin kirjatun kriittisen ja moninäkökulmaisen ajattelutavan (Lähteinen ym. 2017 13), mutta samaan aikaan pohtimisen arvoista on, missä määrin yhteisesti omaksuttu toimintatapa muovautuu suhteessa tutkimustietoon ja, missä määrin matkittuun tapaan tehdä sosiaalityötä. Kuten tutkimukseni taustoituksessa nostin esiin tutkimustiedon käyttö olisi kuitenkin erittäin tärkeää sosiaalityössä, koska siihen perustuva ammattikäytäntö haastaa tottumukseen perustuvat käytännöt ja toimintatavat (Jack ym. 2011, 4,7,9; Gray & Schubert 2010, 2309; 2012, 204; teoksessa Karttunen & Hietamäki 2014, 323). Sosiaalityöntekijöiden kääntymistä työkaverin puoleen tiedon hankinnassa selittää luultavasti myös toimintajärjestelmän osien välillä vallitseva jännite, joka saa tekijät etsimään jatkuvasti ”edullisempia” ratkaisuja toiminnalleen (Virkkunen 1999, 17). Toisin sanoen työkaverilta kysyminen on helpompaa kuin tiedon etsiminen esimerkiksi tutkimuksista tai muista lähteistä.

”Että tavallaan opinnoista tietää sen että, ehkä mitä pitäis olla tai miten asiat pitäis olla hoidettuna. Mut se että miten ne palvelujärjestelmät käytännössä toimii ja miten ne on järjestetty niin se nyt on, sitte taas kokemuksen työkokemuksen perusteella, ja työkavereilta opittua. ” (Haastateltava 1)

5.4 Yhteisö ja työnjako

Koska sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän työyhteisö ja työnjako linkittyivät aineistossani monilta osin yhteen näin tarkoituksenmukaiseksi tarkastella niitä samassa tulosluvussa. Pyrin kuitenkin tuomaan esiin edellä mainittujen sosiaalityöntekijöiden toimintajärjestelmän osien erityispiirteitä sekä yliopistokoulutuksen merkitystä suhteessa niihin.

Kaikkien haastatteluun osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden lähin työyhteisö muodostuu noin 4-8 henkilön tiimistä. Osalla haastateltavista tiimiin kuuluu ainoastaan sosiaalityöntekijöitä ja osalla myös sosiaaliohjaajia. Tiimin lisäksi suurin osa haastateltavista kuuluu tämän lisäksi myös kokonaisuudessaan isompaan työorganisaatioon, jossa työskentelee useampia kymmeniä sosiaalityöntekijöitä. Analyysini perusteella työyhteisön ja työnjaon merkitys näyttäytyi sosiaalityöntekijöille etenkin työssä jaksamisen kautta. Sosiaalityöntekijät kuvasivat, että mahdollisuus keskustella työhön liittyvistä asioista työkaverin tai esimiehen kanssa vähentää kuormitusta ja parantaa työn reflektointia sekä laatua. Työyhteisön ja työnjaon roolit näyttäytyivätkin toimintajärjestelmän valossa olennaisilta ja niillä oli selkeä vaikutus toimintajärjestelmän muihin osiin. Työyhteisön ilmapiiri sekä sen sisällä muodostuneet toimintatavat ja säännöt vaikuttivat muun muassa siihen, miten sosiaalityöntekijät hahmottivat asiakkaansa tai ylipäätään työnsä tarkoituksen sekä sen, miten työtä tulisi tehdä.

”Sen huomaa et sitten, jos on se työpari, niin niistä asioista pystyy jotenkin siinä jo keskustelemaan ja purkamaan ja jakamaan ja miettimään yhdessä, ja se helpottaa myöskin sitä omaa sitä ihan semmosta kuormitusta. Jos yksin pähkäilee niitä asioita niin se käy aika rankaksi sitten pitemmän päälle.”

(Haastateltava 2)

”Niin sitä ku sai ympärilleen sellaset jotka vetää sitä samaa linjaa nii tää on ihan, tää on ihan eri työ ku se mihin mä alun perin tulin. Että nyt nauttii tästä, kummailust ja haasteista ja sellasesta, vaikeista keisseistä ja syttyy niistä”. (Haastateltava 6)

Vaikka työyhteisön ja työnjaon rooli näyttäytyi merkittävältä sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmässä kokonaisuudessaan, ei yliopistokoulutuksella puolestaan ollut niin näkyvää tai selkeää merkitystä niiden sisällä – joltain osin se vaikutti taustalla ikään kuin näkymättömänä. Yliopistokoulutuksen merkitys suhteessa työyhteisöön ja työnjakoon tuli esille, kun haastateltavat kuvailivat saaneensa yliopisto-opinnoista kykyjä kriittiseen ja moninäkökulmaiseen ajatteluun, joka ohjasi heitä hyödyntämään työyhteisön ja muiden yhteistyötahojen jäseniä tiedon ja näkökulmien tarjoajina. Luottamus työkaverien antamiin neuvoihin perustui haastateltavien kertoman mukaan kuitenkin ajatukseen työkokemuksen luomasta osaamisesta, koulutuksen tarjoamien tietojen tai taitojen sijaan. Sosiaalityöntekijät myös tiedostivat yliopisto-opinnoista omaksutun tieteellisen tiedon merkityksen omassa työssään, mutta suurin osa heistä kertoi kuitenkin kääntyvänsä

ensimmäiseksi kollegan puoleen, mikäli he tarvitsevat tietoa tai vastauksia itseään askarruttaviin kysymyksiin.

”Mä koputan tohon Hannan oveen [nauraa]. Useimmiten. Mistä tiesin, no meil on onneks täällä tällä hetkellä nyt Hanna ja Marjatta molemmat jotka on ollu pitkään ja sitte Jaana tietysti meiän esimies, että myös on sillai et kyllä mä sitte työkavereilta ensimmäisenä otan selvää.” (Haastateltava 3, työkaverien nimet muutettu)

”Ensimmäisenä varmaan tiimin puoleen käännyn, näitä jotka on ollu kauemmin töissä että miten toimin..” (Haastateltava 5)

”No siis minähän kysyn kollegalta. Jos on joku lakiasia niin saatan mennä netistä ihan lörämään lakia, et mitäs tästä nyt sanotaan ja yritän järkeillä sen silleen. Mutta niin, en lue tutkimuksia. En seuraa sitä. Täällä on varmaan moni siinä asiassa paljon aktiivisempikin, mutta mä en, en vaa oo ottanu tavaksi, on elämässä hirveesti kaikkee muuta ja sit työpäivissä on.. Et yleensä jos joku asia pitää selvittää niin se pitää selvittää nii ku heti. Ja sitte marssitaan tonne johtavien käytäville ja katotaan että onko joku paikalla ja, nii ku koputellaan ja sitte et ”no hei mites tän kanssa.” Tai sitte säästetään se tiimiin, et sitte mietitään tiimin kanssa. Tai sitten jos on joku, jonku toisen toimintaan liittyvä kysymys niin sit soitetaan jollekin, kilautetaan kaverille, poliisiin, lasten psykalle, jollekin näille yhteistyötahoille. Et jos on jotain semmosii selvitettäviä asioita.” (Haastateltava 6)

Tarkastellessa yliopistokoulutuksen merkitystä puhtaasti toimintajärjestelmän työnjakoon liittyen, näyttäytyi se sosiaalityöntekijöille niin oman roolin hahmottamisena viranomaisverkostossa kuin myös taitona priorisoida omaa työtään kiireen keskellä. Sosiaalityöntekijät kuvasivat toimivansa hyvin laajassa yhteistyöverkostossa, jonka hahmottaminen ja haltuunotto vaatii tietoa ja ymmärrystä palvelujärjestelmästä. Haastateltavat kertoivat, että olisivat kaivanneet yliopisto-opinnoiltaan enemmän tietoa palvelujärjestelmän toiminnasta ja sen eri osista, mutta toisaalta tiedostivat sen, miten palvelujärjestelmään liittyvää opetusta on vaikeaa järjestää, koska sen rakenne eroaa kuntien välillä. Pitempään työelämässä olleet sosiaalityöntekijät toivat esiin, miten tärkeää sosiaalityössä on ymmärtää ja tiedostaa oma asemansa suhteessa asiakkaaseen ja palvelujärjestelmään. He näkivät, että yliopistokoulutus oli valmentanut heitä tämän kaltaiseen kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen työnsä merkityksestä sekä roolistaan palvelujärjestelmässä.

”Siihenki opinnoissa oli, hyvin semmoset perusteet mut se että ku palvelujärjestelmät on, joka paikassa niin hyvin erilaiset. Sen näkee hyvin, tässäkin ku me hojetaan näitä ympäryskuntia niin ku palvelujärjestelmät on ihan, todella erilaiset niin, se että kylhän ne on täytyne oppia, tossa työssä että minkälaiset palvelujärjestelmät ja palvelut, missäkin kunnassa on tarjolla. Että tavallaan opinnoista tietää sen että, ehkä mitä pitäis olla tai miten asiat pitäis olla hoidettuna. Mut se että miten ne palvelujärjestelmät käytännössä toimii ja miten ne on järjestetty niin se nyt on, sitte taas kokemuksen työkokemuksen perusteella, ja työkavereilta opittua.” (Haastateltava 1)

”Ku mä aattelen että mä tartten niin paljon tässä työssä just sitä mitä mä oon oppinu työn kautta ihmisistä, palvelujärjestelmästä, kaikesta siitä miten töitä tehdään ja mä aattelen et mä oon oppinu lastensuojelun vaikka vaikuttavuudesta, se ei ollu vielä semmosesta ja ihmiselämän kaaresta ja kuluista ja kaikista sen asiakastyön, kun asiat toistuu. Ni sitä kokemuserästä tietoo mitä mulle on kertyny niin sitä ei voi jotenki saada ennenku tekee sitä asiakastyötä ni mä laitan kuitenkin et sitä on niin valtavasti ja sil on niin valtava merkitys siinä. Ja ehkä just silleen myös sitä semmosta, realismia siitä että mikä sen sosiaalityöntekijän merkitys siinä yksittäisen lapsen elämänkaaressa ja siinä on. Ni mä aattelen et siinä, sen ymmärtäminen on ollu kaikista isoin oppi. Tai semmonen osaamisen tai ymmärryksen kehittyminen, joka tuli myös opinnoista. Jotenki se itsensä asemoiminen koko tähän sen ihmisen verkostoon ja palvelujärjestelmään ja semmoseen moniammatilliseen kohtaan, ni se on ollu. Siinä on ollut paljon oppimista” (Haastateltava 7)

Vaikka sosiaalityöntekijöiden tiimit edustavat Engeströmin (1993, 124, 127) mukaan monimutkaisia työnjaollisen verkoston solmuja ja niissä vallitsee toimintajärjestelmään liittyvä pirstaloitumisen riski (Engeström 1995, 48), näyttävivät ne moniäänisinä ja vuoropuhelua sisältävinä yhteisinä haastateltavien puheessa. Siitä huolimatta, että sosiaalityöntekijöiden työverkot ovat laajoja ja tiimien väliset toimintatavat osittain erilaiset, eivät haastateltavat tuoneet esiin suurempia haasteita toimia työyhteisön sisällä tai sen ulkopuolella. Päinvastoin haastateltavat kuvasivat työyhteisönsä ilmapiiriä hyväksi ja omaa työn tekoaan vahvistavaksi tekijäksi. Osa osiaalityöntekijöistä toi esiin myös moniammatillisen työtteen tärkeyden ja arvostivat moninäkökulmaisuutta niin toimintajärjestelmän sisällä kuin ulkona.

”...ite oon kokenu sen todella positiivisena yllätyksenä et millanen ilmapiiri täällä on..mietin silloin ku tulini tänne, että saapa nähdä että naisvaltanen (naurahdus) ala ja no mulla oli vähän huonoja kokemuksia noista sosiaalityön harjoittelusta missä mä olin sitten, siitä nimenomaan työilmapiiristä..” (Haastateltava 5)

”Ja mä aattelin et se, ihan jo se ohjaajien tulo, niin se jotenkin löysytti ranteita, nii ku työnteon ja semmosen elämän ymmärtämisen suhteen”. (Haastateltava 6)

Siitä huolimatta, että sosiaalityöntekijät kokivat olevansa kyvykkäitä tekemään vaativaa asiantuntijatyötä, johon sosiaalityön yliopistokoulutus ainakin pääpiirteittäin valmistaa, eivät he nähneet uralla etenemismahdollisuuksiaan kovin selkeinä. Haastateltavien puheissa korostui sosiaalityön ruohonjuuri tason kokemuksen ja tietämyksen arvostaminen ja uran nähtiin luontaisesti etenevän niin sanotusti alhaalta ylöspäin. Vaikka sosiaalityöntekijät pitivät itseään siis avainroolissa oman toimintajärjestelmänsä sisällä, eivät he nähneet otollisena muuttaa rooliaan esimerkiksi esimieheksi ja kokivat asemansa siten työnjaollisesti melko stabiilina. Yliopistokoulutuksella saattaa olla asiaan osittain vaikutusta, sillä haastateltavat kuvailivat, että olivat saaneet opinnoistaan niukasti osaamista johtamiseen liittyen.

”Jollain tavalla joo kyl se oletuksena on että meil on myöskin ne valmiudet johtamiseen, mutta sit ehkä on myös taas sitä konkretiaa. Ehkä mä oon ite niin konkreettinen ihminen et mä tykkään siitä, et se ei riitä et se tulee vaan joku ympäripyöreä, vaan tykkään enemmän siitä et ois opinnoissa sit semmosta täsmä, että miten johdetaan sit oikeesti niitä asioita. Ehkä silleen oon ite aatellu että jos jossain vaiheessa etenee sitten tonne ylemmäs niin ehkä sit siinä vaiheessa voi ottaa käyttöön. Mut tällä hetkellä koen et tällä alalla pitää tehdä, lähtee sieltä alhaalta ja oikeesti saada sitä kokemusta ja sit on valmis ottamaan sitä vastuuta taas eri lailla.” (Haastateltava 2)

”En mä tiiä onks mul hirveesti johtamisosaamista [nauraa]. Et tietysti sitte, jos mun pitäis nyt suhteuttaa et kuinka paljon mul on johtamisosaamista ja kuinka paljon siitä, oota mä mietin uuestaan ku ei mulla nyt ehkä ihan hirveesti sitä oo ees.” (Haastateltava 3)

”Tietenki se et jos haluaa jotain esimiesasemaa niin tääl ei silleen, eikä pysty kauheesti etenemään mihinkään”. (Haastateltava 6)

5.5 Kohde ja tulos

Sosiaalityön yliopisto-opintojen avulla haastateltavat kokivat hahmottavansa toimintajärjestelmänsä kohteen eli asiakkaansa ja heidän elämään liittyvät tekijät laajemmin. Käytännössä tämä näkyy sosiaalityöntekijöiden mukaan esimerkiksi siten, että he ymmärtävät ihmisten ongelmien taustalla vaikuttavia syitä, jotka liittyvät niin

yhteiskunnan rakenteisiin, sukupolvien ketjuun kuin ihmisiin itsessään. Haastateltavien toiminnan fokus oli nimenomaan heidän asiakkaisensa ja vaikka he kokivat saaneensa opinnoistaan eväitä rakenteellisen sosiaalityön tekemiseen, eivät he sitä joko kiireeltään pystyneet tekemään kovin paljon tai nähneet sitä muutoin oleellisena. Sosiaalityön yliopisto-opintojen avulla haastateltavat kertoivat myös hahmottavansa roolinsa suhteessa asiakkaaseen selkeämmin ja kuvailivat sen sisältävän niin tukemisen kuin kontrollin piirteitä.

”No kyllä sitä noita asiakkaitten tilanteita.. monesti kun niitä tai jos niitä rupee, pohtimaan tarkemmin niin. Kyllä siitä semmosta yhteiskuntakritiikkiä, mieleen monesti nousee. Että kyllä ne tilanteet niin ku asiakkaitten tilanteet vois olla hyvin toisenlaisetki jos asiat ois jollain toisella tavalla. Et sillä tavalla ehkä, sillä tavalla. Tavallaan vaan pohdituttaa.” (Haastateltava 1)

Haastattelija: Antaaks ne opinnot ymmärrystä niitten asiakkaitten tilanteeseen?

”Toki joo kyllä. Että, monet asiat on, ihan ihmisten oma vika mutta kyllä paljo on tilanteita mihinkä, ihmiset myöski vaan ajautuu. Vaikka kuinka ois omaa halua tehdä toisin tai näin. (Haastateltava 1)

”Mut sit mulle jotenkin, varsinki sen jälkeen ku mä sit olin taas aikuissosiaalityössä ni must vaan tuntu et mulle sopii roolina paremmin semmonen. Mä oon enemmän semmonen tuki ku kontrollisossu jos sillai voi aatella.” (Haastateltava 3)

Sosiaalityöntekijät kuvailivat saaneensa yliopisto-opinnoistaan ymmärrystä siitä, millaista on sosiaalityön ideaali ja, miten sen tulisi näkyä asiakkaille. Opintojensa avulla sosiaalityöntekijät kertoivat myös ymmärtävänsä paremmin asiakkaansa näkökulmaa ja sitä, miten he voisivat auttaa asiakkaitaan. Haastateltavien puheessa korostuikin aito halu auttaa ihmisiä heidän erilaisissa tilanteissaan, mutta samaan aikaan myös haaste toteuttaa sitä rajallisten resurssien, kuten ajan vuoksi. Sosiaalityöntekijät kuvasivat, että yliopisto-opintojen luoma ideaali kuva sosiaalityöstä toteutuu harvoin ja monet mainitsivat suurimmaksi kehityskohteekseen kyvyn priorisoida työtään ja asiakkaiden tarvitsevuuutta suhteessa itseensä. Siitä huolimatta, että sosiaalityöntekijät eivät pystyneet kaikilta osin toimimaan ihanteidensa mukaan suhteessa asiakkaaseen, oli heillä selkeä kuva siitä, millaista sosiaalityön tulisi olla.

”Ja sit mä aattelen myös noi niin kun se eettisyys että, se tuli myöskin sieltä opinnoista et osais tehdä tätä työtä mahdollisimman eettisesti ja näin. Mut toki se sit vähän aina sotii vastaan ne mitkä ne resurssit on ja ne muut, et sit se tekee ehkä tästä työstä myöskin jollain tavalla aika raskasta. Kun tavallaan tietää sen ideaalin miten työtään haluais tehdä, mut sit se realismi ei kuitenkaan ihan oo sitä.” (Haastateltava 2)

”Et mul on ittelläni ja koko meidän tiimillä semmonen ajatus, semmosesta kiinnipitävästä työotteesta. Ja siitä että haluttas oikeesti muodostaa suhteita asiakkaisiin ja sillä tavalla pidemmällä aikavälillä et ku se nyt on ainaki se kolme, ehkä kohta seittemän vuotta ni nähä vaivaa siihen että tullaan oikeesti tutuiks ihmisinä, jotta jossain kohtaa jos sillä asiakkaalla on semmonen et se haluaa vaikka elämässään jotain muutoksia, vaikka nyt päihteidenkäytön suhteen tehään niin et ois se semmonen asiakassuhde missä se pystyis oikeesti sitte pyytämään ja ottamaan sitä apua vastaan.. Mut sit ku sul on se 50 asiakasta ni sit sä huomaat koko ajan sen et sä pystyt keskittyy joihinki tiettyihin jossain vaiheessa, ja usein ne on sit niitä kellä just sillä hetkellä on se kämpppä lähössä alta tai sillä hetkellä on joku semonen kriisi. Ni sit aina jää se että voi ei, enpä oo kyselly tonkaan kuulumisia pitkään aikaan. Koska ei vaan pysty.” (Haastateltava 3)

Sosiaalityön yliopistokoulutus oli antanut haastateltaville myös valmiuksia nähdä asiakassuhteeseen liittyvät valtasuhteet sekä vastuun. Haastateltavat kuvasivat asiakkaan hyvää kohtelua tasavertaisena kohtaamisena, jossa koulutuksen antaman osaamisen lisäksi vaikuttaa työntekijän oma tausta ja asennoituminen. Osa haastateltavista kertoi, miten kertynyt työkokemus vaikuttaa siihen, miten ymmärtää oman asemansa suhteessa asiakkaaseen ja sitä kautta myös työn tarkoituksen. Tässä ymmärryksessä tärkeässä roolissa oli haastateltavien mukaan lainsäädännöllinen tuntemus, jota he toivoivat lisää opinnoiltaan.

”..Et mä ymmärtän et asiakkailla saattaa olla, tai monella asiakkaalla on jotenkin huono kuva sosiaalityöntekijästä ja muuta, niin mä aattelen et se voi myös jollain tavalla viitata siihen aikaisempaan aikaan missä sitten on ehkä toimittu vähän enemmän jotenkin sitä valtaa käyttäen ja sillei ei ehkä niin ammatillisesti kun mitä sit pystyy kun on se koulutus taustalla”. (Haastateltava 2)

”Et jos on vaan pelkkä keskiluokan kokemus, ja pelkkä sellanen, oma tausta siellä ja yliopistokoulutus, niin kyllä siinä varmaan aikansa menee ennen kun se kukkahattu jää narikkaan koska siin on helposti semmonen nii ku että ”eihän nyt tolleen voi toimia ja, miksei ne nyt vaan tee näin ne ihmiset tai..” Et.. Semmosta mä oon kyllä nähny. Mutta en oo mitään semmosta traagista [naurahdus] törmäämistä nähny. Mutta semmosta että sosiaalityöntekijät tulee eri, jotenki eri, suunnista niihin tilanteisiin. Ja kyl ihmiset saa sit varmasti erilaista kohteluu, myös siltä työntekijältä.” (Haastateltava 6)

”Yliopisto-opinnot ja mistä mä olen kaikista eniten kiinnostunut on just se semmonen, koko se yhteiskuntatieteellinen ajattelu et mihin tää homma täällä perustuu että minulla on valta ja vastuu tässä. Ja tavallaan että yhdistää sen että kun mä oon kasvokkain asiakkaan kanssa ja aika arkipäiväsestäkin lapsen kasvatukseen ja rajojen asettamiseen että mikä se mun positio, millä oikeudella mä oon siinä jotain sanomassa ja kysymässä. Ja vähän ehkä se että mihin se perustuu että meillä on yleensä tämmönen palvelujärjestelmä ja semmonen järjestelmä, että on kunnalla töissä ja veronmaksajien rahoja täällä käytellään.”
(Haastateltava 7)

Sosiaalityöntekijän toiminnan tulokset olivat haastateltavien puheissa usein kytköksissä itse toimintaan eli auttamis- ja muutostyöhön, jota sosiaalityöntekijät pyrkivät tekemään asiakkaidensa elämässä. Sosiaalityöntekijät toivat monin tavoin esiin sitä, millaista työn tulisi olla suhteessa asiakkaaseen, mutta työn toivotut tulokset jäivät lähes poikkeuksetta mainitsematta. Asiaan voi vaikuttaa omalta osaltaan se, että sosiaalityöntekijät näkivät, että asiakas on olennaisessa roolissa, kun määritellään työn ja toiminnan toivottuja tuloksia, eivätkä näin ollen lähteneet niitä nimeämään tarkemmin. Aina sosiaalityöntekijän toiminnan tulokset eli esimerkiksi hänen tekemänsä päätökset eivät ole asiakasta miellyttäviä ja tämä tuokin esiin toimintajärjestelmän moniäänisyyden ja jatkuvan vuoropuhelun tarpeen. Niin ikään sosiaalityön yliopisto-opintojen merkitys sosiaalityöntekijän toiminnan tuloksille ei tullut esiin kuin yhdessä haastattelussa, jossa sosiaalityöntekijä arvioi, että opintoja suurempi merkitys on työyhteisön keskinäisellä keskustelulla siitä, mitä työn tuloksien tulisi olla.

”Mikä on itellä ollu siis se kehityskohde tai se minkä on joutunu tässä opettelemaan niin, se myös että sä et voi miellyttää kaikkia. Se että vaikka sä teet sun työs kuinka hyvin tahansa, sä yrität vielä jotenkin ekstra antaa johonkin jotta se tilanne menis paremmaksi, niin sit se rooli tässä työssä on kuitenkin se et sä joudut tekemään niitä inhottavia päätöksiä jotka, et sä oot siinä ristitulessa myöskin. Ja sitten et sun täytyy tehdä niitä inhottavia päätöksiä ikään kun sen lapsen parhaaksi tai siitä näkökulmasta mistä sä ite arvioit et se on hyvä. Ja sitten siel on ihan väkisin niin et sit se toinen puoli ja siellä on aina jotkut jotka ei sit oo tyytyväisiä siihen ja joutuu sitä kohtaamaan.” (Haastateltava 2)

Haastattelija: Vielä kysyisin sen että, antoko sun mielestä opinnot eväitä siihen että pystyt arvioimaan niitä työn tuloksia?

“Ei. Ei varmaan joo, että kyllä se on semmosta, mikä on musta sitä vaikeetaki myös, että mistä me se nähään, mikä se sitte on se riittävä. Eihän siihen oo mitään sellasta, mitään objektiivista taulukkoa tai kriteeristöä, et mikä missäki perheessä sitte on riittävää, mistä me se tietään, tai mikä on sitte ihan että ei kerta kaikkiaan. Se vaatii semmosta, mä

aattelen kans, että sitä ei voi kukaan itse päättää tai näin, että kuitenkin se vaatii sen että se on semmosta, tiimin, työparin, esimiehen, tän koko työyhteisön pohdintaa.” (Haastateltava 8)

“Toivottava tuloshan on varmaan se että asiakkuus täällä päättyy. Sehän on meidän työn sillä tavalla se toivottavin tulos varmaan, että on sitä lastensuojelun työskentelyä, tukitoimia, sosiaalityötä, on huolta lapsen kasvusta ja kehityksestä. Ja sitten me pystytään tietynlaisella sopivalla työskentelyllä ja palveluilla auttaan sitä perhettä niin että se ei tarte enää ainakaan lastensuojelun palveluita tai asiakkuutta.” (Haastateltava 8)

Kaiken kaikkiaan sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän kannalta asiakkaan eli toiminnan kohteen rooli näyttäytyi tärkeänä, sillä kaikki sosiaalityöntekijän toiminta ainakin välillisesti kohdistuu häneen. Haastavaa sosiaalityöntekijän toiminnasta tekee haastattelujen perusteella se, että toiminnan toivottavia tuloksia on välillä vaikea määritellä ja joskus näkemykset halutuista tuloksista eroavat toiminnan kohteen eli asiakkaan ja tekijän eli sosiaalityöntekijän välillä. Lisäksi oman haasteensa sosiaalityöntekijän toiminnalle asettaa tasapainoilu niin oman kuin ulkopuolisten toimintajärjestelmien sekä niiden eri osa-alueiden suhteen. Käytännössä tämä tarkoittaa toiminnan suhteuttamista asiakkaaseen ottaen huomioon käytössä olevat työvälineet, säännöt, yhteisön luomat toimintamallit sekä tehdyn työnjaon. Oman toimintajärjestelmän hallitsemisen lisäksi sosiaalityöntekijän tulee tarvittaessa muokata toimintaansa suhteessa muihin toimintajärjestelmiin, joita voivat olla esimerkiksi terveydenhuollon tai koulun toimintajärjestelmät.

Yliopisto-opintojen merkitys sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän kohteen eli asiakkaan suhteen näyttäytyi sosiaalityöntekijöille kykynä ymmärtää asiakkaan tilannetta kokonaisvaltaisemmin sekä taitona hahmottaa asiakassuhteeseen liittyviä eri tekijöitä, kuten esimerkiksi valta-asetelmia, vuorovaikutuksen merkitystä ja eettisyyttä. Yliopistokoulutuksen avulla sosiaalityöntekijät hahmottivat myös ammattinsa merkitystä laajemmin yhteiskunnassa ja osasivat suhteuttaa omaa rooliaan asiakkaidensa elämässä.

”Et ollaan me kuitenkin sillee aika marginaalissa ja vähän verhojen takana, että okei jos verrataan että lähden opiskelemaan opettajaksi, lähden opiskelemaan lääkäriksi. Kummanki heistä ammattiryhmän jäsenistä olen monta monta kertaa tavannut, ja mul on joku käsitys siitä. Tietenkään mulla ei oo oikeesti käsitystä siitä että, mut mä oon ollu terveysaseman vastaanottoaulassa, mä oon ollu luokassa oppilaana, mutta sitten kuinka

moni meistä on ollu lastensuojelun verkostoissa kun lähdet opiskelemaan sosiaalityöntekijäks. Ni harva, ja sen takia se on niin hurjan iso paikka sit ku sä tuut ensimmäisen kerran et nyt mä oon täällä, nyt niitä asiakkaita tulee ovista ja ikkunoista. ”
(Haastateltava 7)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

”Ja mä muistan sitä aikaa kun se tapahtui ni mä kävin mun kollegoitten ovella sillee että mitä mulle on tapahtunut, mä oon hukannu kaiken itsevarmuuden, mä en ymmärrä enää mistään mitään, mul ei oo enää mitään ratkaisuja, mul ei oo mitään sanottavaa asiakkaille, mä en tiedä yhtään mitä pitäis tehdä. Ja ne oli ihanan lempeitä ku ne onnittelivät et nyt sust on tullu sosiaalityöntekijä et nyt sä oot ammatillisesti kasvanu siihen että sä ymmärrät miten äärettömän monimutkaisen ja vaikeitten ja haastavien juttujen kanssa et niihin ei ookaan oikeita vastauksia.”(Haastateltava 7)

Viitaten tulososioni alkuun ja edellä olevaan sitaattiin voisin todeta sosiaalityöntekijän olevan toimintajärjestelmässään eräänlainen väsymätön ja ikuinen etsijä, joka ei tiedä, eikä voikaan tietää paljonkaan, mutta useimmiten tiedostaa tietämättömyytensä – ainakin jossain kohtaa uraansa. Tietämättömyydellä viittaa siihen, että sosiaalityöntekijä ei mielestäni voi koskaan täysin tietää, mitä hänen asiakkaansa elämässä oikeasti tapahtuu tai, mitkä ratkaisut hankalissa tilanteissa ovat oikeita. Siitä huolimatta sosiaalityöntekijä voi nähdäkseni yliopistokoulutuksensa ja saamansa työkokemuksen avulla hallita monimutkaista toimintajärjestelmäänsä ja toimia asiantuntijana ihmiselämän sosiaalisella kentällä.

Yliopistokoulutuksen merkitys sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmässä näyttäytyy tutkielmani tulosten perusteella ennen kaikkea tietynlaisena ajattelun työvälineenä, joka avustaa kriittisessä asioiden tarkastelussa ja avartaa erilaisia näkökulmia. Tämän kaltaisen kokonaisvaltaisen merkityksensä vuoksi yliopistokoulutus ulottaa vaikutuksensa työvälineen lisäksi kaikkiin sosiaalityöntekijän toimintajärjestelmän osiin. Vaikuttaa siltä, että yliopisto-opintojen avulla sosiaalityöntekijällä on keinoja ymmärtää ja hahmottaa tietämiensä asioiden lisäksi myös asioita, joita hän ei tiedä tai, joista hän ei ole perillä – kyse on kyvystä reflektoida itseään ja toimintaansa. Leena Eräsaari (2014, 136) kuvaa sosiaalityöntekijän uransa alkuvaihetta aikana jolloin hän opiskelutovereineen ei halunnut sitoutua silloiseen moralismiin, vaan tukeutui työssään sitä vastoin tieteeseen ja tutkimukseen, johon oli yliopistokoulutuksenkin vuoksi helppo samaistua. Eräsaaren mukaan hän ajatteli tuolloin, että tiedon avulla on mahdollista ratkaista työhön liittyvät haastavat eettiset ristiriidat, mutta toteaa tekstissään lopulta, että yliopistoissa opetetut ja ammattijärjestöjen toimesta esiin nostetut eettiset ohjeet eivät auta ratkomaan konkreettisia ristiriitoja. Eräsaaren kuvailuun tiivistyy myös oman tutkielmani avulla muodostuneet

johtopäätökseni – sosiaalityön yliopistokoulutuksen ja tutkimuksen muodostamat tiedot eivät itsessään riitä, vaan sosiaalityöntekijän tulee yhä uudelleen miettiä näkökulmansa ja pyrkiä laajentamaan sitä suhteessa asiakkaaseensa.

Kuten tulososiossani nostin esiin, sosiaalityöntekijät eivät haastatteluissa tuoneet paljonkaan esiin sitä, millaisia ovat heidän työnsä toivottavat tulokset. Tilanne saattaa johtua jo esiin nostamastani syystä, että sosiaalityöntekijät määrittelevät työnsä toivotut tulokset yleensä yhdessä asiakkaansa kanssa. Kyse voi olla myös siitä, että en haastatteluissa itse tuonut riittävästi esiin työhön liittyviä tuloksia ja jälkikäteen pohtiessani toivoisinkin esittäneeni niihin liittyen enemmän lisäkysymyksiä. Sosiaalityöntekijöiden toiminnan tulosten arvioinnin vähäisyys haastatteluissani saattaa johtua myös siitä, että sosiaalityöntekijät eivät osaa riittävästi argumentoida erilaisten moraalisten valintojen välillä eli tuoda kansalaisten ongelmia näkyväksi hyvää elämää koskevinä ongelmina, sillä heidän yliopisto-opinnoissaan ja työkäytännöissään ei ole riittävästi etiikkaa koskevia pohdintoja (Eräsaari 2014, 137.)

Haastattelemani sosiaalityöntekijät toivat esiin sosiaalityön ammatin vaativuutta ja siihen tarvittavan tietopohjan laajuutta. Heidän näkemyksensä mukaan sosiaalityön yliopisto-opintojen olisi pitänyt sisältää enemmän psykologian ja lainsäädännön opetusta. Tässä suhteessa tutkielmani tulokset ovat yhteneväiset Teija Karttusen ja Johanna Hietamäen (2014, 328) näkemyksen kanssa, sillä he katsovat, että sosiaalityössä haasteena on nimenomaan sosiaalisia ongelmia koskevan tietopohjan laajuus. Asiakkaiden ongelmien ymmärtämiseksi ei Karttusen ja Hietamäen mukaan riitäkään yhteiskuntatieteellinen osaaminen ja esimerkiksi lastensuojelussa tarvittaisiin enemmän psykologian teorioiden ja tutkimustulosten tuntemista. Tämä vaatisi nähdäkseni uudistuksia sosiaalityön yliopistokoulutuksessa. Yhdynkin erään haastattelemani sosiaalityöntekijän näkemykseen siitä, että sosiaalityön yliopistokoulutusta voitaisiin järjestää samoin kuin lääkäreille – ensin olisi perusopinnot, jota seuraisi työelämäjakso kunnallisessa sosiaalityössä, jonka jälkeen suunnattaisiin sosiaalityön erikoistumisopintoihin. Tällä tavoin sosiaalityöntekijöiden olisi mahdollista saada opintojen aikana yhä enemmän tarvittavaa tietoa käytännön työelämästä, johon he voisivat oppimaansa peilata erikoistumisopintojensa aikana.

Haastatteleman sosiaalityöntekijät kaipasivat yliopisto-opinnoiltaan myös enemmän käytännönläheisyyttä. Sosiaalityön käytäntöön suuntautuvaa opetusta on pyrittykin kehittämään ja esimerkiksi Helsingin yliopisto järjestää sosiaalityöntekijöille käytännönopettajakoulutusta, jonka avulla sosiaalityöntekijät voivat paremmin toimia esimerkiksi opiskelijoiden käytännön harjoittelujen ohjaajina (Koskiluoma, Talentia 1.2020). Nähdäkseni vastaavaa kehittämistä tulisi tehdä yhä enemmän ja miettiä, miten sosiaalityön tutkimuksen, koulutuksen ja käytännön kenttää voisi yhdistää luontevaksi ja toisiaan täydentäväksi kokonaisuudeksi. Yksi keino luoda edellä mainittujen sosiaalityön osa-alueiden yhteennivoutuneisuutta on mielestäni tuottaa sellaista sosiaalityön tutkimusta, joka aidosta ja oikeasti hyödyttää sosiaalityön käytäntöä. Tämän kaltaista tutkimusta voisi olla Mikko Mäntysaaren (Tasala, Talentia 1.2020) esiin nostama sosiaalityön vaikuttavuustutkimus.

Rakenteellinen sosiaalityö näyttäytyi tutkielmani tuloksissa ristiriitaisessa valossa. Toisaalta sosiaalityöntekijät kokivat olevansa poliittisia, asiakkaitensa oikeuksia puolustavia taistelijoita, joilla on kykyjä sekä vaikutusvaltaa toimia ja toisaalta he kokivat, että heillä ei ole riittävästi aikaa vaikuttaa asioihin laajemmin tai edes näkymää siitä, miten sitä voisi tehdä. Pohdittavan arvoista mielestäni on, liittyykö tämä ristiriitaisuus sekä sosiaalityöntekijöiden kokemus urakehitysmahdollisuuksien rajallisuudesta siitä, että alallamme ei ole riittävästi ammatillista itsevarmuutta sekä siihen liittyvää ammatti-identiteettiä. Viitatakseni vielä Mikko Mäntysaaren (Tasala, Talentia 1.2020) näkemykseen, sosiaalityö voidaan nähdä eräänlaisena rettelöitsijän ammattina, jossa tulisi kestää se, että joku pahoittaa mielensä. Tämän kaltainen asetelma vaatii sosiaalityöntekijältä edellä mainittua ammatillista itsevarmuutta, jonka kehittymiseen tulisi mielestäni panostaa jo opiskelujen aikana.

Vaikka toiminnan teoriaan pohjautuvan toimintajärjestelmän käyttö tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä ei ollut kaikkein yksinkertaisinta, koen sen avanneen uudella tavalla sosiaalityöntekijän työtä ja siihen liittyvää toimintaympäristöä. Toimintajärjestelmän avulla voidaan mielestäni tehdä näkyväksi se, että sosiaalityöntekijän toiminnassa on aina läsnä useita taustalla vaikuttavia tekijöitä, kuten esimerkiksi työyhteisön toimintamallit ja säännöt. Mielestäni onkin tärkeää tuoda esiin näitä sosiaalityöntekijän työn eri osa-alueita, jotta sosiaalityöntekijät itse sekä heidän asiakkaansa tulisivat tietoisemmiksi siitä, mitkä eri tekijät vaikuttavat asiakassuhteeseen ja

sosiaalityöntekijän toimintaan. Haastavaa toimintajärjestelmän käyttämisessä teoreettisena viitekehyksenä oli sen aiempien sosiaalityössä tehtyjen sovellusten vähäinen määrä. Näkisin kuitenkin, että toiminnan teoria ja toimintajärjestelmä voisivat olla enemmänkin käytössä sosiaalityöhön liittyvässä tutkimuksessa, sillä niiden avulla voitaisiin vangita paremmin sosiaalityön monimutkaista kenttää ja ennen kaikkea siihen liittyvää toimintaa.

Loppuun voisin todeta oman tutkimusprosessini olleen mielenkiintoinen erityisesti siihen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden vuoksi. Heidän haastattelunsa antoi minulle ammatillisesti erittäin paljon ja sai pohtimaan sosiaalityön perimmäistä tarkoitusta sekä omaa matkaani sosiaalityöntekijäksi. Toivon tutkielmani tarjoavan myös lukijalleen pohtimisen paikkoja sekä avartavan käsitystä sosiaalityön yliopistokoulutuksen merkityksestä käytännön työssä. Kuten tutkielmani johdannossa totesin, kuvani sosiaalityöstä on selkiytynyt opintojeni myötä, mutta koen edelleen, että tietty tietämättömyys tulee aina kuulumaan osaksi minua sosiaalityöntekijänä – tehköt se minusta sitten etsijän, nukkujan, mestarin tai vaikka narrin.

LÄHTEET

Aaltonen, Elli, Anoschkin Emmi, Hiltunen Kirsi, Jäppinen Maija, Kotiranta Tuija, Wrede Georg Henrik (2008): Sosiaalityön ja sosiaalialan koulutuksen nykytila ja kehittämishaasteet. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen seuranta-arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 3:2008. Saatavilla <https://karvi.fi/app/uploads/2015/01/KKA_308.pdf> Luettu 10.10.2019.

Aho, Päivi (1999): Haasteet ja asiantuntijuus sosiaalialan työssä. Sosiaalialan ammattien vuosikirja 1999. Sosiaalityöntekijäin Liitto ry. Porvoo. WSOY.

Blomgren, Sanna, Karjalainen Jouko, Karjalainen Pekka, Kivipelto Minna, Saikkonen Paula & Saikku Peppi (2016): Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 4/2016. Helsinki, THL.

Blunden, Andy (2010): *An Interdisciplinary Theory of Activity*. Leiden, Boston: Brill.

Bødker, Susanne (1989): A Human Activity Approach To User Interfaces. *Human-Computer Interaction* 4, 171–195.

Degerlund, Merja (2015). Lastensuojelun mediavälitteinen julkisuuskuva. Diskurssianalyttinen tutkimus Yleisradion uutissivuston ja Helsingin Sanomien kirjoituksista. Pro Gradu -tutkielma. Itäsuomen Yliopisto. Saatavilla <http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20150673/urn_nbn_fi_uef-20150673.pdf> Luettu 20.7.2019.

Engeström, Yrjö (1987): *Learning by expanding. An activity-theoretical approach to developmental research*. Helsinki. Orienta-Konsultit Oy.

Engeström, Yrjö (1990): *Learning, working and imagining: twelve studies in activity theory*. Helsinki: Orienta-konsultit 1990.

Engeström, Yrjö (1995): *Kehittävä työntutkimus. Perusteita, tuloksia ja haasteita*. Painatuskeskus Oy. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Engeström, Yrjö (1996): Developmental work research as educational research: Looking ten years back and into zone of proximal development. *Nordisk Pedagogik: Journal of Nordic Educational Research* 16.

Engeström, Yrjö (2001): Expansive learning at work: Toward an activity theoretical reconceptualization. *Journal of Education and Work* 14(1), 133-156.

Engeström, Yrjö. Neljäs tuomari: toiminnan teoria ja todellisuuden sosiaalinen konstruointi. University of California, San Diego ja Helsingin yliopisto. Saatavilla <<https://docplayer.fi/3486678-Neljäs-tuomari-toiminnan-teoria-ja-todellisuuden-sosiaalinen-konstruointi.html>>. Luettu 5.4.2019.

Engeström, Yrjö & Ahonen Heli (2001): On The Materiality of Social Capital: An Activity-Theoretical Exploration. Teoksessa Engeström Yrjö (toim.): *Activity Theory and Social Capital*. Tutkimusraportteja No 5. Helsingin yliopisto 2001.

Engeström, Yrjö; Engeström, Ritva; Kärkkäinen, Merja (1995): *Oppiminen ja ongelmratkaisu monimutkaisissa työprosesseissa*. Helsinki, Kansanvalistusseura.

Engeström, Yrjö & Escalante Virginia (1995). Mundane tool or object of affection? The rise and fall of the Postal Buddy. In B. Nardi (Ed.), *Context and consciousness: Activity theory and human-computer interaction*. Cambridge: The MIT Press.

Engeström, Yrjö & Miettinen Reijo (1999): Introduction. Teoksessa Yrjö Engeström, Reijo Miettinen & Raija-Leena Punamäki (toim.) *Perspectives on activity theory*. Cambridge: Cambridge University Press 1–16.

Eräsaari, Leena (2014): *Sosiaalityö markkinoilla*. Teoksessa: Haverinen Riitta, Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.): *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Suonranta, Juha (1998): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Marjatta (1981): *Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalityön kuva*. Tampereen yliopisto. Opiskelijakirjaston verkkojulkaisu 2003. Saatavilla <<https://core.ac.uk/download/pdf/14903934.pdf>>. Luettu 18.12.2019.

Gray, Mel, Joy Elyssa, Plath Debbie & Webb Stephen (2013): Implementing Evidence-based Practice: A Review of the Empirical Research Literature. *Research on Social Work Practice* 23:2, 157-165.

Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Saatavilla <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>>. Luettu 4.4.2019.

Gutierrez, Kris, Rymes Betsy & Larson Joanne (1995): Script, counterscript and underlife in the classroom: James Brown versus Brown v. The Board of Education. *Harvard Educational Review*, 65(3), 445-471.

Haverinen, Riitta, Kuronen Marjo & Pösö Tarja (2014): *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Tampere: Vastapaino.

Healy, Lynne (2008): *International Social Work. Professional Action in an Interdependent World*. Second Edition. Oxford University Press, New York.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme Helene (2000): *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes Pirkko, Sajavaara Paula (2004): *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Hyttinen, Tuomo (8.1.2019): Pahamaineisten lastenkotien valvonta petti – Asiantuntija tunnistaa arjen lastensuojelussa karmean työmäärän kanssa: ”Kaikkien kanssa ei voi tehdä laadukasta työtä”. *Iltalehti, Uutiset*. Saatavilla <<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/bbc27cf9-d746-41a3-83e0-f80e98b61a40>>. Luettu 11.10.2019.

Hämäläinen, Juha & Niemelä Pauli (2014): *Uudistuvan sosiaalihuoltolain arvoperiaatteet*. Teoksessa Haverinen, Riitta, Marjo Kuronen & Tarja Pösö: *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Tampere: Vastapaino.

Hänninen, Kaija & Poikela Ritva (2016): Toimintalähtöinen, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara, Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 148–164.

Incoronato, Katja (10.2.2019): Uusi Esperi Care –tapaus järkyttää: ”Tämä huutolaismarkkina on lopetettava”. Uusi Suomi-lehti. Saatavilla <<https://www.uusisuomi.fi/uutiset/uusi-esperi-care-tapaus-jarkyittaa-tama-huutolaismarkkina-on-lopetettava/159155ff-d731-3620-afa9-07961fb36384>> Luettu 11.10.2019.

Jokiranta Harri (1989): Teorian ja käytännön suhteesta sosiaalityössä – näkökulma sosiaalityön käytännön opetukseen. Lapin korkeakoulun yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 5. Rovaniemi 1989: Lapin korkeakoulun monistuskeskus.

Järventie, Irmeli (1993) Selviytyä hengiltä. Sosiaalipsykologinen ja sosiaalipsykiatrinen näkökulma itsemurhiin. Helsinki: Stakes.

Kananoja, Aulikki: Tietoa käytännöstä ja käytäntöön. Talentia-lehti 5.2019.

Kananoja, Aulikki & Ruuskanen Kristiina (2019): Selvityshenkilöiden ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:4.

Kaptelin, Victor, Kuutti Kari, Bannon Liam (1995): Activity Theory: Basic Concepts and Applications. In Blumenthal et al. (Eds.) Human-Computer Interaction. Lecture Notes in Computer Science. Springer.

Karttunen, Teija & Hietamäki Johanna (2014): Tiedon käytön kysymyksiä ja haasteita sosiaalityön asiakastyössä. Teoksessa: Haverinen Riitta, Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.): Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino.

Karjalainen, Pekka, Metteri Anna & Strömberg-Jakka Minna (2019): TIEKARTTA 2030: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Sosiaali- ja terveysministeriön muistioita 2019:41.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve, Salonen Jari, Meltti Tero, Yliruka Laura, Tapola-Haapala Maria, Björkenheim Johanna (2005): Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuudennäkymät. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. Helsinki: Yliopistopaino.

Kemppainen, Tarja: Sosiaalityöntekijät 2015. Teoksessa Borgman, Merja, Mikko Mäntysaari, Anneli Pohjola & Matti Vuorensyrjä (2015): Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Tampereen yliopistopaino.

King, Nigel & Horrocks Christine (2010): Interviews in Qualitative Research. SAGE Publications Ltd, London.

Konttinen, Matti (28.2.2019): Uusi lapsiasiavaltuutettu on Elina Pekkarinen. Yle Uutiset. Saatavilla <<https://yle.fi/uutiset/3-10666212>> Luettu 22.10.2019.

Koskiluoma, Kristiina: Helsingin malli käytännön opetukselle. Talentia-lehti 1.2020.

Kuutti, Kari (1995): Activity Theory as a potential framework for human-computer interaction research. In Nardi, B. Ed. Context and Consciousness: Activity Theory and Human-Computer Interaction. Cambridge, MA, MIT Press.

Kyngäs, Helvi & Vanhanen Liisa (1999): Sisällönanalyysi. Hoitotiede 11, 3-12. Saatavilla <https://peda.net/jyu/okl/ko/klt/djm/demo-3/materiaalit/kvsa:file/download/cbc6d1571e180d91eb814eb851a5f912ad27a870/Kyngas_Vanhanen_Sisallon_analyysi.pdf> Luettu 10.10.2019.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 26.6.2015/817. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150817?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20sosiaalihuollon%20ammattihenkilöistä>>. Luettu 2.4.2019.

Leighninger, Leslie (2000): Creating a New Profession. The Beginnings of Social Work Education in the United States. Council on Social Work Education Alexandria, VA.

Lähteinen, Sanna, Raitakari Suvi, Hänninen Kaija, Kaittila Anniina, Kekoni Taru, Krok Suvi & Skaffari Pia (2017): Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaaminen. SOSNET julkaisuja 7. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet. Saatavilla <<https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=198a1ca7-7692-4899-863d-154064f438b7>> Luettu 4.4.2019.

Lämsä, Riikka (2003): Sosiaalityö koulutus: akateemisen yhteisön näkökulma. Opetuksen ja oppimisen kehittämisprojekti, OOKOO-projekti. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos.

Marjamäki, Mari & Pekkola Petri (2006): Activity Theory – ”Toiminnan teoria”. Saatavilla <[http://www.cs.tut.fi/~ihtesem/s2006/teoriat/esitykset/Marjamaki Pekkola_toiminnan%20teoria_061106.pdf](http://www.cs.tut.fi/~ihtesem/s2006/teoriat/esitykset/Marjamaki_Pekkola_toiminnan%20teoria_061106.pdf)>. Luettu 4.4.2019.

Mathew Puthenparambil, Jiby (2019). Marketisation of care within the Nordic context: Private care provision for older people in Finland, Jyväskylä: University of Jyväskylä. JYU.

Mönkkönen, Kaarina (2002) Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 94.

Niskakangas, Tuomas, Nalbantoglu Minna & Pullinen Jussi (8.3.2019): Hallitus erosi, sote kaatui: Kolme seurausta historiallisesta päivästä. Helsingin sanomat, politiikka. Saatavilla <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006027476.html>>. Luettu 2.4.2019.

Nykänen, Anna-Stina (17.3.2019): So, so keskiluokka, sote on enemmän kuin te. Helsingin sanomat, sunnuntai kolumni. Saatavilla <<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006036301.html>>. Luettu 2.4.2019.

Partanen, Minttu-Maaria (4.2.2011): Joka kolmas sosiaalipalvelu yksityisektorin hallussa. Yle uutiset, kotimaa. Saatavilla <<https://yle.fi/uutiset/3-5317727>>. Luettu 2.4.2019.

Popple, Philip R. (1995): Social Work Profession: History. Teoksessa R. Edwards (toim.): Encyclopedia of Social Work (19th ed.) Washington, DC: NASW Press.

Raunio, Kyösti (2009): Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus Helsinki University Press.

Salovaara, Hanna (2004): Oppimisen teoriasta tukea tieto- ja viestintätekniiikan pedagogiseen käyttöön. Toiminnan teoria ja ekspansiivinen oppiminen. Suomen virtuaaliyliopisto. Saatavilla <

http://tievie.oulu.fi/verkkopedagogiikka/luku_4/toiminnan_teoria.htm> Luettu 4.4.2019.

Satka, Mirja (1994): Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jaakkola Jouko, Panu Pulma, Mirja Satka & Kyösti Urponen: Armieliasuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Sheldon, Brian & Macdonald Geraldine (2009): A Textbook of Social Work. Routledge. London and New York.

Simoila, Riitta (1994): Terveystyöntekijän työn kehitys, ristiriidat ja työorientaatiot. Väitöskirja Oulun yliopisto. Helsinki: Stakes.

Sosnet 2017. Sosiaalityön koulutuksen lainsäädännöllinen perusta. Sosnet yliopistoverkoston verkkosivut. Saatavilla <

<http://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Peruskoulutus/Koulutuksen-lainsaadannollinen-perusta>> Luettu 4.4.2019.

Tasala, Markku: Rettelöitsijän ammatissa. Talentia-lehti 1.2020.

TENK, tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012): Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Saatavilla <

https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf> Luettu 16.10.2019.

Toikko, Timo (2005): Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Vastapaino: Tampere.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli (2009): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy.

Virkkunen, Jaakko, Engeström Yrjö, Pihlaja Juha, Helle Merja (1999): Muutoslaboratorio : uusi tapa oppia ja kehittää työtä. Helsinki. Työministeriö, 1999. Raportteja / Kansallinen työelämän kehittämisohjelma 6.

Vuorikoski, Marjo (1999): Sosiaalityön professionalistuminen ja koulutus. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Vygotski, Lev (1979) Mind in Society. The Development on Higher Psychological Processes. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

LIITTEET

Liite 1. Tiedote tutkimuksesta

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

(päivämäärä)

Tutkimuksen nimi ja rekisterinpitäjä

Jyväskylän yliopisto

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Sinua pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa tutkitaan, millaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät antavat yliopisto-opinnoilleen suhteessa nykyiseen työhönsä ja toimintajärjestelmäänsä. Sinua pyydetään tutkimukseen, koska olet suorittanut sosiaalihuollon ammattihenkilölain (817/2015) mukaisen pätevyyden opiskelemalla sosiaalityön yliopistotutkinnon ja työskentelet koulutuksen mukaisissa sosiaalihuollon tehtävissä. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja siihen osallistumista. Liitteessä on kerrottu henkilötietojen käsittelystä.

Vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen tai keskeyttää osallistumisen, milloin tahansa.

Tutkimuksen kulku

Tutkimus suoritetaan yksilöhaastatteluilla, joiden arvioitu kesto on noin yhdestä kahteen tuntia. Jokaista tutkittavaa haastatellaan yhden kerran. Haastattelu äänitetään Jyväskylän yliopistolta lainatulla äänityslaitteella, jonka jälkeen äänitteet tallennetaan suojattuun tiedostoon ja poistetaan äänityslaitteistosta. Äänitteet litteroidaan sanasanaisesti tekstitiedostoon ja tallennetaan samaan suojattuun tiedostoon. Tutkimuksessa ei käsitellä henkilötietoja ja kaikki mahdolliset tunnisteet hävitetään, jolloin tutkittavat eivät ole tunnistettavissa.

Tutkimuksen kustannukset

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota. Eikä tutkija hyödy tutkimuksesta rahallisesti.

Tutkimustuloksista tiedottaminen ja tutkimustulokset

Pro Gradu –tutkielma julkaistaan valmiina Jyväskylän yliopiston verkkosivuilla, jossa se on yleisesti luettavissa. Tutkittavalla on mahdollisuus erikseen pyytämällä saada tutkielma luettavaksi ennen sen julkaisemista.

Lisätietojen antajan yhteystiedot

Tutkija: Elli Junttila. Kipposentie 1, 41920 Kintaus. Puh. 045-2276700.
Tutkielman ohjaaja: professori Marjo Kuronen.

Liite 2. Suostumuslomake

SUOSTUMUS TIETEELLISEEN TUTKIMUKSEEN

Minua on pyydetty osallistumaan Elli Junntilan Pro Gradu tutkimukseen koskien sitä, millaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät antavat yliopisto-opinnoilleen suhteessa nykyiseen työhönsä ja toimintajärjestelmäänsä.

Olen perehtynyt tutkimusta koskevaan tiedotteeseen ja saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja sen toteuttamisesta. Tutkimuksen sisältö on kerrottu minulle myös suullisesti ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini. Selvitykset antoi tutkimuksen tekijä Elli Junntila. Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita tutkimukseen osallistumista.

Ymmärrän, että tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Minulla on oikeus, milloin tahansa tutkimuksen aikana ja syytä ilmoittamatta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen tai peruuttaa suostumukseni tutkimukseen. Tutkimuksen keskeyttämisestä tai suostumuksen peruuttamisesta ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia.

En osallistu tutkimukseen flunssaisena, kuumeisena, toipilaana tai muuten huonovointisena.

Olen tutustunut tutkimuksen tiedotteesta kerrottuihin rekisteröidyn oikeuksiin ja rajoituksiin.

Allekirjoittamalla suostumuslomakkeen hyväksyn tietojeni käytön tiedotteessa kuvattuun tutkimukseen.

Kyllä

Allekirjoituksellani vahvistan, että osallistun tutkimukseen ja suostun vapaaehtoisesti tutkittavaksi sekä annan luvan edellä kerrottuihin asioihin.

Allekirjoitus

Päiväys

Nimen selvennys

Syntymäaika

Osoite

Suostumus vastaanotettu

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

Päiväys

Nimen selvennys

Alkuperäinen allekirjoitettu asiakirja jää tutkimuksen vastuullisen johtajan arkistoon ja kopio annetaan tutkittavalle. Suostumusta säilytetään tietoturvalisesti niin kauan kuin aineisto on tunnistellisessa muodossa. Jos aineisto anonymisoidaan tai hävitetään suostumusta ei tarvitse enää säilyttää.

Liite 3. Haastattelurunko

Taustatiedot:

1. Koska olet valmistunut yliopistosta, sosiaalityön opinnoista?
2. Millaisia sivuaineita sinulla oli opiskellessasi yliopistossa, miksi valitsit ne? Koetko sivuaineista olleen hyötyä/apua/vaikuttaneen työelämässä?
3. Onko sinulla aiempaa sosiaalityön koulutusta?
4. Oletko opiskellut yliopisto-opintojen jälkeen sosiaalityön liittyviä opintoja?
5. Millaista työtä teet tällä hetkellä tai millaisen asiakasryhmän kanssa?

Lähtökohdat:

6. Millaiseksi koit osaamisesi aloittaessasi työuran sosiaalityössä?
7. Millaiset valmiudet yliopisto-opinnot sinun mielestäsi antoivat sosiaalityön tekemiseen?
8. Mitä tietoja tai taitoja olisit toivonut omaavasi aloittaessasi työurasi?
9. Voisitko kuvailla nykyistä työpaikkaasi;
 - kuinka monta työkaveria sinulla on?
 - kuinka autonomisesti saat työtäsi tehdä?
 - kuinka paljon organisaation säännöt ohjaavat työtäsi?
 - kuinka paljon muut rakenteelliset tekijät ohjaavat työsi tekemistä; esim. asiakkaat, aika, talous jne.?
 - millaisia työvälineitä käytät työssäsi (työvälineitä voivat olla; kirjat, kortit, tietojärjestelmät, omat tiedot/taidot, tietokone, puhelin jne.?)

Yliopisto-opinnot tiedollisena ja taidollisena välineenä:

10. Kuinka suuren osuuden tiedoistasi ja taidoistasi (0-100%) arvioisit yliopisto-opinnoista saatujen ”eväiden” kattavan tällä hetkellä?
11. Millaisia asioita, tietoja/taitoja sosiaalityön yliopisto-opinnoista hyödynnät nykyisessä työssäsi?
12. Jos et tiedä jotain asiaa nykyisessä työssäsi, mistä otat siitä selvää? Mistä tiesit, että kyseistä lähteestä voi tiedon tarkistaa?
13. Kuinka paljon arvioisit oppineesi seuraavista osa-alueista yliopisto-opinnoista (0-100%) ja kuinka paljon jostain muualta (mistä?)?

- johtamisosaaminen
- rakenteellisen sosiaalityön osaaminen
- kehittämis- ja muutososaaminen
- palvelujärjestelmä osaaminen
- oikeudellinen osaaminen
- työmenetelmäosaaminen
- vuorovaikutusosaaminen
- eettinen osaaminen
- tutkimusosaaminen
- ongelmanratkaisu osaaminen
- yhteiskuntatieteellinen osaaminen/ kriittinen ajattelu

14. Missä asioissa sinun on pitänyt eniten kehittyä työurasi aikana?

15. Antoiko yliopistokoulutus eväitä edellä mainittuihin kehityskohteisiin?

16. Jos opiskelisit sosiaalityön tutkinnon nyt uudestaan, millaisiin asioihin keskittyisit tai panostaisit yliopisto-opinnoissa?

17. Voisitko vapaasti kuvailla koulutuksesi merkitystä nykyisessä työssäsi?

18. Jos kelpoisuusehtoja ei oteta huomioon, uskoisitko pystyväsi tekemään nykyistä työtäsi, mikäli sinulla ei olisi yliopistokoulutusta?

19. Vapaa sana